

Laki Ildikó – Kovács Györgyi:
**TÁRSADALMI FELADATVÁLLALÁS
ÉS SZOCIÁLIS KÉRDÉSEK
A 21. SZÁZADBAN**

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Laki Ildikó PhD – Kovács Györgyi:

**Társadalmi feladatvállalás és szociális kérdések
a 21. században**

Budapest

Heszed Segítő Kéz Alapítvány

2020

Lektor és szöveggondozó:

Haszonné Kiss Katalin *régióigazgató, könyvtári szakértő*

© Szerzők, 2020

ISBN 978-963-9743-33-5

Társadalmi feladatvállalás és szociális kérdések a 21. században - az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség EFOP-5.2.2-17-2017-00029 azonosítószámú, „A társadalmi felelősségvállalás eszközeinek módszertani fejlesztése nemzetközi együttműködés keretében” című európai uniós projektjének keretében jelent meg.

Tartalomjegyzék

A.Gergely András: Integráció – de mivégre...?	10
Messzebről közelítve	12
Leichter Lilla: Közös kihívások - egyéni válaszok	29
A rendszerváltás öröksége a poszt szocialista országokban	32
Hajléktalanellátás Lengyelországban	36
Gyermekvédelmi szakellátás Ukrajnában	37
Vállalati önkéntesség Romániában	39
A munkanélküliség csökkentése és roma integrációs törekvések Szlovákiban	40
Összegzés	43
Laki Ildikó: A szociális kérdések és a szociálpolitika kapcsolódási pontjai	47
Laki Ildikó: Szociális helyzetkép – intézményesítettség Magyarországon	54
Kitekintés az Európa Unióba	54
A magyarországi szociális intézményrendszer – intézményi szintek	56
A szociális ellátórendszer fő elemei	60
Laki Ildikó: Önkéntesség és adományozás	64
Önkéntesség és önkéntes munkavégzés	75
Laki Ildikó: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései - összehasonlító elemzés -	87
Partnerség a határon túl – Ukrán szociális helyzetkép	115
Kovács Györgyi: Jógyakorlatok a szociális területen, egyéni és közösségi formában	124
Összefoglalás	136
MELLÉKLET	138
A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései (kérdőív)	139

A projekt rövid bemutatása

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma EU Fejlesztések Végrehajtásáért Felelős Helyettes Államtitkárság EFOP-5.2.2-17 Transznacionális együttműködések című felhívásra az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség 2017.07.24-én támogatási kérelmet nyújtott be. A létrejött támogatói okirat alapján, a projekt 2018. január 1-én indult.

A Szakmai Terveben megfogalmazottan a projekt célja volt a nemzetközi és hazai szakmai tapasztalatok és jó gyakorlatok megismerése, kipróbálása, valamint ajánlások kidolgozása a társadalmi együttélés, a család társadalmi szerepének megerősítése érdekében.

Megfogalmazott részcélok:

- az egyházi karitatív és állami szociális ellátás módszertanainak, jó gyakorlatainak megismerése elsősorban a családsegítés, ételosztás, adománygyűjtés és elosztás, nappali idősgondozás, önkéntesség tevékenységekhez kapcsolódóan;
- nemzetközi együttműködések, eljárások, módszertanok bemutatása, helyi viszonyokra való adaptálása

A projekt azt célozta, hogy megsokszorozza és ötvözze a meglévő tapasztalatokat és a tudást, valamint, a célcsoportok sajátosságaihoz jobban igazodó, a menet közben felmerülő igényekre adekvát megoldási módokat kínáló beavatkozásokat alkalmazzon. A társadalmi befogadást célzó projektek esetében különösen fontos, hogy az együttműködő, megvalósító szervezetek intenzív kapcsolatban legyenek, folyamatosan kommunikáljanak és tapasztalatokat cseréljenek egymással, mivel ezek a tevékenységek folyamatos kreativitást, innovativitást és problémamegoldást igényelnek.

A kutatási hipotézis alapján az egyházakhoz szorosan kötődő megvalósítás differenciáltabb módszertani, tartalmi és szervezeti megoldásokat tesz lehetővé, mint az állami. A szeretetszolgálatoknak jelentős a társadalmi beágyazottsága, számottevő gyakorlatra tettek szert a hagyományos karitatív feladatok ellátásában, nagy szerepet vállalnak a szociális és egészségügyi ellátórendszer intézményes szegmensében, valamint egyes társadalmi problémákat célzó innovatív programok, modellkísérletek működtetésében. A térségben dolgozó szociális szakemberek szaktudásuk mellett egy sajátos normarendszert is közvetítenek az ott élők felé, egyfajta speci-

ális szocializációs közegként. A szervezetek, kapcsolatrendszerükön keresztül önkéntes munkára jelentős szakmai kapacitásokat tudnak bevonni, illetve megfelelő szakembereket érnek el olyan térségekben is, ahol a megfelelő szakképzett munkaerő hiánya nagymértékű.

Jelen Kutatási zárójelentés és Szakmai kiadvány célja, hogy bemutassa az EFOP-5.2.2-17-2017-00029 azonosítószámú, „A társadalmi felelősségvállalás eszközeinek módszertani fejlesztése nemzetközi együttműködés keretében” című projekt eredményeit, melyeket a fenti célok alapján a projektben elért.

A Kutatási zárójelentés és Szakmai kiadvány keretei, megvalósult projekttevékenységek

Bár a projekt megvalósítása során számos alkalommal volt szükség a Szakmai Tervben bemutatott elképzelések kisebb módosítására, a projekt fő céljai alapvetően nem változtak.

A projektben -a kutatás keretében - az adatfelvétel a tervezett kettő helyett három országban (Magyarország, Bulgária, Ukrajna) valósult meg.

Az eredeti négy külföldi partner (szlovák, lengyel, ukrán, ciprusi) mellett első évben bevonásra került további két külföldi szervezet (román, ukrán), emellett az egyik eredetileg tervezett partnerrel nem valósult meg együttműködés közös megállapodás alapján ebben a projektben.

A kutatást megvalósító szakemberek aktívan részt vettek a projekt egyéb szakmai tevékenységeiben is (részvétel projekttesztelésben, bejegyzések írása), így a kutatási zárójelentésbe és a szakmai kiadványban is a projektben résztvevőkkel közösen megfogalmazott kutatási eredményeket és szakmai tapasztalatokat mutatjuk be, azok elméleti és gyakorlati háttérével együtt. Az egységes szakmai tartalom érdekében került egybeszerkesztésre a két dokumentum.

A projekt ütemezése, a szakmai események szervezése sem az eredeti ütemterv szerint valósult meg, ami azt jelenti, hogy a koronavírus járvány miatti veszélyhelyzetig összesen 12 műhelymunkára és 6 tanulmányútra került sor a projekt időszaka alatt.

A tanulmányutakon több mint 80 hazai szakember vett részt, a műhelymunkákon pedig átlagosan 17 fő vett részt összesen 9 településen.

A projekt időszakában megvalósult szakmai események

	Időpont	Helyszín	Téma
1. műhely- munka	2018.05.28.	Debrecen	Műhelybeszélgetés az önkéntességről
2. műhely- munka	2018.06.11.	Miskolc	Műhelybeszélgetés az adománygyűjtésről
3. műhely- munka	2018.07.17.	Miskolc	Műhelybeszélgetés az önkéntességről
4. műhely- munka	2018.12.03.	Debrecen	Az ember és a karitatív szervezetek kapcsolata: Adománygyűjtés
5. műhely- munka	2018.12.17.	Miskolc	Az ember és a karitatív szervezetek kapcsolata: társadalmi (re)integráció
6. műhely- munka	2019.04.29.	Miskolc	Idősek szerepe/segítése - Olajág Otthonok bemutatkozása
7. műhely- munka	2019.06.12.	Szentes	Idősek szerepe/segítése - Szentes Város Gondozási Központ munkája
8. műhely- munka	2019.07.04.	Szeged	Idősek szerepe/segítése - idősek útja a szociális ellátórendszerben Magyarországon
9. műhely- munka	2019.10.17.	Székesfehérvár	Személyes gondoskodást nyújtó alapszolgáltatási és szakosított ellátási formák a városi Egyesített Szociális Intézményben
10. műhely- munka	2019.11.14.	Székesfehérvár	Szociális kérdések 1. - Gyermekaddiktológia és szociális segítségnyújtás
11. műhely- munka	2019.11.21.	Hatvan	Magyar Rákellenes Liga munkája
12. műhely- munka	2020.01.23.	Szolnok	A társadalmi mobilitás lehetséges útjai az Észak- Alföldi régióban
1. tanulmányút	2018. 10. 24.- 25.	Miskolc	Közösségi munka a miskolci Avas lakótelepen, a mélyszegénységgel sújtott borsodi falvak helyzet
2. tanulmányút	2018.11.24.	Pécs	Tapasztalatcsere a Pécsi Evangélikus Egyházközséggel az egyházi karitatív és szociális
3. tanulmányút	2019.05.24- 25.	Mád	Tapasztalatcsere - helyi karitatív tevékenységek, zsidó szociális hagyományok a borsodi kistelepüléseken

4. tanulmányút	2019.06.25.	Székesfehérvár	Tapasztalatsere - addiktológiai ellátás fejlesztés
5. tanulmányút	2019.07.23.	Miskolc	Jótekonysági program miskolci önkéntes akció és módszertani tanulságok
6. tanulmányút	2020.02.28 - 03.01.	Mád	Mád és Bodrogkeresztúr egyházi jelenléteinek karitatív vonatkozásai

Bevezető

A jelen kiadvány egy közel hároméves kutatás és kapcsolatfelvétel eredménye. A társadalmi feladatvállalás és szociális kérdések témában külön-külön, illetve együtt is számos hazai és nemzetközi tanulmány lát napvilágot, melyek mindegyike sokféle szempontból közelíti meg a kérdést, legfőképpen arról az oldalról, hogy a 21. században képesek vagyunk-e a társadalom irányába azokat a feladatokat teljesíteni, amelyeket vállalunk. Tudjuk-e értelmezni a szolidaritás és a szociális érzékenység valódi fogalmait, valamint ezeket a mindennapokba beépíteni.

E mentén még további kérdéseket tehetnénk fel a témában, melyek mindegyikére hosszasan, és még inkább bonyolultan és olykor megmagyarázhatatlanul tudnánk válaszolni. A jelen összefoglaló célja e széleskörű kérdéssorozat, felvetéskör egy-egy szegmensének megismertetése, adott esetben megválaszolása.

A kötetet nyitó tanulmány az integráció lehetséges kapcsolódási pontjait mutatja be. A lehetséges szempontok összegyűjtésével érzékelteti, hogy a nézőponttól, összehasonlítástól függően újabb és újabbak merülnek fel, szinte lehetetlen mindet számba venni és rendszerezni.

A következő rövid az európai szociálpolitika alapjait ismerteti, hazai és közösségi szemmel. A cél egyértelműen az, hogy a nemzetközi szociálpolitika miként képes megvalósítani a gyakorlatban azokat a segítségnyújtási frázisokat, amelyek szükségesek lennének a jól működő szociális rendszerhez.

Ezt követően önkéntesség és adományozás nemzetközi és hazai ismérvei kerülnek bemutatásra. A diagrammok és táblázatok révén megismerhetjük a többek között nonprofit szervezetek szervezeti megosztását, valamint az adományozó szervezeteket, az adományozási szokásokat. A tanulmány rámutat arra, hogy mind az adományozás, mind az önkéntesség területén vannak még társadalmi és egyéni feladataink is.

A kötet legfőbb egysége három ország szociális feladatvállalásának kérdéseit elemzi, egy-egy kérdőíves felmérés, illetve beszélgetés módszertanának alkalmazása mellett. A nemzetközi kutatás – mely Magyarország, Bulgária és Ukrajna – szociális helyzetének, állapotának és kapcsolódási pontjainak legfőbb sajátosságait veszi górcső alá, részleteiben értékeli a változások szükségességét, a 21. századi állapot változtatásának esélyeit.

Az ukrán kitekintés elsősorban egy változásra váró társadalmi-területi helyzetképet vetít elénk, számos Kelet-Európai dilemmával.

A következő tanulmány, mint egy kiegészítve az előzőt, olyan jó gyakorlatokat mutat be, melyek hosszú idő óta eredményesek a hazai környezetben. A társadalmi feladatvállalás széles

körébe enged betekintést, a szenvedélybetegek ellátásán túl segít a felzárkóztatásban, az otthonápolásban, a lelki gondozásban és a szociális ellátásban valamennyi korosztályra kiterjedően.

A kötetben szereplő tartalmak mindegyike folyamatosan arra keresi a választ, vajon szükséges-e a szociális terület újragondolása a mai Európában.

„A tudományos nézetek korántsem csak felfedezések vagy érvek révén változnak. Legalább olyan fontos szerephez jutnak itt azok a szociális hálók, amelyekben a kutatók dolgoznak. Ezek a hálók határozzák meg, kinek hisznek és kinek nem, mely adatok számítanak megbízhatóknak, és mely elméletek valószínűsíthetők.”

(David Van Reybrouck)

A.Gergely András: Integráció – de mivégre...?

Kínosan mindennapos, korszakos kihívásokra adott válasz lett az integráció állapota. Programok, pályázatok, intézményes terek, országos elszánások időszakos céltervévé változott sebtében, s már alig lehetünk képesek arra is, hogy meghatározzuk, honnan jött, mint készítés, hogyan alakul mint hivatalos tervezet, s hová fejlődik (? vagy romlik?) mint társadalmi elszántságok aktuális megoldása. Integráció, mint földrészközi partnerség, integráció mint afrikai vagy európai alaprogram, integráció mint nemzeti „együttműködés rendszere”, integráció mint diaszpórák és menekült-helyzetek megoldási alternatívája, integráció mint új (vagy megújult, megújított) közösségi és társadalmi normarend értékkepzete... – mindenütt kulcsszó, alapfogalom, projekt-cél és értékrendi megoldás...

Nem mintha baj lenne ez, de a kérdések körülötte mégis számosak. Elsőként is az, hogy a megfogalmazódás, a tematika újramegjelenése vagy „aktuális felvirágzása” mindenképpen tükrözi a hiányt, a készítését, az elemi vágykép megoldásba ültetését. Meg persze azt a célképzetet is, hogy integrálni lehet és kell euro-atlanti vagy dél-ázsiai vagy visegrádi államok nagyságrendjében is, szuverén államok léptéke szerint is, sőt ezernyi közösség egyedi léptéke szerint is mindinkább. Ennek irányelve nem mintha rossz lenne, de serkenti a kérdést, megszűnt-e, ha volt, volt-e egyáltalán, s mire használták (el?) a fogalom sajátos tartalmait, ha ismét és szakadatlanul hevülni kell érte és kapkodni-sürgetni kell eléréséért...? S ha volt, vagy ha sosemvolt jelenség netán, lehet-e bárhol és bármikor is úgy megalkotni, hogy ne legyen belátható idő múltán ismételt szükség a megújítására, új keretek kijelölésére, új belső energiák újraindítására, új célok megnevezésére? Egyszóval a gyérülés és lanyhulás állandósága sürgetti az újakezdést, vagy valamely alkalmi válság-közérzet, vagy ennél mélyebben is értelmezhető idea, vágykép, eszmény, esetleg érdekvezérelt törekvés áll mögötte aktuálisan, vagy tán örök aktualitással...?!

Az alábbi írás csupán félhangos merengés. Tétova keresgélés a fogalom körül, a lehetséges megidézése, meghívása, velünk-létének készítése céljával...., meg tán valaminő „betekintés” egy rendszerint csak kívülről látható, de mindig belülről igényelhető, sürgethető-vágyható rendszerbe, mely létét, identitását, hogylétét és indokolható mibenlétét is magától az integrációtól teszi már függővé. Integráció kicsiben és „makróban”, közelben és egyetemesben,

struktúrában és funkciókban, közösségben és társadalomban... – talán ez lebeghet a nekibuzdulás messzi távolában... De, mert ez még képzetnek is kevéske, inkább az adott vagy lehetséges közösségek belső világában, más közösségekkel ki- vagy átalakítható kapcsolatban „közösségek közötti csere” alakzatában (ahogyan azt a gazdasági antropológusok immár évszázada fölfedezték), vagy pedig a mindenkor és mindenhol közösségek kapcsolati gyakorlatában meglévő gondok és megoldások felé lehet keresgélgni...

Messziről indulok, de csak látszólag. S ahonnan, ahhoz képest mindenképp közelebb lesz a végpont, ahová érkezem. A közbülső állomások talán segítenek a köztesség, a közvetlenség, a köz és a közösség közötti térhasználatok, fogalmak, egybetartozások „pontosításában”, vagy legalább a fogalom színskálájának terítésében, ezzel pedig kételkedő kérdések kialakításában. Erre csakis a köznapi, a konvencionális, a tradíció-követő, a modernizált, a társadalmi (élet)közösségi eltérések sugallnak késztetéseket. De ezek nélkül csupán a közhelyes értelmezésre tárlhatunk rá, mondván: az integráció valamely átfogó vagy átfogni-befogadni alkalmas rálátás az amúgy szétesett, széttagolt jelenségekre, s kézenfekvő egységként kezelése a képzetesen kezelhetetlennek. Ez persze „majdnem így van”, de mégsem. Lássuk, miért és miként.

Az alábbi „ráközelítési” inspirációt az emberi közösségek kulturális tartalmait, szervezeteit és intézményeit, konvencionális túlélési rutinjait jelképező szférában kezdem, a relevánsnak tetsző (és mindig a végtelenségig bővíthető!) társadalomtudományi kutatási gyakorlatok elkerülésével, ezek tudománytörténeti helyét és funkcióját mintegy kihagyva közelítek rá a jelenkutatási törekvésekre, majd mindezt zárom egy állami/civiliszervezeti/egyházi identitás-réteget érintő kérdéskörrel. Előzetesen érdemes jeleznem: nem leszek képes egyetemleges, társadalmi státustól vagy lakóhelytől, társadalmi integráltsági szintektől magasan elemelkedett tézisek megfogalmazására, legfennebb tapasztalatok, kételyek, kérdések tolmácsolására. Ennek okai az alábbiakban láthatóvá válnak majd, ez csupán előjelzés a kutatói kérdésfeltevés érvényességének alátámasztásához.

Messzebből közelítve

A kulturális antropológiai kutatások, jelesül például az Andamán-szigetek /Bengáli-öböl, India/ lakóinak gazdasági és társadalomszervezetére vonatkozó minden beszámoló arra futott ki, hogy a korábban mintegy 5000 főre becsült lakosságból 1901-re már csupán 2000 maradhatott, 1950-es évekre kevesebb mint 700 lakója maradt a Nagy- és a Kis-Andamán szigetcsoportnak, elsősorban a Nyugattal való kapcsolat okozta gyors kulturális dezintegráció és a népesség megritkulása következtében. A szigetek zsákmányoló, halász-vadász és gyűjtögető tevékenysége a megélhetés (számukra) racionális munkamegosztással folyt (alighanem az ottani élet kezdetétől), amelyben a szigetek lakói helyi csoportokba vagy egyletekbe szerveződtek, ezek körülbelül 20-50 tagból álltak, s minden csoport egy hagyományos táplálékforráshoz települt, tagjainak egyformán joga volt az élelemforrásokhoz a területen belül, ahol egész évben éltek, és rendszerint kölcsönösen engedélyt kaphattak, hogy szomszédos területeken zsákmányoljanak. A települési mód mutat (1) állandó táborokat, ahol ugyanazokat a lakóhelyeket foglalták el évről évre; (2) ideiglenes táborokat, amelyeket egy évszakon át laktak; és (3) vadásztáborokat, amelyek alig álltak többől néhány viskónál, amelyet a kis vadászegyletek állítottak fel. A lokális csoport több nukleáris családot és néhány még nem házas felnőttet foglalt magába (értsd horda, frátria, klán). A kutatók eltérően vélekednek a lokális csoport vezetésének kérdéséről folyó vitában, és annak indoklásában, hogy a lokális csoportok politikailag vagy inkább nyelvi alapon szerveződtek-e törzsekbe: Man szerint voltak törzsi és lokális csoport -,főnökök” is (Man 1932:40-41), vele szemben Radcliffe-Brown azt állította, hogy nem voltak törzsfőnökök, és hogy a vezetés a helyi szinten informális volt, ami a közösség idősebb és tehetségesebb tagjai véleményének tiszteletén alapult, a társadalmi kontrollt informálisan gyakorolták, a vitákat az érdekelt felek simították el (Radcliffe-Brown 1922:44). A csoportközi kapcsolatok békésnek tűntek, szabadon mozogtak a szomszédos csoportok között, akár látogatóba mentek, vagy épp lakóhelyet cseréltek. Bő zsákmány idején a szomszédos csoportok lakomákat tartottak, az olykor felmerülő csoportközi viszályoknak kiegyező békemegállapodásokkal gyorsan véget vetettek. Úgy tűnik, hogy a tipikus háztartás a monogám nukleáris család volt. A házassági szabályok tiltották a közeli rokonok házasságát, az unokatestvéreket is beleértve, de máskülönben a párválasztást nem korlátozták. Gyakran találtak párt más csoportokban vagy törzsekben, és a házasság utáni lakóhelyválasztási minták rugalmasak voltak. A válás ritka volt, különösen az első gyermek megszületése után; csecsemőgyilkosságot nem jegyezték fel, ellenben az örökbefogadás gyakori volt: a legtöbb gyereket 6-10 éves korában a szülei egy másik családnak adták. A

fiúk és lányok egyaránt átestek kamaszkori beavatási rítusokon /lásd Antropológiai lexikon, 28. old. – *andamánok*/.

Az integráció térbelisége itt szigetszerű léten, de ezen belül szoros és sokrétű kapcsolathálón, rendkívül konvencionális szerepmegosztáson és társadalmi köztulajdoni struktúrán állt vagy bukott, s az utóbbihoz a gyarmatosítás és a nyugati modellek elszívó hatása, a szerves-közösségi integrációt bomlasztó érdekmegosztás előidézése és fölhasználása vezetett. Az *andamánok* példája a szigetszerűség dacára is meglévő összefüggés-rend egyik változata, de ugyanott (pl. a Trobriand-szigeteken, ahol 42 különálló térbeli egység közötti kapcsolatháló, kereskedelmi forgalom, szervezett és konvenciókra épülő gazdaság működött néhány évezreden át), vagy akár közép-afrikai, szaharai vagy dél-afrikai térségekben, dél-amerikai esőerdőkben, eszkimó településeken vagy akár tibeti fennsíkokon is hasonló szervezetségi szintek „hordozták” az egybetartozás érzületét. Ez nemcsak valami „eredendően” meglévő, szerves, „ősi”, átörökíthető mintázatot szimbolizált, hanem mintegy magyarázatként is szolgált a sokkalta később kialakuló euro-amerikai típusú „összetartozás-fogalom” érvényességéhez vagy vitathatóságához is. Másképp fogalmazva: az identitás a helyiek számára nem kérdés, sehol és sosem, mert részint adott, részint amíg nincs helyette más, addig el sem vitatható, s ameddig valamely ellenfél/ellenség nem fenyegeti, még megfogalmazódása sem szükséges. Mondhatnánk „bennszülött” identitásnak, de ez bár sokféle, nem föltétlenül tükröz etnikus, kulturális, települési vagy rokonsági hálózatot – mindenesetre szöges ellentéte a kívülről hozott, kölcsönzött, oktrojált vagy állami-hatalmi-katonai-gyarmatosítási erőszakkal kényszerített új formáknak.

Az integritás kérdése a történeti tudat, a helyi társadalmak megismerési kísérletei, a megszálló-gyarmatosító erők forszírozott identitás-ajándékai mellett is klasszikus társadalomtörténeti fogalom-együttes. Az euro-amerikai gondolkodásban és fogalomhasználatban az *integráció* a latin „*egységesülés*”, beolvadás, beolvasztás, egymáshoz illeszkedni képes elemek magasabb szintű szervezetségének képzete, közelebbről politikai, gazdasági, kulturális értelemben vehető entitás optimuma. Ennek lehet része az adaptáció, az asszimiláció, a formalizált beilleszkedés számos módja (pl. szerződés, partnerkapcsolat, alárendelődés, partnerviszonyt legalizáló kölcsönösségi megállapodás, szokásjog, jogegyezség stb.), de az antropológiai kutatásokban a hordák szintjétől a nemzetállami vagy szupranacionális diplomáciáig (pl. Európai Unió, katonai

tömbök, ENSZ stb.) számos alakzat lehet integrált forma (persze evidensen politikai tartalommal és „szuverenitással”, a legfőbb jó legfőbb jogalkotótól kinyilatkoztatott célképzetével). A szociológiai, vallási csoportokra, leggyakrabban a kisebbségekre vonatkozó kutatások úgyszintén gyakorta találkoznak az integrálódásra készítő külső hatóerők szövevényével, ezek jogi, politikai, gazdasági, intézményi, kulturális vagy más aspektusával. Az antropológiai fel fogásokban az integrált rendszer egy kultúra sajátos jegyeihez tartozik, az integráló hatások célja és értelme a különálló elemek egységesként, teljessé vált egészként működése. A történeti értelemben vagy uralkodás-logikai hagyományt követően elgondolt integrációk ugyanakkor mindig is az aktuális erők küzdelmének, a küzdelem eredményének tekintették az integráció intézményét. Szociológiai, politológiai vagy szociálpolitikai kontextusban az integráció mindig is a döntésképeség, a jogosultság, a kellő erőhatalom birtokában átfogó célt, a föle helyezkedés rutinját, a jogegyenlőséget (vagy formálisan is lehetetlenné tévő, vagy gyakorlatilag elvitató, de örökké változónak tekintett) kiváltságot kevesek jóváhagyta (vagyis legális, de nem legitim) eszközt testesített meg, mintegy a legkevésbé sem törekedve a társadalmi jóváhagyás egyezményes gyakorlataira, a „jó megoldások” vagy kínálkozó ideálok követésére. Az integráció (például a kisebbségi és etnikai kutatások szempontjából) tehát a többségi erőhatások szervezett folyamata, amely nem az asszimiláció vagy a kényszerített beolvadás, hanem az arányos-egyezményes-méltányos egymáshoz illeszkedés értelmében szervezi meg a közösségek kölcsönkapcsolatait. Nem kizárható azonban, hogy az asszimiláló vagy integráló rendszer csak részben van tekintettel a rendszerelemek, szereplők, kulturális csoportok és gyakorlatok, kiterjedések és konfliktusok toleráns kezelésére, de végső soron (rejtetten is akár) a kultúraváltást, a domináns kultúra túlsúlyos jelenlétét testesíti meg, vagyis ezzel akár akarata ellenére is elnyomja az érdekelt részkultúrákat, nehezíti vagy lehetetlenné teszi azok megmaradását vagy fejlődését. Egyes nagy XX. századi társadalomelméletek (Spencer, Durkheim, Parsons) a társadalom, mint totalitás, mint egyes apróbb elemekből (össze)álló egység belső ellentmondásossága dacára is megvalósuló kulturális egység tételezésével hozzájárultak ahhoz, hogy a közös értékrendszerekbe illeszkedő másságok ne csupán ellentmondások kifejezői legyenek, hanem egyúttal egymásra találások lehetőségei is. Angolszász antropológiai értelmezésben gyakran használják az integrációs folyamatra az akkulturáció vagy kultúraváltás fogalmát (Lockwood 1956), ugyanakkor a népességmozgások és kulturális enklávék (zárványok) nemegyszer annyira megváltoz-

tatják az integráltság fokát, hogy csupán a harmadik generáció lesz majd képes esetleg a rendszer-egészhez alkalmazkodni, az előtte lévő nemzedékek részint görcsösen őrzik, részint beilleszkedés-kényszer miatt esetleg el is vetik a maguk számára átélhető integritás-helyzetet.¹

Szinte indoklásra sem szorul a tisztázó szándék (melynek persze itt nem lehet kellőképpen eleget tenni), amely a kultúratörténet, az együtt élő népek és egymásra kölcsönösen ható kulturális entitások végtelen számából „derivál”, kitüntetett figyelemre jelöl ki olyan csoporttörekvéseket, értéktartalmakat, szokásnormákat és eljárási gyakorlatokat, melyek eredője valamely konvenció volt, s melyek így kézenfekvően más és más intézményesültségi rendszerbe illeszkedtek. Kézenfekvő részterület például a roma kutatások, a gender-tanulmányok, a kisebbségkutatások, a határon túli származási közösségek diaszpóra-tudatának sokszínű vizsgálata az integráltság és identikus hovatarozás tárgykörében,² de elemi példák sok százas nagyságrendjét tükrözi már a nyolcvanas évek elején megjelent Tárkány Szücs Ernő *Magyar jogi népszokások* kötete, mely forrásmű több mint kilencszáz oldalán összefoglalt jogszokások, társadalmi szabályok, szomszéd népek kölcsönhatásai, regionális tagoltság, etnikai eltérések, egyének és csoportok, társadalmi és helyi tagozódás, illem és norma, szabályok és eltérések, szabályozó elvek és hagyományok, rendtartások és értékrendek, írott és íratlan elvek, normák, értékek (látszólag helyi, belterjes, de valójában) roppant kiterjedt világát észbontóan részletes aprólékossággal megkomponáló rendszerleírás komplex tartalma vezet el a legkülönbözőbb együtt élő népek, szomszédságok, rokonsági csoportok, etnikumok, származási csoportok és lokális közösségek integrált entitásaiig. Már akkoriban sem akadt kutató vagy kutatói közösség, akit ne rémített volna, s el ne ijesztett volna attól, hogy e szaktudományi „bibliát” kellő aprólékossággal áttanulmányozza, ugyanakkor épp a néprajztudomány és a történeti tudományok, a joggyakorlat és a jogi normák tradicionális együttese volt képes elvezetni addig, amit ma az integráció fogalmával illetünk. Teljes bizonyossággal állítható ugyanakkor, hogy a lokális közösségek helyi érdekvi-

¹ A kérdéskörhöz bővebben az antropológiai és politológiai határfogalmak, határátlépések, Fredrik Barth, Arjun Appadurai, Feischmidt Margit, Kovács Éva kötetei ajánlhatók közvetlenül, de végtelen tömegű az identitás-szakirodalom belső összefüggés-rendje a társadalmi integrációs problematikákkal.

² lásd ehhez például a fenntarthatóság mint integrációs paradigma kérdését: <http://kozos-dolgaink.hu/fenntarthato-fejlodes-ket-utja-globalizmus-vagy-lokalizmus>, vagy a nemzetszakadás és nemzetpolitikák összhatását a határon túli közösségekre: <http://kozos-dolgaink.hu/szetszakított-nemzet>; <http://kozos-dolgaink.hu/magyar-identitas-tengeren-tuli-diaszporaban>; <http://kozos-dolgaink.hu/operencias-nemzet-nyelvi-identitas-diaszpóra>; <http://kozos-dolgaink.hu/az-alaptorvenybe-foglalt-modositasok-hatasa-az-onkormanyzatok-szuverenitasara>; <http://kozos-dolgaink.hu/hajlektalan-ellatas-magyarorszagon>; <http://kozos-dolgaink.hu/az-allam-demokratikus-mukodtetese>, stb.

szonyait elemző társadalomkutatók, történészek, szociálpszichológusok, térségfejlesztők, kultúraszervezők, oktatásszociológusok, ökológiai programkészítők, hálózatfejlesztők, falugondnok-hálózatok, népfőiskolák, és még roppant sokféle partneri csoport együttműködése szolgál további elemzésre, ha az integráció fogalma köré tervezi mondanivalóját. Fentebb ezért is jeleztem, hogy nem leszek képes mindezek és ezeken túli érdekszférák (mondjuk politikai, gazdálkodási, befektetési, környezetvédelmi, nyelvoktatási, öreggondozási, irodalom-oktatási, zenei fejlesztési, halászati-tájvédelmi, stb. csoportműködések) mindmegannyi létformájára tekintettel lenni, mert számuk még a diszpóra-közösségek, a kisegyházak, a politikai erőcsoportosulások vagy fejlesztési projektek érintett közösségein túli nagy létszámú érdekeltségi tartományt fed le, amikor integrációs eszközökben, célokban, feladatokban gondolkodik...

Tekintettel arra a szerény belátásra, hogy integrációs szakember nem vagyok, s egyben arra is, hogy a hazai társadalomtudományok területén több aktív kutatócsoport és projekt is foglalkozik az utóbbi időkben a társadalmi integráció számos részkérdésével, itt most nem ellenük vagy helyettük szólok, inkább megpróbálom fölhasználni kutatási tapasztalataikat. Két szegmens említését látom nélkülözhetetlenek. Az egyik a – talán köznapián, vagy épp ellenkezőleg, szűken szakmaian fogalmazva – makró szociológiai tematika, mely a társadalom rétegtképző folyamatainak integráló hatásait tekinti át tömegesebb kutatási tapasztalat, adatsorok és felmérések lenyomataként (ez következik alább „kivonatos” formában, a kutatóra jellemző forrásfeltárás tónusában), s ebből, mint „rálátási” dimenzióból is kicsengeni vélem a térségi-települési megosztottság jelzőszámait az integráció aspektusát illetően. A másik, itt részletesebben nem érintett kutatási univerzum az integráció családi-közösségi-neveléstudományi-oktatásszociológiai aspektusa, mely talán leginkább a szegedi és a debreceni egyetemi pedagógiai karok kiadványaiból lenne összeállítható,³ annyiban fontos forrás-ajánlás lehet, hogy hallgatói- és diák-közösségekben, az identitás területi-térségi-települési gyűjtőpontjain föllelhető integrációs mezőket, új hatásokat, késztetéseket és kihívásokat mutatja föl kutatási eredmények alakjában és összegző kötetekben vagy konferencia-kiadványokban, monográfiákban. E két fázis közös kötése talán az az orgánus is, mely a pedagógiai szakfolyóiratoktól (pl. Iskolakultúra, Fejlesztő Pedagógia, Új Pedagógiai Szemle, Neveléstudomány stb.) függetlenül is, de azokkal sokféle

³ Utóbbiakhoz lásd a Metszetek című folyóirat számait, kereshető és letölthető változatban itt: <http://metszetek.unideb.hu/oldal/teljes-foly%C3%B3iratok-let%C3%B6lt%C3%A9se> ; továbbá a szegedi, főképp a Belvedere Meridionale kiadványai között: <http://belvedere.meridionale.hu/kotetek/2/> ; <http://belvedere.meridionale.hu/kotetek/1/>

párhuzamban közöl kortárs kutatásokat a legkülönfélébb integrációs terekről, jelesen a Kultúra és Közösség.⁴

Mint jeleztem, minden mégsem férhet bele egy felvezető körvonalba, így a kitérők sorolása helyett a továbbiakban a politikai közösségek, nemzetközi integrációs intézmények és szervezetek, a nemzeti integrációs politikák aprólékos lajstroma helyett inkább a befogadó társadalmak, a kirekesztés és szétesés rendszerében talán még megfogható integrációs hatások kérdéskörét veszem előbbre. Ha lehetek konkrétabb: két szakmai művet, együtt több mint nyolcszáz oldal, s témaként a társadalmi rétegződés, az integráció és nehézségei... – mondhatnánk tökéletesen elvont szakmai ügyek, közöttük öt évnyi időkülönbség, tehát még a temporális struktúra is kínálkozik az áttekintő pillantásra. A hívószó mindkét kötet esetében a társadalmi struktúra és az integráció. Vagyis ahogyan egy emberekből álló világ felépül, összeáll, rétegekre osztható, önmagát is tagoló, s önnön részeinek egysége vagy egésze egyben több is, mint számszerű teljesség, hisz mögötte-alatta ott lapul a társadalom összetartó erőhatása is. Ez olykor csupán valami külső erő, kényszerítő hatalom, mint egy ház építésének akarása, kivitelezési terve és működtetési modellje, másik oldal felől meg a szerkezet elemeinek, tartóoszlopainak, falainak, töltőanyagának rétegei, összetartó kompozíciói, erőhatásai is. Egészben a részek – nevezzük integrációnak, amely összefog, s lássuk a térelemek viszonyát – a „gépészeti” tartalmakat, a függelem vagy beékeltség mikéntjét, a rétegek tartós állapotát, tömörségét, időtállóságát. Egyúttal azt is tudnunk, érzékelnünk kell, hogy társadalomról lévén szó, a részek összege nem kevesebb, hanem több, mint a társadalmi egész. Itt az integráció nem prés, hanem a működés maga..., saját jelentésén túli képződmény, részben eszmény is, máskor vakremény, idea és optimum, hatások együttese és együtthatások hiánygazdasága is.

Persze, amikor így tekintünk egy parkolóházra, templomra, gyárépületre, hidegen távoli maradhat tőlünk akár. De ha a létesítmény maga a Társadalom, akkor elemei mi magunk vagyunk, kompozíciós egységben egymással állunk, valaki konstruált, összerakott, lebontott vagy újra formált – de persze jobbra kívülről, s nem mi magunk vagyunk, aki megépítjük a társadalom egészét. Még azt a kicsiny helyet, teret, szerepet, amennyit betölthetünk egyáltalán, még azt is mások alkotják meg. S ki mások, s miért, s mit alkotnak, meddig és kinek hasznára...?

⁴ A folyóirat elérhető itt: <http://www.kulturaeskozossag.hu/>; példaképpen a 2019-es év és az idei 2. szám is bőven rakott a perszonális, közösségi, térségi, települési és intézményi integrációk számtalan változatával...

A leplezett és körül magyarázott témakör ezúttal egy könyv, mely a társadalmi struktúráról szól, vagyis szerkezeti egészről, szervezeti teljességről, rétegeiről, összetételéről. Másik cím-komponens az integráció, vagyis a befogadó-felfogó, keretet adó és összetartó, a részek szerves összességének működési főelvét képviselő fogalom. A szerkesztő társadalomkutató, szociológus, egyetemi oktató, akadémiai doktor, intézményi vezető, elismert szak tekintély vagy negyedszázada. A kötet, amelyről szólok alább: Kovách Imre szerkesztése *Társadalmi integráció – Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban*.⁵ S ha van valahol talán kies szabványa, értékálló modellje vagy kiadói-szerkesztőségi alapmintája olyan írásoknak, melyek tanulmányként vagy kiadványok ismertetőjeként szerepelnek, megpróbálok annak megfelelni... – de ez egy tizenhárom szakmai tanulmányt tartalmazó vaskosabb kötet esetében sosem lehet sematikus, amiképpen a szóban forgó kötetek sem sematikusak soha. Számos kutatói és érdeklődési kör kíván integrációs mechanizmusokkal foglalkozni, s bizonytalanságuk között sem utolsó Kovách Imre kutatástörténete, mely három-öt évenként (évtizedek óta) szinte vissza-visszatér a társadalmi integrációs alapkérdések kutatásához, s az eredmények összegzése felé. Az egyik utóbbi, munkatársaival közösen szerkesztett kötete is a *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon* címre hallgat, s talán onnan a hasonlóság képzete!⁶

A kötet cím „ismétlése” vagy tematikus azonossága mégis megokolt itt annyiban, hogy Kovách szinte egész szakmai életútja valahol a rétegződés kérdéseiről, az integráció mechanizmusairól, e mechanizmusok és társadalmi tagoltsági alapkérdéseik körül keringett, ami talán korábban mechanikus strukturális modell névvel illelhető lett volna, ma már egyre többször „integrációs” problematikaként jelezhető, mindemellett újabb írásaiban jellegadó szerepet nyert a kulturális tőke, az elbizonytalanodás, a normák és értékrendek társadalmakat átható tónusa – mondhatnám úgy is: valamely emberközelibb életkép-megjelenítés. S éppen e szempontból izgalmas a „jelenkori” tónusú (2012-es) kötet tartalmának összehasonlító tükrözése a 2017-es *integrációs/dezintegrációs* témaválasztással. A korábbi, és fölöttébb hangsúlyozni kell: rendkívül impozáns szerzőgárdával, mintegy tizenöt-húsz oldalas tanulmányokból kiállított kötet önálló fejezetekbe tagolja üzenetét az értékek és bizalom, a települések és régiók, a gazdaság és munka, a befogadás és kizárás, valamint az egyének-csoportok-közösségek tematikai univerzumára

⁵ Belvedere Meridionale, Szeged, 2017., 378 oldal

⁶ Kovách Imre – Dupcsik Csaba – P. Tóth Tamás – Takács Judit szerk. 2012 *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon*. Budapest, Argumentum Kiadó – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont (Szociológiai Intézet), 440 oldal

építve. Vele kontrasztban a 2017-es tanulmány-válogatás integrációs mechanizmusok, rétegződés és integráció, normák és értékek, valamint kapcsolatok összefoglaló fejezetcímekkel kínál szerkezeti áttekintést. De kínálkozik a párhuzam (már a 2014-es kötet bevezetőjében, Kovách Imre és Dupcsik Csaba szövegében) is arról: az utóbbi „ötven év társadalomtudományi irodalmában (és ennek hatására a közbeszédben) a társadalomszerkezet és az egyenlőtlenségek rendszere volt a domináns fogalmi keret, amelyben a magyar társadalomról szóló elemzések megszülettek. Ez a paradigmává vált tudományos beszédmód – annak ellenére, hogy ma is képes érvényes (rész)eredményeket termelni – az ezredfordulón ’elfáradt’, és így kevésbé alkalmas a jelenkori, minden korábbinál összetettebb, gyorsabb társadalmi változások követésére” (2012:7.). Az új elméleti „keretfeltételek” leíró megalkotására elszánt kutatói kör, mintegy a szakma egésze ebben az értelemben (és minden más módszertani, forrásfeltárási, kritikai, interpretációs, összehasonlítási, másodelemzési, empirikus stb. szemléleti különbségek vagy eltérések „feloldására” a társadalom átmeneti fázisában éppen az integráció kulcsfogalmába vetíthető multidiszciplináris vagy interdiszciplináris megközelítések vállalását tekinthette megoldásnak. Vagyis azt, hogy a „posztmodern” társadalomkutatás újabb fogalmait, helyenként lokálisabb, máskor univerzálisabb spektrumát egy közbülső, még a vitás szerkezeti kérdések megoldása előtti problematika övezetébe tereljék. Ekképpen a fogyasztás, az egyenlőtlenségek új rendszerei, a piaci szektorok viszonya, a szociális függésrendek új dimenziói is oly módon kerülhettek immár a kötet (és az azt megelőző hosszabb kutatási periódus, vagyis több intézményes partnerség kitermelte tudásanyag révén) összeállt tapasztalati anyagba, hogy azok újdonságú rendszerré illeszthetők lehetnének talán. S ez a rendszerszemléleti igény van jelen immáron kézenfekvő módon, és kiemelt névvel az *integráció* fogalomkörében.

Kutatóként ugyan közvetlenül is érdekelne, hogy az integráció bűvkörében mennyi az önkéntes, a belátásos, a kényszerű alkalmazkodás, mennyi a közvetlenül vagy közvetetten „készített” és kényszerített behódol(tat)ás, vagyis ahogyan az integráció az asszimilációval találkozik a kisebbségi politizálásban, valahogy ugyanúgy esélyes az is, hogy integrációnak nevezzük a feltörekvés vágyát, a vele szembenálló alkalmazkodás politikáját, a beillesztés programját és a szándékolt kívülmaradás vágyát, ugyanúgy „vitatható”, eltérően értelmezhető annak lehetősége is, akar-e integrálódni valaki, s mibe, miért, hogyan, mikor, mennyi idő alatt, milyen következményekkel... De ez maradjon talán egy következő kötet kihívó problematikája! Amit itt nem tematizálnak, azt kár is számon kérni – csupán azért, mert esetleg más fogalmaim vannak, más

szótáram alakult ki az integrálás témakörében! De nem lehet teljesen lényegtelen, milyen aspektusát (és miért azt, miért csak azt, mivel ellentétben, mihez képesti kontrasztban vagy harmóniában...!). Mármost úgy látom, talán éppen ebben a lényegi összefüggésben látszik meghatározónak, ténylegesen ilyen perspektívából mutatkozik érvényesnek az áttekintő 2012-es kötet horizontjához képesti újjá formált *kérdéskészlet* (s háttérben egy nagyobb szabású, sokszereplős, négyéves kutatási projekten alapuló) 2017-es könyv, mely önképe szerint „*új szempontból tekint a társadalmi egyenlőtlenségekre. A kutatás eredményeként létrejött egy új egyenlőtlenség modell, amely sokkal több szempontot figyelembe vesz a korábbi, munkajellegre alapozott rétegződés modellekkel szemben, például a kapcsolatokat, a szubjektív kirekesztettséget, a civil részvételt, a munkaintenzitást, az intézményi bizalmat vagy a normaszegés elfogadását. Az új modell alkalmas az egyenlőtlenségek árnyaltabb kifejezésére, a dezintegráltság pontosabb mérésére, a középrétegek jellegzetességeinek a pontosabb leírására*” (mint ezt a kötet ismertető szövege jelzi). Kovách Imre mint projektvezető és a kötet szerkesztője egyúttal az „Integrációs és dezintegrációs folyamatok a mai magyar társadalomban” kutatási tematika irányítója is, tehát egy fajsúlyos akadémiai program meghatározó irányváltását készíthette elő, amikor nevet, jelentőséget adott a vizsgálat egészén belüli az új utak keresésének, melyek főirányában a jelenkori magyar társadalom tagolódása és az egyenlőtlenségeket alakító folyamatok megismerési lehetősége kerülhetett közelebb szemléleti alapvetésként, közelebből az integrációs mechanizmusok, modellek, újraelosztás és területiség problematikáihoz. Ehhez itt két momentumra is érdemes a figyelmet fókuszálni vagy hangsúlyt helyezni.

Egyfelől arra, hogy bár Kovách eredendő kutatási aspektusa a hajdani rétegződés-modellek megalkotási idejéhez (az 1980-as években Kolosi Tamás, Andorka Rudolf, Angelusz Róbert, Tardos Róbert és több más „struktúra-kutató” alaptevékenységéhez) képest markánsan gyarapodott a vidék- és településszociológia sokféle tematikájával. Ez az „integrálni, de mihez?” kérdésköre. Erről idővel már maga is megállapítja, hogy a kulcs-problémák a kortárs empirikus vizsgálatok tükrében a modellek egzakt ismertetésén túl a társadalom politikai integrációjának elemzése felé tértek el, „*ami eddig teljesen elhanyagolt terület volt*”, s ezt gazdagítja immár „*a jóléti és projektalapú redisztribúció*” részletes, „*úttörőnek számító*” leírása, továbbá „*a társadalmi tőke, a területiség és integráció összefüggéseinek leírása, a rétegződés, a normák, a fogyasztás és integráció összefüggéseinek az elemzése, illetve a kapcsolatok integratív szerepének az elemzése*”. A sokrétű és átfogó igényű ráközelítés ezúttal az értéknormák, kapcsolatok és

lakóhelyiség dimenzióival is gazdagodik! Ez pedig fontos lépés, éppenséggel nem az integrációs problematikák ellenében, hanem irányában! Még megokoltabb volna talán – bár kétségkívül nem a struktúrakutató szociológia dimenziói között...! – annak átlátási kísérlete, mit és miért, miként és meddig gondolnak „integrációs kérdésnek” az érintettek, s mikor lesznek e kérdések mobilitási, migrációs, munkagazdasági, civil szervezeti, politikai önszerveződési, laikus vagy egyházi közösségi, támogatottsági vagy üzleti érdekközösségi problematikák is, mint Kovách és munkatársainak legújabb kisvároskutatásiban ez már sok verzióban megjelenik...

Másfelől – jóllehet, volna még több „felől” és „felé” momentum is – érdemi hangsúlyt kap a kutatási-szerkesztési-megértetési szempontok között a rétegződés és változás, a társadalmi beilleszkedettség és viselkedésmoделlek szerinti át- vagy újratagolódás szempontja is. A kérdésről a kötet kifelé tükrözött képe szerint *„a politikai viselkedést és értékorientációt nem lehet megérteni az egyének réteghelyzetéből, strukturális pozíciójából kiindulva. Nem a társadalom szervezete és állapota határozza meg a politikát, hanem sokkal inkább a politika integrálja a társadalmat”* ... – szól a kardinális meglátás. Ez pedig részint megerősíti az előző bekezdés tónusában már megjelenő aspektust, részint meg pontosítja, hangfekvést ad neki, aláhúzza jelentőségét. Alább érzékenyítő aspektussal körvonalazom ezt, de ehhez rövid személyes vallomásra kell két mondatot szánjak... Persze, nem két mondat, hanem két kiterjedt esettanulmány és számos, alaposan és részletesen citált szakirodalmi forrásutalás is kevés volna annak „bevallásához”, hogy miképpen és mióta fogalmazok „magáncélra” kifejezetten a pártállami idők „engedélyezett”, „megtűrt” rétegződéselméleti kutatásaival szembeni szakmai véleményyt. Ezekből a nagyvolumenű, soktáblás, sokábrás, sokdecilises, sokmutatós-táblázatos-ábrás kutakodásokból nekem a nyolcvanas évek közepe óta durván és keményen hiányzik maga a létező Ember, a válaszadó egyén, a kapcsolathálói közt vergődő személyiség személyessége és hiteles kételkedése az egyedileg általa kiváltképpen befolyásolhatatlannak tűnő társadalomkép megalkotása és megalkotói (a „szociomókusok”) ellenében. /Hiányzik persze a szociomókus emberképe, viselkedése, kérdéseinek oka, módja, érthetősége, illedelmessége, megölelő vagy leigázó mivolta is, netán civil polgár mibenléte, lakosi vagy állampolgári minősége, embersége nem különben... – de ez már technikai részletkérdésnek tekinthető inkább! /. Nem csupán kellő szakmai felvérteztségem okán vallom, s mert amúgy egyénként és kutatóként egyaránt azt vélem érvényesnek: lehessenek sokfélék a vélemények, a kifejezettek, a rejtettek, a leíróak, a személyesek, az intézményesek és így a kutatóiak is..., de ennek roppant ritkán adtam hangot nyílt szakmai vita és virtuális „győzelem” tónusában. Kovách Imre több rendszerváltás utáni kötetéről

nemcsak ismertetőket írtam, s nem csupán kutatóintézeti kollégájuk is voltam több évig, de épp az általa kialakított fiatal kutató team egyre izgalmasabb és egyre mélyebb szakmai érdeklődésének kialakulásában látom Kovách indokolhatóbb eredményességét, semmint további derivátumok és táblázatok tartományaiban. Úgy vélem tehát (az itt idézett, Kovách-bevallotta perspektíva-torzulás mellett, sőt ennek ellenében is), hogy ami a *struktúra-specifikus* leíró modellalkotásban éppen az utóbbi másfél-két évtizedben nóvumként jeleníthető meg, az valójában lehetett a fókuszváltás, a horizont-tágulás mögöttes oka is. Ugyanis ami egykor a társadalmi „struktúra-orientált” szervezeti adatok látószögében mindenkor prioritást kellett kapjon, szűkségképpen egészült ki a nemcsak szervezet-specifikus, hanem éppen az érték-orientált, gyakorlat-orientált, (idővel persze a haszon-orientált, piac-orientált, gyakorlat-orientált, kommunikatív szférákat átható) másféle mikro modellek társadalmi tényeivel és normatív rendszereivel, s nem utolsósorban a Papp Zsolt közvetítette, Habermas kidolgozta „adaptációs stratégiák” másik kulcsfogalmával, a *kultúra-orientált* aspektussal. Úgy látom, ezért úgy fogalmazom tehát, hogy a Max Weber-i értékmentesség követelményével a nyolcvanas években még „objektíválható” tudást legitimáló hazai struktúravizsgálatok (talán éppen a rendszerváltás során kibontakozni kezdő) kapitalizmus és polgári demokratikus tervszabályozási átalakítás következtében mintha igényt formálnának immár arra, hogy a virtuálisan megképződött új társadalmi struktúra és integrációs modell ellenoldalán végre elkezdjék észrevenni a térbeli tagoltság szabta másságokat. E másságok között meg olyanokat, mint a polgári világ formális-ideológiai-értékrendi egyenlőségteremtő szabályozottságának háttérében meghúzódó esélyegyenlőtlenségi versenyhelyzeteket, a gazdasági kihívásokból fakadó leszakadást és anómiát, munkamigrációt és újraelosztási érdekversenyt, a politikai integráció mögötteseként a politikai érdekcsoportok értékcsoportokká válását előidéző hatásokat. De hasonlóképpen a rétegződésben a szegmentációt és a végletes-tömeges-korosztályi-területi leszakadások gyarapodó tömegét, a normák és értékek integrációs problematikái között a közhasznúság és esélykülönbségek elleni autonóm kezdeményezések létét és hálózatait, a kapcsolat kutatásokban a társadalmi szerepek, mentális örökségek, térségi függésrendek gazdag adatanyagát is, melyek a „társadalmi integráció” részeként képesek megfogalmazni a rászorultság, a közhasznúság, a leszakadás, a szolidaritás – avagy másképp megnevezve: a korábbi struktúrát felülíró stratégiák meglétét, ezek sokasodását és adaptációs modellekké erősödését, vagyis a tágabb értelemben vett kultúra-orientált modellek egyre figyelemfelhívóbb rendszerének megnyilvánulásait (vagy ezek reprezentálódását és mérhetővé válását, beleértve a módszertani nóvumok kiteljesedési esélyeit is).

Az itt egy lendülettel felsorolt új aspektusok tehát alapjaikban is tükrözik a Kovách-életműhöz és tematikákhoz viszonyulásom változását, az oeuvre bizonyos tónusainak változását („innovációjának” érzékelését) is. Továbbá a két kötet közötti nemcsak időbeli, de kutatási horizontok kereszteződését vagy (párhuzamossá válását tekintve) e tematikai korszakok közeledését is jelzik, s erre akár ráfűzhető is lenne a tartalomjegyzékből kivilágló „funkcióváltó” vagy funkció-orientált kereső modell megannyi árulkodó eleme is. A 2017-es kötet Kovách Imre által írt fogalmi és megközelítési bevezetője, valamint a Kovách Imre – Hajdu Gábor – Gerő Márton – Kristóf Luca – Szabó Andrea értelmezésében megmutatott integrációs modell (7-48. old.) mintegy ráhangol az újraelosztás (Czibere Ibolya – Gerő Márton – Kovách Imre), a politikai integráció és az érdekcsoportok (Gerő Márton – Szabó Andrea), a társadalmi tőke integráló hatásainak kérdései (Hajdu Gábor – Megyesi Boldizsár), továbbá mindezek területiséggel összefüggő dimenziói (Csurgó Bernadett – Csizmady Adrienne – Kovách Imre) közötti „mechanizmusok” megnevezhetőségére (51-213. old.). Ezekre következően, s mivel a státuszcsoportok és az egyenlőtlenségek elméleti küzdelmében (a korábban kiegészítést nem lelő aspektusokat) mint „paradigmaváltás igényét” megfogalmazó előmunkálatok kiteljesedő példatárát hivatkozva Kovách a fogalmi bevezetőben, pontosítva ezeket az „integráció és integrációs mechanizmus fogalmának értelmezéseit” bemutató rendszerező táblázatában (7-11. old.), okkal utal az alapozó kvalitatív modellkísérletek esélyeire is, hogy erre megerősítésként a fogyasztással, normákkal, értékekkel és segítési hajlandósággal pontosítható fejezetben (217-229. old.) vissza is térhessen, amire ezután Kovách Imre – Kristóf Luca – Szabó Andrea, meg Huszár Ákos – Sík Endre résztémái következnek megerősítésként a rétegződés-mérés további perspektíváival, hogy azután a fogyasztással, normákkal, értékekkel és segítési hajlandósággal pontosítható fejezetben Kristóf Luca – Szabó Andrea, valamint Koltai Júlia – Kristóf Luca – Simonovits Bori a Bourdieu-féle tőketípusok és a Kolosi-féle státuscsoportok ellenpontjaként az életstílus, életmodell, magaskultúra-fogyasztás, munkaerőpiaci integráltság empirikus anyagával igazolhassa egy újszerű kérdésfelvetés-komplexum kérdőíves megismerési lehetőségeit (267-304. old.). A záró blokk a kapcsolatoké, a hálózati tipológiáé, naplók és kötődések „egocentrikus” viszonyrendszerének kutatásáé, meg a lakóhelyé, ahol a társas kapcsolatok ugyancsak kitétek a régiók dezintegrációs, gyenge kötésekkel jellemezhető sodrásainak (így például a társ-hiányt érzéketlenül leírhatóvá tévő dunántúli, közép- és keletmagyarországi szegénységi környezetek „térképé”), s ebben Albert Fruzsina – Dávid Beáta – Gerő Márton – Hajdu Gábor, továbbá Dávid Beáta – Lukács Ágnes – Huszti Éva – Barna Ildikó, illetve Koltai Júlia – Nemes Dóra szerzőcsapatok részletező tanulmányaié (307-375. old.). Utóbbiak révén mintegy térképzetként is láthatóvá válik, miként rejlik az integráció/dezintegráció függő mutatója is a községi, szegénységi,

térségi beilleszkedettség eltérő modelljeiben, függő relációkban, innovációs kapcsolati potenciálokban vagy ezek hiányában, valamiféle bekebelezésben és kiszorításban egyaránt, „pluszok és mínuszok” egyenlegeinek kapcsolati naplóiban elkönnyvelhetően.

A teljes tartalomjegyzék, avagy az egyes írások „kijegyzetelt” és „értelemadó” kivonata kellőképpen reménytelen lenne itt, sőt épp a fenti „érdeklődési trendváltozás” okán a legkevésbé sem lenne érdemes, tehát a továbbiakat és a részleteket még ennél is kevésbé volna illedelmes valamiféle „olvasati szentenciába” fordítani, mint a tanulságos áttekintések módszerbeli (és interpretációk alapján is eltérő) tételeit. Ám talán bizonyosságot lelhetünk ama kihívásban, amit Kovách Imre és munkatársai (mondjuk egy klasszikusabb paradigma alapján) a habermasi „rendszer” és „életvilág” ontológiai különbségei közötti összhang kutatásával, a strukturális kérdések funkcionális lenyomatainak állapotrajzával mégiscsak megneveztek. Ami ezekből is harsányan kikiált, az a demokratikus átmenet révén megerősödött modell-értékek málladozásának tapasztalata egyfelől, a cselekvéseméleti ésszerűség és az instrumentális/kommunikatív racionalitás klasszikus perspektívái révén másik oldalról, melyek már talán széleskörűen ismertősek is mint deskriptív metódus részei. Látható (vagyis a Szerzők láttatják is), hogy az integrációs esélyek (elvileg magasabb, „makro-szintű”) modellizálhatósága csak részben múlik a politikai, pártszerű, társadalmi rétegszerkezetre emlékeztető mikrouniverzumokon, mert mind-ezeket is egyre láthatóbban működtetni képesek és hajlamosak a nem formális érintkezési utak, magánéleti pályák, nyilvánossági relációk meghatározó komponensei. Ennyiben a társadalmi integráció magában rejt valamely szocializációs és kulturális értékrendet is, sőt, ezek fontosságát is kiemelik, közöttük például mintegy „klasszikusan” is valamely erkölcsi-politikai célok (demokratikus feltételek melletti) képzetét, ezek kialakulásának igényét vagy esélyét is lehetségessé tevő hatásokat. Ugyanakkor – mert a társadalom bázisait, materiális újratermelését elvégző makro-rendszer szervesen is kapcsolódhat/kapcsolódik az életvilág belső racionalitásával –, ez mintegy előjön, megjelenik akár a térségi, akár a civil szerveződési, autonóm, nem-intézményes rendszer-követelmények jogi és morálisan-mentálisan lehetséges szféráiban is. Itt a rétegződési komponensekhez tapadó technikai-technológiai modernizációk bár látványos területi különbségekkel tündökölnék, valahol messze távol mégis megokolt elvárásként, innovatív esélyként, a közösségi életvilágok szintjein pedig már az emberi csoportok horizontján is lehetséges perspektívákként ugyancsak megjelenhetnek. Ennek hol része, hol szerves tartozéka, hol következménye vagy késői járuléka a közösségi anómiák jelenléte, az életvilág gyarmatosítása, a kiszolgáltatottság minőségének árnyaltabb, de intenzívebb működtetése – amire persze

az integráló rendszer tartós működésének feltételezésével már számítani is lehet. Vagyis: a változás a struktúrában még nem változtat a kultúrában! Sőt, a társas vagy társadalmi kiszolgáltatottság sem okvetlenül módosít az integrációs modelleken, hanem rejtett lehetőségként ott marad magában a rendszerben a közösségi szintű szabadságfeltételek lehetséges igénye, továbbá a rendszer intézményei (nemzetgazdaság, párt- államhatalom, totalizált közigazgatás, civil jogérzékenység, mozgalom-szintű társas elégedetlenség) szféráiban valahol ott búvik meg a hiábavaló stratégiai és bürokratikus sikerképesség morális deficitje, az igazságosság mindenkori érzületének rejtekező minimuma, valamint a kialakult érdekkonfliktusok tompítására alkalmas ellenoldali mechanizmusok számos célrendszere, értékképzete. Ezek ugyan a struktúraformáló folyamatok terén talán kevésbé számszerűsíthetők, nem is mindig „egyneműen” megnevezhetők, ám a szolidaritás, az egyeztethető érdekek vagy megjeleníthető értékek terén mégis társas interakciókban kereshetnek önmegjelenítési utat, s keresnek, sőt találnak is. S ez út, vagy ilyen utak, ezzel pedig az integráció további esélyeinek efféle mechanizmusai azok, amelyeknek változó alaptónusa, a széttagolódás és dezintegrálódás kíméletlenné válása volt a 2012-es kötetnek is alaphangja, így hát annyira nagy tévedésben mégsem voltam a két mű közelségét, egymásra vetíthetőségét illetően. De kétségtelen, hogy az öt esztendővel későbbi tanulmány-válogatás az integrációs folyamatok kevesebb, viszont mélyebb zavaraira, ezzel pedig a kulturális folyamatok zavaró leépülésére, kínos válságtüneti jellé válására mutatnak immár az újabb tanulmányok.

S lehet persze, hogy a morális, transzcendentális vagy kevésbé struktúraalkotó kölcsönhatások nem mérhetők ugyanúgy, mint a rétegeképző vagy integráltsági mutatókkal ékesíthető társadalmi tények – ám ezek jelenlétét talán már az efféle újabb integrációs kutatások is méltóképpen tükrözhetik (lehessen talán itt utalni a kötetben az érdekek integrációs mutatóira Gerő Márton aspektusai között, a szegmentáció és prekariátus jellegadó jegyeire Sík Endre megfigyeléseiben, az újraelosztás tudástőke vagy értékmodellek vonzásköre szempontjából fontos momentumaiban Czibere Ibolya adatai szerint, a fogyasztás értékrendi normáinak esetében Kristóf Luca és Simonovics Bori témakörében, vagy a „kapcsolati naplózás” jelzéstára szempontjából fontos komponensek esetében Albert Fruzsina, Dávid Beáta, Barna Ildikó és munkatársaik munkáiban). Valamiképp a 2017-es kötet egésze is érzékenyebben bánik a ráhangoltság, a közhasznúság, a kiszolgáltatottság, az elfogadottság vagy beilleszkedettségek apró rezzenéseinek megfogalmazhatóságával is. S ez jó iránynak mondható, ez előzmények tükrében fölöttébb. Ezzel együtt is érdemes még kiterjesztésképpen utalni az emberi viszonyok jellemző racionalitásai, az élet-

világ komponensei közötti érték-orientációk eltérései, és a rendszerszintű strukturális függésrendek egyenlőtlenségi modelleket kínáló magyarázatai közötti értelmezési különbségekre, a mediatisztált függésrendek és újraelosztásra kerülő tőketulajdonok (pénz, tudás, térbeli tagoltság, mobilitások, hozott készségek, befogadási érzékenységek stb.) változásai közepette megmutató tünetekre. Ezek ugyanis legtöbbször (vagy jó eséllyel) a hatalom kizáró, elkülönítő médiumától elszenvedett kiszolgáltatottság (kizárás, háttérbe szorítottság, leradírozódás, elesettség) bürokratikus mechanizmusait is visszaható módon erősítik, tehát sokszor még a jószándékú megoldási-segítség-kompenzálási kísérletek is úgy hatnak vissza, hogy azokból nem a biztató változás, hanem a mélyebbé váló válságjelek, a begyűrődések és elmaszatólódások, esélytelenség-növekmények egyre kiterjedtebb összhatása következik. De pont ezért, s egyre inkább ezért érdemes figyelembe venni a társadalmi eligazodás, célok, értékrendek akut változásai sorában, az integrációs jel-együttes, tünetek és következményeik terén mindazt, ami részben erősödő válságjel, részben gyengülő reakcióképesség, részben lemondó túréshelyzet, jövőnélküli világkép alapélménye. Így tehát, ha „hasznossági” és érvényességi mutatóit vesszük, éppen ehhez, és a szakmai kutatási horizonton az új modellek lehetőségeihez, a társadalom integráltsági állapotának leképezési irányaihoz járul hozzá Kovách Imre és munkatársainak újabb kötete. Nem először, s reméljük, nem is utolsó kísérletként. A struktúra-orientált társadalomkép fokozódó kiegészülése a kultúra-orientált életképekkel nem csupán kutatási stratégiai problematika vagy folyamat, hanem a még valamely szinten mégiscsak létező társadalmi helyzetérzékenység egyik állapotjelzője is.

S nem mert nincs jobb hozzávaló receptem, hanem mert az integráció-kutatás láthatóan intézményi támogatottságot is élvező akadémiai programként a települési integrációs témaköröket is prioritásként kezeli immár, érdemes újfent jelezni, hogy a kisvároskutatási irányultságba, települési integrációs motivációk keresésébe megannyi új attraktív szempont „kúszik” be: helyi vállalkozói elit szponzorációs jelenléte, lakóterületi konvenciók megbecsültsége, kulturális integrációs hatások összegződése kistérségi viszonyrendben, szomszédsági és lakóközösség-határi partnerségek, leszakadás elleni összefogási próbálkozások, stb. S ennek már nem is határterülete, hanem kiegészülése, civiltársadalmi oldalága a kezdeményezések területe, ahol a szolidaritás nem az állami intézményesség, nem a hatósági jovialitás, nem a pártközi alkufolyamatok vagy szervezeti érdektelenségek körében jelentkezik, hanem az egyházi vagy karitatív szférában, a szociális szolgáltatások félintézményes kiterjesztéseként, a szociális ellátórendszer piaci hatékonyságra átállítási kísérletei, a jólétiséget a jólétiséggel fölvaltani törekvő célrendszer

eredményességének esélyeiben. Ezek sokszor még nem „jó gyakorlatok”, csupán jószándékú törekvések vagy kivételes, karizmatikus aspirációk, de már részbeni ellenhatásai a (párt)állami totalitárius integrációs vagy asszimilációs szándékoknak. Akadnak ilyenek szegedi menekültügyi vagy roma pedagógiai programban (Menedék Egyesület; SZOKERESZ – SZTE), ökömenikus egyházi gyakorlatokban (pl.: PAX és szegedi valláskutatók, Wesley és evangélikus partnerség, Az Élet Menete), ételosztás vagy szociális lakáskiadás terén, de valójában az egyéni, kisközösségi, joviális vagy szolidáris megnyilvánulások keretei legtöbbször nem felekezeti szükségképpen, nem is egyháziak elsősorban, hanem fölöttébb individuálisak, alkalmiak.

S hogy a tartalmi „keretezés” megoldható legyen, engedték itt mindezt azzal zárni: a szociális ellátórendszernek, a jóléti szolgáltatások egy részének, az egyházi és civil szervezeti segítőrendszernek egyaránt érdeke, célja, eszköze lehetne valamely integráció építése, alkalmazása, értéként képviselése, vagy sokszor pusztán az is, ha intézményesülne. Ehelyett, túlegyszerűsített megfogalmazásban: maga a segítség, a szolidaritás, a karitás válik intézménnyé, s teljesíti be a szolgáltatás vagy a közhaszon privát-polgári értékelveinek életben tartását, függetlenül az érdekeltségi piac háttérétől, a jó gyakorlatok importjának lehetőségeitől, a szolgáltatások finanszírozásának háttérétől.

De ez már lehet, egy másik tárgykör lenne.

Felhasznált irodalom:

- A.Gergely András szerk. 2013 Struktúrafordulók. Üdvözlő kötet Róbert Péter 60. születésnapjára. Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet, Budapest. MTA TK PTI Politikatudományi Tanulmányok, 3/2. <http://mek.oszk.hu/13600/13691/>
- A.Gergely András 2003 Kisebbségek és az integrációs csatlakozás. Tematikus közelítések Magyarország európai integrációs csatlakozásának háttérelmezéséhez. <https://mek.oszk.hu/01900/01999>

- A.Gergely András 1998 „Kisebbségek és az integráció”. In: A.Gergely A. – Galló Béla – Hülvely István szerk. 1995 Szuverenitás – nemzetállam – integráció. MTA PTI Integrációs Tanulmányok 1., Budapest.
- A.Gergely András – Galló Béla – Hülvely István szerk. 1995 Szuverenitás – nemzetállam – integráció. MTA PTI, Budapest.
- Bíró Gáspár 1993 Autonómia és integráció. Magyar Szemle Alapítvány, Budapest.
- Borsányi László 2003 Hontalanok a hazájukban. (Az első amerikaiak történelme Észak-Amerika történetében – XVII-XIX. század). Helikon Kiadó, Budapest.
- Brelet, Claudine 1995 Anthropologie de l’ONU. Utopie et Fondation. L’Harmattan, Paris.
- Galló Béla et al. 1998 Az integráció: történelmi kihívások és válaszkísérletek. MTA Politikai Tudományok Intézete, Európa-Tanulmányok 2., Budapest.
- Gellner, Ernest 1995 Anthropology and Europe. In Anthropology and Politics. Revolution in the Sacred Grove. Blackwell, Oxford, 229-240.
- Hofer Tamás 2009 Antropológia és/vagy néprajz. Tanulmányok két kutatási terület vitatott határvidékéről. L’Harmattan, Budapest.
- Jancsák Csaba 2015 So keres, SZKRSZ? Belvedere Meridionale. Szeged.
- Kovách Imre szerk. 2017 Társadalmi integráció. Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban. Belvedere Meridionale. Szeged.
- Kovács János Mátyás szerk. 2004 A zárva várt Nyugat. 2000 könyvek, Budapest.
- Lockwood, David 1956 Some Remarks on „The Social System”. British Journal of Sociology, No. 7.
- Molnár Gábor 2012 A Déli Közös Piac (MERCOSUR) és Latin-Amerika gazdasági integrációi. Belvedere Meridionale, Szeged.
- Nagy Gábor Dániel 2017 Fejezetek a vallás és társadalmi tőke kapcsolatrendszeréről. Belvedere Meridionale, Szeged.
https://issuu.com/belvederemeridionale/docs/nagy_gabor_daniel_2017_fejezetek_a
- Nagy Janka Teodóra szerk. 2018 A jogtörténet új forrásai. Jogi Kultúratörténeti és Jogi Néprajzi Digitális adattár. Pécsi Tudományegyetem, Kultúratudományi, Pedagógiai és Vidékfejlesztési Kar, Szekszárd. <http://jogineprajz.hu/kiadvanyok/megjelent>

- Paksi Veronika – Géring Zsuzsanna – Király Gábor 2013 A globalizáció különböző arcai: dezorganizáció, hálózat és bizonytalanság. In A.Gergely András szerk. 2013 Struktúrafordulók. Üdvözlő kötet Róbert Péter 60. születésnapjára. Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet, Budapest. MTA TK PTI Politikatudományi Tanulmányok, 3/2:194-208. <http://mek.oszk.hu/13600/13691/>
- Rákó Erzsébet – Szabó Gyula szerk. 2013 Szociális szakemberek képzése határon innen és túl. Belvedere Meridionale, Szeged.
- Szarka László 2005 Alternatívák és irányzatok a magyar kisebbségpolitikában – közösségépítés, konzociáció, nemzeti integráció. Magyar Tudomány, 2:188-199. http://epa.oszk.hu/00600/00691/00014/pdf/EPA00691_magyar_tudomany_2005-02_188-199.pdf
- Tardos Katalin 2015 Halmazódó diszkrimináció. Kirekesztés és integráció a munkaerőpiacon. Belvedere Meridionale, Szeged.
- Utasi Ágnes 2014 Community Ties. Solidarity Network and Public Life. Belvedere Meridionale. Szeged.
- Utasi Ágnes 2013 Kötelékben. Szolidaritás-hálók és közélet. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont – Belvedere Meridionale, Szeged.
- Utasi Ágnes szerk. 2012 Közösségi és közéleti aktivitás – Vizsgálat három ország hét magyar kistélepülésén. Belvedere Meridionale, Szeged.
- Valuch Tibor 2013 A társadalmi újratagolódás néhány kérdése az ezredforduló Magyarországon. In A.Gergely András szerk. 2013 Struktúrafordulók. Üdvözlő kötet Róbert Péter 60. születésnapjára. Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet, Budapest. MTA TK PTI Politikatudományi Tanulmányok, 3/2:294-299. <http://mek.oszk.hu/13600/13691/>

Leichter Lilla: Közös kihívások - egyéni válaszok

(Szemelvények)

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH), mint projektgazda által az elmúlt közel három év során Transznacionális Együttműködések⁷ elnevezéssel megvalósított program

⁷ EFOP-5.2.2-17-2017-00029 „A társadalmi felelősségvállalás eszközeinek módszertani fejlesztése nemzetközi együttműködés keretében”

sokszor megfogalmazott célkitűzése a következő volt: lehetőséget és alkalmat teremteni arra, hogy a szociális területen tevékenykedő, különböző háttérű szereplők megoszthassák egymással tapasztalataikat, megismerhessék azokat a kipróbált jó gyakorlatokat, amelyekkel színesíthetik szakmai palettájukat és növelhetik eredményességüket. Jelen tanulmány ismerteti néhányat a pozitív példák közül, egyúttal igyekszik kontextualizálni az összegyűjtött tapasztalatokat, amelyek a hazai és külföldi partnereinkkel folytatott tanulságos beszélgetések, a projektalkalmakon bemutatott esettanulmányok és a szakirodalom témába illeszkedő részei nyomán fogalmazódtak meg. Ezúttal is érvényes az a törekvésünk, hogy a mikro- és makroszinteket egyaránt bemutassuk és ne csak teoretikus tanulságokkal, hanem gyakorlati útmutatásokkal is szolgáljunk azok számára, akik a szociális kérdések iránt nem csak érdeklődnek, hanem aktívan dolgoznak a megfelelő válaszok megtalálásán.

A projekt érvényességi körét földrajzi értelemben az együttműködő szervezetek és partnerországok jelölik ki: Magyarország, Románia, Ukrajna, Szlovákia és Lengyelország. A résztvevő szervezetek között egyházak és hozzájuk kapcsolódó karitatív szervezetek, civil szervezetek és állami intézmények egyaránt megtalálhatók. A sokszínű tematika reflektál arra, hogy milyen változatos szociális szükségletei lehetnek egy-egy közösségnek és ezekre mennyire sokféle módon lehet reagálni. Az érintett témák követik a korábban is említett logikát és egyszerre jelennek meg közöttük az országos érvényességű, rendszerszintű gyakorlatok, illetve a lokálisan működő, vagy egy-egy szervezet sajátos módszertanához köthető megoldások. Így beszélhetünk többek között a társadalmi mobilitásról, a társadalmi reintegrációról, a munkanélküliségről, a gyermekvédelmi szakellátásról, a hajléktalanellátásról vagy közösség szervezésről nem csak a nemzetközi irányelvek vagy országos törvényi keretek, hanem ténylegesen megvalósuló, a helyi sajátosságokhoz és igényekhez alkalmazkodó gyakorlatok szintjén is.

Terminológiai megjegyzések

Ahhoz, hogy az imént kijelölt földrajzi és tematikus kereteken túl is kontextualizáljuk a tanulmányban leírtakat, elengedhetetlen a főbb fogalmak tisztázása és a releváns történelmi előzmények rövid bemutatása. Mindenekelőtt a korábban említett jó gyakorlat kifejezés szoruló némi magyarázatra, annak is elsősorban nemzetközi alkalmazása, elfogadottsága és kritikája.

A jó gyakorlat (angolul *best practice*) kifejezés széles körben elterjedt és alkalmazott Magyarországon és külföldön egyaránt. Eredeti jelentése - az üzleti menedzsmenttel és minőségbiztosítással kapcsolatban - a következő:

„Módszer vagy tevékenység, amely olyan újszerű, építő jellegű megközelítéseket, technikákat tartalmaz, amelyek bizonyíthatóan vagy már bizonyítottan hozzájárulnak az adott szervezet/intézmény minőségi színvonalának emeléséhez és mások számára is átvehető példaként szolgálhatnak.”⁸

A jelen projekt által elsősorban érintett pedagógia, szociális munka és egészségügy mind átvette és saját belső logikájához igazította a jó gyakorlat definícióját. Ugyanakkor magával a fogalommal és a hozzá kapcsolódó módszertannal szemben vannak bizonyos általános elvárások, melyek kijelölik a főbb irányokat és alkalmassá teszik arra, hogy különböző szakmai diskurzusok alapjává váljon. Ezen elvárások közé tartozik, hogy a jó gyakorlat több, mint egyszer eredményesen alkalmazott projekt. A magját alkotó ötletet modellezni, kipróbálni és értékelni kell, melyet a más környezetben történő alkalmazás és standardizálás követ. Így válhat az egyszeri innováció referenciává és alkalmazhatóvá más felhasználók által is. A jó gyakorlatok nem statikusak: változhatnak az egyes helyzetekhez történő adaptálódás során, olyan innovatív folyamatokat indítva el, melyek intézményi szinten is érzékeltetni tudják a pozitív hatásukat.⁹ Sőt, nélkülözhetetlen is, hogy időről időre próbára tegyék ezeket a jó gyakorlatokat, hiszen a kritikátlan elfogadásuk és alkalmazásuk lehetőséget adhat a szakmai felelősség elhárítására,¹⁰ ami a fent is említett szakterületeken különös veszélyekkel járna.

A jó gyakorlat koncepciójának az üzleti életben meghatározó vonása a haszonelvűség, mely azonban a segítő foglalkozások esetében nehezen alkalmazható. Ebben a szektorban ugyanis a szociális szolgáltatások használóiival, illetve a szociális ellátórendszerbe bekerülőkkel szemben csak és kizárólag saját egyéni ritmusuk és személyiségi jogaik tiszteletben tartásával szabad

⁸ Turcsányi Károly (2014.) Minőségelmélet- és módszertan. Letöltés helye és ideje: <https://docplayer.hu/18443146-Minosegelmelet-es-modszertan.html> 2020.04.16.

⁹ Tancz Tünde (2018.) Előszó. In: Tancz Tünde (szerk.): Jó gyakorlatok gyűjteménye. Szekszárd. Letöltés helye és ideje: <https://digitalia.lib.pte.hu/hu/pub/tancz-tundejo-gyakorlatok-gyujtemenye-ptekpvk-szekszard-2018-4600> 2020.04.23.

¹⁰ Milner, Vaughan [Év Nélkül] The Myth of Best Practice. Learning from the Worst. Letöltés helye és ideje: <https://anzasw.nz/wp-content/uploads/Social-Work-Review-16-Summer-04-Article-Milner.pdf> 2020.03.05.

eljárni.¹¹ A nemzetközi szakirodalom – és az ezzel párhuzamosan fejlődő gyakorlat – esetében azt látjuk, hogy erős kritikai attitűdöt és az egyes segítő foglalkozások belső értékeinek szem előtt tartását várják el a különböző jó gyakorlatok alkalmazásakor. Ilyen módon „[a] jó gyakorlat nem azt jelenti, hogy a folyamat vagy annak eredményei tökéletesek, sem azt, hogy ne lennének korlátjai az alkalmazhatóságának, de megmutathatja, hogy az adott helyzetben, az adott résztvevőkkel, az adott körülmények között mi lehet a legjobb elérhető eredmény.”¹²

A hazai köznevelési rendszert vizsgálva az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet a kidolgozottság és dokumentáltság mértéke szerint az *ötlet, egyéni jó gyakorlat, intézményi jó gyakorlat, bevált egyéni jó gyakorlat, bevált intézményi jó gyakorlat, példaértékű egyéni jó gyakorlat és példaértékű intézményi jó gyakorlat* kategóriák bevezetését javasolta. Ezek a kategóriák a működés komplexitása, nem pedig minőségi különbségek alapján artikulálódnak. Ha a végletekig akarjuk csupaszítani mindezek tükrében a jó gyakorlat fogalmának definícióját és így eljutni a legalapvetőbb vonásáig, akkor azt mondhatjuk, hogy a jó gyakorlat az, ami működik.¹³

A Transznacionális Együttműködések program során megismert hazai és nemzetközi praxisok önmagukat nem minden esetben nevezik jó gyakorlatnak. Jellegüknél fogva, megvalósulásukat látva azonban könnyen érvényesnek tekinthetjük rájuk a segítő foglalkozások vagy a köznevelés kapcsán említett jó gyakorlat-meghatározásokban megfogalmazott elvi és gyakorlati irányelveket. Nem véletlen, hogy éppen ezeknek a szektoroknak a vonatkozásában foglalkoztunk hosszabban a jó gyakorlatok lehetséges megközelítési módjaival: a workshop-ok és szakmai utak tematikájának és a résztvevő szakembereknek a tekintetében is leginkább ezek a területek voltak érintettek. A későbbiekben bemutatunk néhányat a projekt során megismert, partnerszervezeteink hazájában sikeresen alkalmazott, működő programok közül, melyek teljesen vagy részleteikben megfelelnek a fent bemutatott jó gyakorlat-definíciók valamelyikének.

A rendszerváltás öröksége a posztoszocialista országokban

Egy másik fontos feladat, amit mindenképpen el kell végeznünk, a posztoszocialista országok rendszerváltásainak, illetve az ezek nyomán meginduló gazdasági és társadalmi változások hatásainak megismerése. Ezek a közös tapasztalatok határozzák meg ugyanis azt az alapot,

¹¹ Hill – Shaw 2011. 8.

¹² Hill – Shaw 2011. 9. (saját fordítás angol nyelvről)

¹³ Bodó – Molnár – Vörös 2015. 53-54.

amelyre a program során megszülető diskurzusok építkezni tudtak. Az érintett országok gazdasági átalakulását vizsgálva a közös kiindulási alapot mindegyik esetben egy transzformációs válság jellemzi, mely közvetlenül a rendszerváltás után jelentkezett.¹⁴ Az ezt követő kilábalás módját illetően vannak egyéni irányvonalak, a későbbiekben pedig újabb közös kihívások jelentkeztek – mint a 2008-as válság –, de a napjainkban is meghatározó szociális nehézségek tekintetében a kezdeti, rendszerváltást követő drámai átalakulás hatása a legerőteljesebb. Ezért is foglalkozunk vele az alábbiakban kicsit részletesebben.

A vagyoni és jövedelmi egyenlőtlenségek a posztoszocialista államokban alapvetően nem a rendszerváltás után vagy annak eredményeként alakultak ki a 90-es évek elején. Már a szocializmusban léteztek szegények és gazdagabbak, de az „egyenlősítő társadalom” eszméje elfedte a különbségeket.¹⁵ A rendszerváltás társadalmi hatásaival kapcsolatban a legtöbb társadalomkutató számára ugyanakkor magától értetődő volt, hogy a piacgazdaság térhódításával átrendeződnek, illetve tovább növekednek a társadalmi egyenlőtlenségek is. Ezzel szemben fogalmaztak meg ellenvéleményeket kisebb kutatói csoportok. Az egyik szerint a totalitáriánus rendszer kozmetikázott adatai mögött valójában sokkal markánsabb társadalmi különbségek rejtőztek, melyek a demokratizálódás folyamatában csökkenni fognak. A másik Victor Nee „jóslata”, mely a kínai viszonyokat leíró empirikus adatokból táplálkozik. Nee szerint a szocialista társadalomban lévő egyenlőtlenségek forrása a redisztribúció rendszere, melynek megszűnése kisebb, de más jellegű egyenlőtlenségeket fog szülni. A társadalomkutatói konszenzus azonban az, hogy a piacgazdaságra való átmenet a társadalmi feszültségek fokozódását és az egyenlőtlenségek növekedését hozza magával.¹⁶

Ezt tükrözik azok a statisztikai adatfelvételek is, amiket a jövedelmi viszonyok kapcsán végeztek Magyarországon: az egyenlőtlenségek kezdetben erős növekedése megállt és az ezredforduló környékén elért szinten maradt.¹⁷ Ugyanakkor bizonyos területi változásokkal együtt a

¹⁴ Kornai 1993.

¹⁵ Karbowska, Monika (2011.) A nők szegénysége Lengyelországban – „Hall minket egyáltalán valaki?” Letöltés helye és ideje: <https://www.magyardiplo.hu/2011-februar/378-a-nk-szegenysege-lengyelorszagban-hall-min-ke-egyaltalan-valaki> 2020.04.03.

¹⁶ Kolosi Tamás – Sági Matild (2006.): Rendszerváltás és társadalomszerkezet. Letöltés helye és ideje: <https://www.tarki.hu/sites/default/files/adatbank-h/kutjel/pdf/a889.pdf> 2020.04.24.

¹⁷ Freid – Holka 2011. 43.

jövedelmek erőteljes és gyors differenciálódása olyan térségi és településen belüli szegregálódási folyamatok kibontakozásához vezetett, melyek hazánkban is a településhálózat átrendeződését eredményezték.¹⁸ Hasonló jelenséggel találkozhatunk például Dél-Szlovákia esetében, mely jellemzően rosszabb szociális mutatókkal rendelkezik az ország többi részéhez képest.

A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján gyökeres változások mentek végbe Kelet-Európa valamennyi államában. Ugyan mindenhol voltak az átalakulásnak egyedi, sajátos vonásai, könnyen észrevehetjük az alapvető hasonlóságokat is. A jelenből visszatekintve különösen izgalmas kérdéseket vet fel, hogy mitől is függhet vajon az egyes országok által leírt későbbi pálya íve és iránya. Anélkül, hogy kitérnénk a makrogazdasági tényezők és a politikai keretek átalakulásának részleteire, néhány megjegyzés erejéig mindenképp foglalkoznunk kell a témával. Juhász Réka hipotézise a következő:

„A szocialista múlt jellegétől függően két különböző fejlődési pálya alakulhat ki az átmenetet követően. Azokban az országokban, ahol a szocialista rendszer relatíve puha volt, az állampolgárok viszonylag jól éltek. A rendszerváltáskor a társadalom számottevő része veszteséggé vált, és ezért érdekelt maradt a magasabb állami újraelosztás fenntartásában, hiszen így tarthatta meg a szocializmusban megszokott életszínvonalát. Ezzel szemben azokban az országokban, ahol a szocialista diktatúra kemény volt, az állampolgárok nagyobb része járt jól a rendszerváltással. Ezekben az országokban a választók kevésbé kívánták tartósítani a szocializmusra jellemző magas állami újraelosztást. Az első (tartósan magas állami újraelosztással járó) változatot kevert kapitalizmusnak hívjuk, itt ugyanis a szocialista múlt öröksége erősen él tovább, és mély hatást gyakorol az állampolgárok preferenciáira. Ezzel szemben a másik pályának a tiszta kapitalizmus nevet adtuk, mivel hipotézisünk szerint itt a szocialista múlt öröksége kevésbé befolyásolja az állampolgárok újraelosztással kapcsolatos véleményét. Fő következtetésünk, hogy a társadalmi-gazdasági intézmények erősen útfüggők. Mivel a különböző fejlődési pályák mélyen a múltban gyökerező társadalmi preferenciákból táplálkoznak, a fejlődési pályák (modellek) közötti konvergencia sem egyértelmű, de legalábbis távolról sem gyors és zökkenőmentes folyamat.”¹⁹

¹⁸ Valuch 2014. 112-114.

¹⁹ Juhász 2010. 223-224.

A szerző megállapítása értelmében például a magyar gazdasági és társadalmi feszültségek forrása nem annyira a politikai elit maga, mint inkább a társadalom torz politikai elvárásai.²⁰ A posztszocialista országok lakosságának jelentős része ugyanis nem tudott kellő gyorsasággal reagálni és adaptálódni az új viszonyokhoz. A háztartások többsége a korábban elsajátított készségeket aktivizálva „defenzív” stratégiát folytatott. Ez azt jelenti, hogy új kompetenciák elsajátítása helyett a kiadásokat faragták le, ami az életszínvonal csökkenéséhez és az emiatt érzett elégedetlenséghez vezetett.²¹

A rendszerváltás után valamennyi volt szocialista országban elkezdődött a civil társadalom szerveződése, a kilencvenes évek végére pedig ugrásszerűen megnőtt a szervezetek száma. Ezek sikere azonban nem nélkülözhetett egy sajátos vállalkozói éthoszt, mely a szocializmus alatti hosszas elfojtás után hiánycikknek számított.²² Azok a szervezetek és/vagy kezdeményezések voltak igazán életképesek, melyeknél a társadalmi felelősségvállalás eszméje és a polgári értékek (úgy mint a saját magukért és környezetükért való aktív fellépés, önállóság, felelősség stb.) mellett megjelennek bizonyos „vállalkozói” kompetenciák is: kockázatvállalásra való készség és képesség, kitartás, szenvedély, rugalmasság, merészség, gyors helyzetfelismerés.

A civil vagy harmadik szektor kiemelt jelentőséggel bír a Transznacionális Együttműködések program szempontjából is. A nyolcvanas évekig az államszocializmus blokkolta a társadalmi szerveződéseket, melyek az alapját jelenthették volna. Ennek az érának az öröksége a kilencvenes években meginduló folyamatokra is erősen hatott: bizonyos vonások, megszokott minták tovább éltek, ugyanakkor a korábbi rendszerrel szembeni averziók más esetekben a múlt látványos elutasításához vezettek. Az egymással sokszor ellentétesen ható erők munkája nyomán alakultak ki a kelet-közép-európai társadalmi gazdaságok meghatározó vonásai.²³

Az alábbiakban bemutatunk néhány olyan, igazoltan eredményes programot, jó gyakorlatot, sikeresen működő szervezetet, melyek a Transznacionális Együttműködések projektben részt-

²⁰ Juhász 2010. 224.

²¹ Sági 2000. 44.

²² G. Fekete 2017. 69.

²³ G. Fekete 2017. 66.

vevő partnerországokban valósultak meg vagy tevékenykednek. Ezek megmutatják, hogy a hasonló történelmi folyamatokból fakadó szociális kihívásokra milyen sajátos válaszokat adhatunk a lokális igényekhez igazodva.

Hajléktalanellátás Lengyelországban

A szocializmus idején államilag igyekeztek tagadni a hajléktalanság létezését, így azok a civil és egyházi kezdeményezések, melyek segíteni akartak a probléma megoldásában, szintén nem számíthattak támogatásra. A posztszocialista viszonyok között azonban hirtelen láthatóvá váltak az addig a munkásszállókon és a munkahelyeken „elrejtett” munkanélküliek és hajléktalankok. A piacgazdaságba való átmenet különösen rosszul érintette a legszegényebbeket és legkiszolgáltatottabbakat, miközben az állami fókusz a szociális krízis helyett a gazdasági válság kezelésén volt.²⁴

Lengyelországban az első, erre a célra dedikált nonprofit kezdeményezést 1981. november 2-án jegyezték be: ez az Adam Chmielowski Segítő Szervezet volt, a mai Szent Albert Testvér Segítő Szervezet elődje. Ugyanezen év Szentestéjén megnyílt az első olyan intézmény, mely befogadta az otthontalanokat. Ma a három legnagyobb lengyel szervezet, amely a hajléktalankoknak nyújt segítséget az említett Szent Albert Testvér Segítő Szervezet, a Monar-Markot és a lengyelországi Karitasz. Utóbbi elsősorban menekültekkel foglalkozik amellet, hogy számos menedéket is üzemeltetnek. A továbbiakban a Szent Albert Testvér Segítő Szervezet és a Monar-Markot tevékenységét szeretném részletesen bemutatni.

A Szent Albert Testvér Segítő Szervezet egy „független, non-profit, katolikus szervezet, mely a szegények, és hajléktalanok segítségét tűzte ki célul. Átmeneti szállókat és Karitasz állomásokat működtet. Közigazgatási és civil szervezetekkel áll kapcsolatban.”²⁵ Mostanra Lengyelország-szerte jelen vannak, különböző helyi és országos akciókkal igyekeznek felhívni a figyelmet a hajléktalanságra és adományokat gyűjtenek a rászoruló embereknek. Ilyen akció volt például a „Zöld Mikulás” kampány, amikor beöltözött önkénteseik gyűjtöttek pénzádományt a menedékeik működésének támogatására. Számos konyhát/népkonyhát, fürdőt, gyógyszertárat, közösségi centrumot, motivációs központot, szociális központot és karrier-tanácsadó irodát tartanak

²⁴ Nagy 2009. 83.

²⁵ Oláh Dóra [Év Nélkül] Hajléktalan ellátás Lengyelországban a Szent Albert Testvér Segítő Szervezet bemutatásán keresztül. Letöltés helye és ideje: https://www.bmszki.hu/sites/default/files/fajlok/node-259/olah_dori_gdansk.pdf 2020.03.20.

fenn. Ezen kívül utcai szociális munkát, ruha- és adományosztást végeznek, de segítenek a lakhatási gondok megoldásában is az albérlet-közvetítő irodájukon keresztül. Mindezekből is látszik, hogy egy nagy, országos szervezetről beszélünk, amely széleskörű tevékenységével már közel 40 éve vesz részt a hajléktalanok segítésében.

A varsói székhelyű Monar-Markot szervezetet 1993-ban alapították. „*Manapság fő céljuk, hogy független életet, lakhatást biztosítsanak a rászorulóknak. Nem csupán jogi, pénzügyi, háztartás-vezetési tanácsokkal látják el az ügyfeleket, de addiktológiai segítségnyújtás és agressziókezelés tréning is szerepel szolgáltatásaik között.*”²⁶ 1995 óta olyan kórházat tartanak fenn, amelybe az egész országból érkeznek hajléktalan vagy a hajléktalanság által veszélyeztetett emberek. A kórház mellett fogászat is működik. Mindkét intézményben számos önkéntes dolgozik, a fenntartás anyagi forrásait pedig céges - és magánadományok teremtik meg.

A hajléktanellátás körén belül a nők helyzete egy speciális probléma. A legtöbben, akik bekerülnek a rendszerbe, már gyermekkoruktól kezdve az erőszak, abúzus, elhanyagoltság számos formáját megtapasztalják mind fizikai, mind lelki értelemben. Ezek súlyos testi és mentális betegségeket eredményeznek, amikre a szervezetnek és intézményeknek reagálniuk kell. Ezt a témát is érintette egy 2019 novemberében Łodz-ban megrendezett konferencia, ahol nemzetközi előadók osztották meg a témában tapasztalataikat és kipróbált jó gyakorlataikat. A célja az volt a találkozóknak, hogy az intézményeket biztonságosabbá tegyék a rendszerben megforduló nők, különös tekintettel a nemi erőszakot elszenvedettek számára.²⁷

Gyermekvédelmi szakellátás Ukrajnában

A Hopes and Homes for Children nemzetközi szervezet 1998 óta tevékenykedik Ukrajnában, ahol Európa egyik legnagyobb intézményi hálózata működik a gyermekvédelem terén, 663 árvaházban közel 100 000 gyermekről gondoskodnak az állami szervek.

²⁶ Oláh Dóra [Év Nélkül] Hajléktalan ellátás Lengyelországban a Szent Albert Testvér Segítő Szervezet bemutatásán keresztül. Letöltés helye és ideje:

https://www.bmszki.hu/sites/default/files/fajlok/node-259/olah_dori_gdansk.pdf 2020.03.20.

²⁷ Radanovits Krisztina – Pálfi-Nyakas Nikoletta Gerencsér Tamás (2019.) Beszámoló a nők fizikai és érzelmi biztonságának megteremtése témájában szervezett találkozóról. Letöltés helye és ideje:

<https://www.bmszki.hu/hu/erasmus2/esemenyek/lengyelorszag-hajlektalan-nok-biztonsaga> 2020.03.02.

A Hopes and Homes célja, hogy a gyerekek, ha erre lehetőség van, ne kerüljenek be a gyermekvédelmi intézményekbe, hanem más, a nemzetközi irányelveknek jobban megfelelő formában kapjanak segítséget a családok. Ennek érdekében család-típusú intézményeket hoznak létre és intenzív családsegítő tevékenységet folytatnak. Napközbeni ellátási központokat, vészhelyzeti központokat, az anyák és gyermekeik számára átmeneti otthonokat és közösségi központokat alapítottak szerte Ukrajnában. Speciális tréning-programok révén, az ukrán kormánnyal szorosán együttműködve, az elmúlt évek alatt több mint 4700 szakembert és önkéntest igyekeztek a nemzetközileg elfogadott sztenderdek felé terelni.²⁸ Tevékenységük elvi és módszertani háttere összhangban van az Európai Unió gyermekvédelmi irányelveivel is.²⁹

Egy 2016-ban végzett vizsgálatuk megállapította, hogy a szovjet típusú, árvaházszerű gyermekotthonokban élő gyerekek legtöbbször valószínűleg nem tekinthető árvának. A szervezet az ukrán gyermekvédelmi szakellátást vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy a gyerekek városnyi intézményekben, a társadalomtól elszigetelten, önkényesen kidolgozott házirendek és személytelen rutinok szerint élnek. Az intézményekbe utalás aránya a hatósági intézkedések között nagyon magas olyan esetekben is, amikor egyáltalán nem ez a legcélravezetőbb megoldás, sőt kifejezetten ellentétes a nemzetközi ajánlásokkal (például szegénység, fogyatékoság esetén). Nehéz valódi megújulást elérni, mert a rendszerben dolgozó 68 000 alkalmazott megélhetését sok esetben előbbre valónak tartják a gyerekek érdekeinél. Magas szintű politikai támogatottságuk miatt ezek az intézmények szilárdan ellenállnak a 2001 óta bevezetett reformoknak annak ellenére, hogy működésük kifejezetten káros a gyerekekre.³⁰

A 2016-os vizsgálat eredményei rávilágítanak, hogy az ukrán gyermekvédelmi szakellátásban még mindig nem történt meg az a paradigmaváltás, melyet sokan már a 15 évvel korábbi, 42/2001-es számú ukrán elnöki rendeletről vártak. Ebben egy általános igényt fogalmaztak meg a rendszer felülvizsgálatára és hatékonyságának növelésére. Mindezt a meglévő intézmények megújítása, család-típusú gyermekotthonok létrehozása és a nevelőszülőség intézményének tökéletesítése révén kívánták elérni. Ez az új irány összhangban van a családban való megtartás,

²⁸ Hope and Homes for Childre: Ukraine. Letöltés helye és ideje: <https://www.hopeandhomes.org/poi/ukraine/> 2020.03.22.

²⁹ Kézikönyv a gyermekjogokra vonatkozó európai jogról. Luxembourg (2016.) Letöltés helye és ideje: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_HUN.pdf 2020.03.28.

³⁰ A szovjet idők óta nem történt jelentős változás a gyermekvédelemben Ukrajnában (2016.) Letöltés helye és ideje: <http://www.csagyi.hu/hirek/item/1294-a-szovjet-idok-ota-nem-tortent-jelentes-valtozas-a-gyerekvedelemben-ukrajnaban> 2020.04.03.

családgondozás elsődlegességét hangsúlyozó Európai Uniós normával is. Az esetleges kiemeléskor pedig a gyermek igényeit, személyiségét figyelembe vevő megoldásokra és családi típusú elhelyezésre kell törekedni.³¹

Vállalati önkéntesség Romániában

A Transznacionális Együttműködések program fontos témája az önkéntesség, mint a szociális szféra meghatározó erőforrása. Az egyik legfontosabb megoldandó feladatot napjainkban az jelenti, hogy a rendelkezésre álló önkéntes kapacitást a megfelelő helyekre sikerüljön csatornázni. Aktuális és izgalmas kérdésnek bizonyult a projekt során, hogy a vállalati felelősségvállalás egyre terjedő koncepciója milyen új típusú elvárásokat szül a multinacionális cégekkel és a helyi vállalkozásokkal szemben egyaránt.

A vállalati felelősségvállalással kapcsolatos elméleti és gyakorlati kérdések évtizedek óta foglalkoztatják a gazdaság- és társadalomkutatókat. Ezeket most nem célunk részletesen ismertetni, de a legújabb kritikai megközelítések alapján a vállalatokat társadalmilag beágyazott, felelősséggel bíró aktoroknak kell tekintenünk.³² Tetteikért felelősséget kell vállalniuk, hiszen cselekedeteiken keresztül implicit, kommunikációjuk által viszont explicit módon is meghatározzák, hogy a társadalmi problémák megoldásába milyen módokon kapcsolódnak be.³³

A vállalati felelősségvállalás szerves elemét jelentik a vállalati önkéntes programok. Az Önkéntes Központ Alapítvány definíciója szerint „*[a] vállalati önkéntes tevékenység olyan kezdeményezés, amelyben a vállalat támogatja, bátorítja dolgozóit és partnereit, hogy önkéntes munkát végezzenek – azaz szakértelmüket, tehetségüket, ötleteiket, kreativitásukat, fizikai erejüket állítsák valami jó cél szolgálatába.*” Attól függően, hogy a munkavállalók milyen készségekkel, képességekkel rendelkeznek, illetve a vállalatok milyen kereteket és eszközöket biztosítanak az egyes tevékenységeknek, ezek a tevékenységek nagyon sokszínűek lehetnek.³⁴

³¹ Shpontak, Sabina (2012.) Paradigmaváltás és szociális szerepek az ukrán gyermekvédelmi rendszerben. DE – Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, Szakdolgozat. Letöltés helye és ideje: <http://hdl.handle.net/2437/129488> 2020.04.07.

³² Gering 2018. 73-74.

³³ Matolay 2010. 48-49.

³⁴ Önkéntes Központ Alapítvány: Vállalati önkéntes program szolgáltatásunk cégeknek. Letöltés helye és ideje: <http://www.oka.hu/cikkek/vallalati-oenkentes-program-szolgáltatásunk-cegeknek> 2020.04.01.

Az első ilyen önkéntes programokat multinacionális vállalatok szervezték Romániában, jellemzően szezonális módon, a nagyobb ünnepekhez kapcsolódóan. Eleinte ez is inkább divatos kezdeményezésként jelent meg a vállalatok profiljában, majd egyre inkább realizálták a benne rejlő lehetőségeket és elkezdtek stratégiákat és programokat fejleszteni. A folyamatosan javuló arány ellenére a nemzetközi átlaghoz képest kevésbé elterjedt Romániában a vállalati önkéntesség gyakorlata. A számok tükrében ez azt jelenti - a 2017-es adatok szerint -, hogy a román vállalatok 10.96%-a érdekelt a különféle önkéntes programokban.³⁵

Külön nehezíti a helyzetet a jogi keretek hiánya. A munkajogi szabályozás hiányosságai és merevsége miatt ugyanis a civil szektor és a vállalatok között nem igazán van kapcsolat, sokkal inkább egymással párhuzamos működésről beszélhetünk. Ezt akarja megoldani a Pro Vobis – National Resource Center for Volunteerism, Romania nevű szervezet, aminek egyik meghatározó küldetése, hogy a vállalati önkéntességben rejlő kiaknázatlan potenciált elérhetővé tegyék a civil szervezetek és végső soron a közösségek számára.³⁶ A szervezet „Employee looking for Volunteering” néven 2014-2015 között megvalósul projektjének - melyet nemzetközi és romániai pályázati forrásokból finanszírozva valósítottak meg - éppen az volt a célja, hogy fejlessze és népszerűsítse a vállalati önkéntesség gyakorlatát Romániában. Már a 2010-es évek elején érezhető volt az önkéntesség szellemiségének terjedése és pozitív hatásainak elismerése, de hiányoztak az egyértelmű keretei és a professzionális szakmai ismeretek, melyekkel az ilyen akciók még eredményesebbé válhatnak. A projekt célkitűzése az volt, hogy egy életképes és jól alkalmazható modellt dolgozzanak ki, mellyel a vállalati önkéntesség gyakorlata, az önkénteskedés iránt érdeklődő munkavállalók és az őket koordináló civil szervezetek együttműködése hatékonyabbá válhat. Kolozsvári és bukaresti vállalatokat és nonprofit szervezeteket vontak be a kutatásba. A folyamat végére megszülető modellt országszerte bemutatták disszeminációs tréningeken, workshop-okon és konferenciákon.³⁷

A munkanélküliség csökkentése és roma integrációs törekvések Szlovákiában

³⁵ Păcesilă, Mihaela (2017.) Corporate Volunteering – Trends, Benefits and Challenges. Current Situation in Romania. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 12. évf. 2. szám (május) Letöltés helye és ideje: <http://www.um.ase.ro/no122/2.pdf> 2020.04.12.

³⁶ About us – Pro Vobis National Resource Center for Volunteerism, Romania. Letöltés helye és ideje: <http://www.provobis.ro/about-us/> 2020.03.22.

³⁷ Employee Looking for Volunteering. Letöltés helye és ideje: <http://www.provobis.ro/employee-looking-for-volunteering/> 2020.03.22.

A rendszerváltást követő évtizedek alatt a szlovák állam számára a munkanélküliség tartósan magas aránya jelentette az egyik legnagyobb kihívást. Különösen súlyos volt a helyzet Dél- és Kelet-Szlovákia egyes régióiban, bizonyos etnikai csoportok, illetve a pályakezdő fiatalok körében. A kezdeti megrekedést követően dinamikusan javuló szlovák gazdasági mutatók mellett ez a probléma tartósan megoldatlan maradt,³⁸ noha a 2010-es évek második felére jelentősen javított a statisztikákon a magyarországihoz hasonló, nagyszabású közmunkaprogram bevezetése.³⁹

A romák Európai Unión belüli gazdasági és társadalmi helyzetével több kutatás is foglalkozott az elmúlt években. Szinte valamennyi posztszocialista országban a rendszerváltás vesztesei közé tartoztak. A teljes foglalkoztatottság megszűnése, a tömegközlekedés beszűkülése miatt az ingázás lehetőségének visszaszorulása, a beszorulás a falvakba és a gettósodás, az oktatási hátrányok folyamatos újra termelődése, a romákkal szembeni attitűdök megerősödése és a folyamatos verseny a szociálpolitikai támogatásokért mind közrejátszottak abban, hogy helyzetük az egész Európai Unióban súlyosan megromlott.⁴⁰

Egy 2016-os tanulmány statisztikai adatokkal is alátámasztott megállapítása szerint Szlovákiában a roma kisebbség az egyik leginkább hátrányos helyzetű csoport a foglalkoztatás terén. A nem-roma népességhez képest is sokkal rosszabb mutatóik okaként az alacsony szintű iskolázottságot, valamint az oktatáshoz, a lakhatáshoz, az egészségügyi ellátáshoz és a munkaerőpiachoz való hozzáférés széles körű akadályoztatását említik, beleértve a közvetlen hátrányos megkülönböztetést is.⁴¹

A European Roma Grassroots Organization Network 2017-ben közreadott egy rövid ismertetőt, amelyben az EU különböző tagállamaiban megvalósuló tíz jó gyakorlatot mutatnak be. Ezek olyan, sikerrel működő programok, amelyek a roma fiatalok munkaerőpiaci elhelyezkedését hivatottak segíteni. Szlovákiából két igazoltan eredményes jó gyakorlat került be a kutatás tá-

³⁸ Horbulák Zsolt (2019.) Munkanélküliség Szlovákia déli régióiban. *Polgári Szemle*, 15. évf. 4-6. szám. Letöltés helye és ideje: <https://polgariszemle.hu/aktualis-szam/171-nemzetkozi-kapcsolatok-es-gazdasag/1062-munkanelkuliseg-szlovakia-deli-regioiban> 2020.03.13.

³⁹ Scharle Ágota (2015.) Közmunkaprogramok Szlovákiában. In: Fazekas K. - Varga J. (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör*, 2014. Budapest. Letöltés helye és ideje: http://econ.core.hu/file/download/mt_2014_hun/kozelkep_11.pdf 2020.04.23. vagy <http://real.mtak.hu/25346/1/egyben.pdf>.

⁴⁰ Dupcsik Csaba (2018.) A magyarországi cigányok/romák a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében. Letöltés helye és ideje: https://szociologia.tk.mta.hu/uploads/files/2018/dupcsik_roma.pdf 2020.03.04.

⁴¹ Kahanec, Martin – Sedláková, Mária (2016.) *The Social and Employment Situation in Slovakia and Outlook on the Slovak EU Presidency 2016 (Study)*. Letöltés helye és ideje: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578982/IPOL_STU\(2016\)578982_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578982/IPOL_STU(2016)578982_EN.pdf) 2020.04.11.

jékoztató anyagába. Az egyik a Young Roma Association által megvalósított „Druhá lastovička,” melynek célja esélyt adni a hátrányos helyzetű, tartósan munkanélküli személyeknek állandó munkahely megszerzésére. Jellemzően Besztercebánya környéki romákkal dolgoznak, bár a munkahely maga Garamolaszka/Valaska településen található. A breznói munkaügyi központtal közösen választják ki azokat, akik a garamolaszkai közösségi mosodában részt vehetnek egy hat hónapig tartó képzésen. Ezalatt az idő alatt elsajátítják a munkakörhöz kapcsolódó ismereteket, tapasztalatot szereznek és anyagilag is honorálják a munkájukat. Egyesek a tréning letelte után lehetőséget kapnak arra, hogy teljes állásban is a mosodában maradjanak, másokat segítenek a munkakeresésben. A 2008 óta működő Horehronie Multifunctional Center 24 alkalmazottal üzemel, ennek része a korábban említett közösségi mosoda is. 2016-ban a szervezet munkát a Legjobb Szociális Vállalkozás díjjal ismerte el az Impact HUB Szlovákia.⁴²

2002 óta működik hasonló céllal az Egyenlő Esély (Equality of opportunity) elnevezésű program a U.S. Steel Košice (Kassa) vállalatnál. Különböző, Kassa környéki szociális intézményekkel együttműködve választják ki azokat a többnyire alacsony iskolázottságú, szakképzetlen roma fiatalokat, akik a képességeiknek és készségeiknek megfelelően időszakos munkalehetőséget kapnak a vállalatnál. A U.S. Steel Kosiče elkötelezett a társadalmi felelősségvállalás terén és a tréningprogramon túl különös figyelmet fordítanak az iskolás korú gyerekek életkilátásainak javítására is. Iskolai foglalkozásokon és tájékoztató programokon keresztül igyekeznek megakadályozni az iskolázatlanság újra termelődését, pozitív jövőképet és polgári értékeket kínálni az alapfokú oktatásban résztvevő roma gyerekek számára.⁴³

A foglalkoztatottság azonban önmagában nem elegendő ahhoz, hogy a roma háztartások a szegénységi küszöb fölötti életszínvonalat érjenek el. 2011-ben az EU 11 tagállamában végeztek felmérést a foglalkoztatottság és szegénység témakörében. A számok alapján jól látszik, hogy *„[a] »foglalkoztatottság« [...] nem jelenti azt, hogy nem áll fenn a szegénység kockázata; ez*

⁴²European Roma Grassroots Organisations Network: Investing in our future: What work(s) for young Roma? Top 10 Best Practices of Roma Youth employment. Letöltés helye és ideje: <http://ergonetwork.org/wp-content/uploads/2017/11/Best-practices.pdf> 2020.03.04.

⁴³European Roma Grassroots Organisations Network: Investing in our future: What work(s) for young Roma? Top 10 Best Practices of Roma Youth employment. Letöltés helye és ideje: <http://ergonetwork.org/wp-content/uploads/2017/11/Best-practices.pdf> 2020.03.04.

a munka típusától és annak javadalmazásától is függ. Úgy tűnik, a fizetett munka szinte semmilyen hatással nincs a megkérdezett roma háztartások relatív anyagi helyzetére."⁴⁴ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne lenne értelme a fentiekhez hasonló jó gyakorlatoknak, de érzékelteti, hogy a probléma sokrétűsége miatt a megoldási kísérleteknek is komplexnek kell lenniük.

Összegzés

A Transznacionális Együtműködések program elmúlt majd' három évének valamennyi tapasztalatát összegezni magisztrális vállalkozás lenne, mely szétfeszítené jelen tanulmány kereteit. Ezúttal mindössze arra vállalkozhattunk, hogy a projektben résztvevő országok szociális kihívásainak közös gyökerét megismerjük és egy egységes fogalmi keretbe ágyazva felvillantsunk belőle néhány témát, melyek valamilyen okból meghatározónak bizonyultak a program során. Ezúttal a hajléktalanellátás, az egyházi szervezetek karitatív tevékenysége, a gyermekvédelmi szakellátás, a munkanélküliség, a társadalmi reintegráció, az önkéntesség, a vállalatok társadalmi felelősségvállalása kerültek górcső alá, ugyanakkor kimaradtak olyan, a projekt során korábban érintett témák, mint az idősellátás, az adományozás, a társadalmi mobilitás, a szenvedélybetegségek, a szociális étkeztetés, az adományboltok vagy a közösségfejlesztés. A zsidó.com-ra⁴⁵ feltöltött beszámolók és rövid tanulmányok között azonban az ezúttal hiányzó témák iránt érdeklődők megtalálják a kapcsolódó anyagokat is.

Amikor ez a tanulmány megjelenik, éppen csak fellélegzünk egy, az elmúlt hónapokat erősen tematizáló, az eddigi életünket drasztikusan megváltoztató, világméretű járvány után. Ma a legtöbb elemző úgy véli, a következő évek meghatározó feladata a COVID-19 vírus okozta pandémia, illetve az ehhez kapcsolódó gazdasági és társadalmi krízis kezelése lesz. Ahogy a járvány elleni védekezésben is más-más utat választottak az egyes európai államok, úgy a válságkezelés terén is biztosan lesznek eltérő megközelítésmódok. Ebben a kritikus és minden bizonnyal meghatározó történelmi pillanatban különösen fontos, hogy visszatekintsünk az elmúlt

⁴⁴ FRA – az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (2014.) Szegénység és foglalkoztatás. A romák helyzete 11 uniós tagállamban. Letöltés helye és ideje: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_hu.pdf 2020.03.10.

⁴⁵ Letöltés helye és ideje: <https://zsidó.com/category/europaiuniostamogatasok/efoptransznacionalis/> 2020.06.02.

30 évre és emlékeztessük magunkat arra, hogy ugyan nincsenek univerzális, minden körülmények között működő modellek vagy gyakorlatok, de a szociális érzékenységnek, a szolidaritásnak, az empátiának és az esélyegyenlőségnek minden helyzetben kell, hogy legyen létjogosultsága.

Felhasznált irodalom:

- Bodó Márton Molnár Karolina Vörös Andrea (2015): Jó gyakorlat, In: Szerk.: Varga Attila Gyakorlat-reflexió-innováció: Nevelési-oktatási programok részvételi alapú fejlesztése. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet (OFI). p. 49-64.
- Dupcsik Csaba (2018.) A magyarországi cigányok/romák a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében. Letöltés helye és ideje: https://szociologia.tk.mta.hu/uploads/files/2018/dupcsik_roma.pdf 2020.03.04.
- European Roma Grassroots Organisations Network: Investing in our future: What work(s) for young Roma? Top 10 Best Practices of Roma Youth employment. Letöltés helye és ideje: <http://ergonetwork.org/wp-content/uploads/2017/11/Best-practices.pdf> 2020.03.04.
- Freid Mónika – Holka Gyula (2011.) A társadalmi-gazdasági változások néhány vonása az elmúlt 20 évben (1989—2009). *Statisztikai Szemle*, 89. évf. 1. sz. p. 20-49. Letöltés helye és ideje: http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2011/2011_01/2011_01_020.pdf 2020.03.04.
- FRA – az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (2014.) Szegénység és foglalkoztatás. A romák helyzete 11 uniós tagállamban. Letöltés helye és ideje: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_hu.pdf 2020.03.10.
- G. Fekete Éva (2017.) A társadalmi gazdaság poszt szocialista sajátosságai Kelet-Közép-Európában. *Közép-európai Közlemények* 10. sz. p. 59-74. Letöltés helye és ideje: <https://nemzetkozi-gazdalkodas.hu/files/13367/14.pdf> 2020.03.10.
- Géring Zsuzsanna (2018.) A vállalati társadalmi felelősségvállalás kritikai megközelítései. *Replika*, 106-107. szám. p. 57-76. Letöltés helye és ideje: <http://www.replika.hu/replika/106-107-04> 2020.03.21.
- Hill, Andrew – Shaw, Ian (2011.) *Social Work and ICT*. Sage Publication Ltd., Los Angeles.
- Horbulák Zsolt (2019.) Munkanélküliség Szlovákia déli régióiban. *Polgári Szemle*, 15. évf. 4-6. szám. p. 296-310. Letöltés helye és ideje: <https://polgariszemle.hu/aktualis-szam/171->

[nemzetkozi-kapcsolatok-es-gazdasag/1062-munkanelkuliseg-szlovakia-deli-regioiban](#)

2020.03.13.

- Juhász Réka (2010.) Posztszocialista fejlődési pályák. *Közgazdasági Szemle*, LVII. évf. 3. szám (március) p. 222-240. Letöltés helye és ideje: http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/3414/1/Kszemle_CIKK_1154.pdf 2020.03.11.

- Kahanec, Martin – Sedláková, Mária (2016.) The Social and Employment Situation in Slovakia and Outlook on the Slovak EU Presidency 2016 (Study). Letöltés helye és ideje:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578982/IPOL_STU\(2016\)578982_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578982/IPOL_STU(2016)578982_EN.pdf) 2020.04.11.

- Karbowska, Monika (2011.) A nők szegénysége Lengyelországban – „Hall minket egyáltalán valaki?” Letöltés helye és ideje: <https://www.magyardiplo.hu/2011-februar/378-a-nk-szegenysege-lengyelorszagban-hall-minket-egyaltalan-valaki> 2020.04.03.

- Kolosi Tamás – Sági Matild (2006.) Rendszerváltás és társadalomszerkezet. Letöltés helye és ideje: <https://www.tarki.hu/sites/default/files/adatbank-h/kutjel/pdf/a889.pdf> 2020.04.24.

- Kornai János (1993.) Transzformációs visszaesés. *Közgazdasági Szemle*, XL. évf. 7-8. szám (július-augusztus) p. 569-599. Letöltés helye és ideje: <http://www.kornai-janos.hu/Kornai1993%20Transzformacios%20visszaeses1%20-%20KSz.pdf> 2020.03.27.

- Matolay Réka (2010.) Vállalatok társadalmi felelősségvállalása – Hatékonysági vonzatok. *Vezetéstudomány*, XLI. évf. 7-8. sz. p. 43-50. Letöltés helye és ideje: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2810/1/vt2010n07-8p43-50.pdf> 2020.04.17.

- Milner, Vaughan [Év Nélkül] The Myth of Best Practice. Learning from the Worst. Letöltés helye és ideje: <https://anzasw.nz/wp-content/uploads/Social-Work-Review-16-Summer-04-Article-Milner.pdf> 2020.03.05.

- Nagy Terézia (2009.) Átmenet a szocializmus rejtett hajléktalan világából a kvázi jóléti szociális védőhálóba. *Tér és Társadalom*, 23. évf. 3. sz. p. 79-96. Letöltés helye és ideje: http://epa.uz.ua/02200/02251/00036/pdf/EPA02251_Ter_es_tarsadalom2512.pdf 2020.03.15.

- Oláh Dóra [Év Nélkül] Hajléktalan ellátás Lengyelországban a Szent Albert Testvér Segítő Szervezet bemutatásán keresztül. Letöltés helye és ideje: https://www.bmszki.hu/sites/default/files/fajlok/node-259/olah_dori_gdansk.pdf 2020.03.20.

- Păcesilă, Mihaela (2017.) Corporate Volunteering – Trends, Benefits and Challenges. Current Situation in Romania. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*,

12. évf. 2. szám (május) p. 19-29. Letöltés helye és ideje: <http://www.um.ase.ro/no122/2.pdf> 2020.04.12.

- Radanovits Krisztina – Pálfi-Nyakas Nikoletta Gerencsér Tamás (2019.) Beszámoló a nők fizikai és érzelmi biztonságának megteremtése témájában szervezett találkozóról. Letöltés helye és ideje: <https://www.bmszki.hu/hu/erasmus2/esemenyek/lengyelorszag-hajlektalan-nok-biztonsaga> 2020.03.02.

- Sági Matild (2000.) Hogyan legyünk pesszimisták? Viszonyítsunk egy sokkal jobbhoz! *Századvég*, 5. évf. 17. szám. p. 41-66.

- Scharle Ágota (2015.) Közmunkaprogramok Szlovákiában. In: Fazekas K. - Varga J. (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör*, 2014. Budapest. p. 59-61. Letöltés helye és ideje: http://econ.core.hu/file/download/mt_2014_hun/kozelkep_11.pdf 2020.04.23. vagy <http://real.mtak.hu/25346/1/egyben.pdf>

- Shpontak, Sabina (2012.) Paradigmaváltás és szociális szerepek az ukrán gyermekvédelmi rendszerben. DE – Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, Szakdolgozat. Letöltés helye és ideje: <http://hdl.handle.net/2437/129488> 2020.04.07.

- Kézikönyv a gyermekjogokra vonatkozó európai jogról. Luxembourg (2016.) Letöltés helye és ideje: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_HUN.pdf 2020.03.28.

- A szovjet idők óta nem történt jelentős változás a gyerekvédelemben Ukrajnában (2016.) Letöltés helye és ideje: <http://www.csagyi.hu/hirek/item/1294-a-szovjet-idok-ota-nem-tortent-jelentos-valtozas-a-gyerekvedelemben-ukrajnaban> 2020.04.03.

- Tancz Tünde (2018.) Előszó. In: Tancz Tünde (szerk.): *Jó gyakorlatok gyűjteménye*. Szekszárd. Letöltés helye és ideje: <https://digitalia.lib.pte.hu/hu/pub/tancz-tundejo-gyakorlatok-gyujtemeny-pte-pvk-szekszard-2018-4600> 2020.04.23.

- Turcsányi Károly (2014.) Minőségelmélet- és módszertan. Letöltés helye és ideje: <https://docplayer.hu/18443146-Minosegelmélet-es-modszertan.html> 2020.04.16.

- Valuch Tibor (2014). A rendszerváltás hatásai a magyar társadalom térbeliségére. *Met-szetek*, 2014/2. sz. p. 110-118. Letöltés helye és ideje: <https://core.ac.uk/download/pdf/42930678.pdf> 2020.04.12.

Laki Ildikó: A szociális kérdések és a szociálpolitika kapcsolódási pontjai

A társadalom szociális kérdéseink alapvető tartalmi elemei közé tartozik a szociális biztonság, a jólét, a társadalom iránti lojalitás és igény kielégítés. Ugyanakkor elengedhetetlen az a kérdés is, hogy milyen mértékű társadalmi felelősséggel tartozunk a különböző hátrányos csoportokban elhelyezkedő emberekért, a peremhelyezeten élőkért, vagy a kisebbségekhez kapcsolódókért.

Mindennapi életünk kereteit mások által létrehozott intézmények, előírások, szabályok, eszközök, épületek biztosítják. Eszerint a környezetünk – a bennünket körülvevő világ -, két alapvető részre osztható: a fizikális környezet, illetve a „szellemi” környezet.

A jelen összefoglaló rövid kitekintés kíván lenni a különböző szociálpolitikában, szociális gondolkodásban és gondoskodásban megjelenő társadalmat segítő, szükség esetén előmozdító fogalmak köréről, valamint azokról a tartalmakról, amelyek valamilyen módon a szociális segítségnyújtás különböző dimenzióiban tetten érhetőek.

„A szociálpolitika szóösszetétel arra utal, hogy a társadalom működését veszélyeztető szociális problémákra a társadalom vagy az állam politikai választ ad. Könnyű belátni, hogy a politikát egyének, családok nem tudnak csinálni, sőt még a helyi közösségek is csak korlátozottan. Az egész társadalomra, vagy társadalmi csoportokra hatással lévő „politikát” a kormányzatok vagy tágabb értelemben az állam képes érvényesíteni a törvényeken és a szervezeteken, intézményeken keresztül.” (Bartal -Szikszai, 2016)

A szociálpolitika fogalmának két aspektusa létezik: egyrészt kormányok azon politikáját és programját jelenti, mely a polgárok jólétét, szociális biztonságát érinti; másrészt a tudományos kutatás egy területét jelöli, mely a kormányok e politikájának leírásával, magyarázatával és értékelésével foglalkozik.” (Tomka, 2015)

A szociálpolitika társadalomtudományi megközelítései között kiemelt figyelmet kell fordítani azoknak a fogalmaknak is, amelyek komplex formában fogalmazzák meg a tartalmat. A Tények könyve 1990-ben, a fogalom beáramlásának kezdetén az alábbi tartalmakkal írta le mit is jelent a szociálpolitika.

„Az Olyan tevékenység, amelynek feladata a társadalmi biztonság és esélyegyenlőség megteremtése. Tulajdonképpen a depriváció kockázatának megosztása a társadalom tagjai között. Ezt a célt különféle javak újraelosztásával éri el, ily módon függetlenül bizonyos – a társadalmi

újratermelés szempontjából fontos – szükségletek kielégítését az egyén, a család kereső-, ill. vásárlókéességétől.

A szociálpolitika szűkebb értelemben egy ágazat, amelynek feladata az utólagos korrekció, a hátrányos helyzetűek segítése, képessé tétele saját helyzetük javítására. Tágabban értelmezve a szociálpolitika társadalmi funkció, szemlélet, amelynek valamennyi társadalmi alrendszer működését át kellene hatnia. Ily módon a problémák egy része megelőzhető lenne, ill. a problémák utólagos megoldását toleráns és szolidáris társadalmi környezet segítené elő. Tekintetbe véve, hogy a különféle státusdimenziókbeli hátrányok vonzzák egymást, a szociálpolitikai tevékenység nem merülhet ki a rászorultak segélyezésében. Eredményt csak a valamennyi státusdimenzióban, társadalmi alrendszerben kifejtett segítség, ill. megelőző tevékenység együttese hozhat.”⁴⁶

Girán János könyvében három sajátos megközelítésből tárgyalja a szociálpolitika jelentését.

A **leíró közigazgatási** felfogás igazán elfogadott meghatározása részletesen felsorolja az ún. hagyományos szociális közigazgatáshoz tartozó ágazatokat vagy szektorokat – ezek összességét tekinti szociálpolitikának. Ennek értelmében a szociálpolitikához tartozik az oktatásügy – iskolaügy vagy közoktatás, a jövedelemprogramok, ezen belül a társadalombiztosítás és a segélyezés, a lakáspolitiká, továbbá a szociális szolgáltatások területe.

„A fenti ágazatok szociálpolitikához kötődő közös elemei a következők:

- a szükségletek kielégítése nem piaci jellegű;
- a szükségletek kielégítését részben vagy egészében állami újraelosztással, redistribúcióval, közös társadalmi alapokból fedezik;
- a szükségletek egyénekre lebonthatóak.” (Girán, 2013)

Ezt a felfogást sokan kritizálják, azon megfontolásból, hogy e szerint más területek – például a bűnözés kezelése – is ide tartozna.

A **funkcionalista megközelítésben** a hiányok korrigálásáról van szó elsősorban. A különböző intézmények, szervezetek azért jönnek létre, hogy a társadalmi egyensúlyt biztosítsák. Tehát az intézmények, mint egyfajta beavatkozó rendszerek lépnek be. Ez a megközelítés a célt, mint az

⁴⁶A szociálpolitika fogalma. A letöltés helye és ideje: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Tenyek-Konyve-tenyek-konyve-1/1990-7B2E/szociálpolitika-A06A/a-szociálpolitika-alapfogalmi-A1D2/a-szociálpolitika-A1F1/> 2020.03.21.

együttélés zavartalanságát hangsúlyozza, a társadalmi konszenzust tekinti működési alapelvként. Egyértelműen ez sem fedi le a társadalmi együttélés során megjelenő szociálpolitikai tevékenységek körét.

„A strukturális megközelítés szerint a szociálpolitika szükségességét, fejlődését és funkcióit a strukturális feszültségek és konfliktusok oldaláról próbálja megérteni. Ezen megközelítés szerint küzdelem folyik a redistribúcióból fedezendő szükségletek körének meghatározásáért.” (Giron, 2013)

És végül Ferge Zsuzsa gondolatait idézve a szociálpolitika vonatkozásában elmondható, hogy ez egy történelmileg kialakult intézményrendszer, mely olyan igényeket elégít ki, amelyet/ amelyeket a piaci vagy piaci jellegű kapcsolatok révén nem tudnak megvalósulni, amelyet valójában az állami újraelosztás eszközeivel teheti meg. Ferge szerint a szociálpolitika az állam és az állampolgárok közötti viszony intézményesülése. Milyen módon kapcsolódnak tehát a szociális kérdések és a szociálpolitika fogalma, tartalma egymáshoz – itt ez a kérdés.

A szociális kérdések megoldásának kulcsa a szociálpolitika. Ahogy ez korábban részletes kifejtésre került, e kérdéseket, helyzetet a különböző eszközökön keresztül oldja meg a társadalom bizonyos szegmenseiben.

„Magyarországon nincs általánosan elfogadott szociálpolitika-értelmezés. Sokan alkalmazzák – különösebb elméleti megfontolások nélkül – az intézményi, leíró közelítést, illetve azt tekintik szociálpolitikának, amivel a szociális közigazgatás foglalkozik. Ez utóbbi esetben az oktatás és rendszerint az egészségügy is kívül kerül a szociálpolitika körén. E korlátozó értelmezések mellett vannak hívei mind a status quo megőrzését előtérbe helyező funkcionista értelmezésnek, mind a (...) strukturális töltésű társadalmpolitikának.”⁴⁷

„A szociálpolitikai alapelvek és technikák arra szolgálnak, hogy szempontrendszert adjanak a szociálpolitikai eszközök, beavatkozások megtervezésekor. E körben az első alapfogalom a biztonság. A biztonság, többek között a tervezhetőség, kiszámíthatóság alapvető emberi szükséglet, létezésünk meghatározója. A biztonság fogalmának értelmezésekor megkülönböztetjük az abszolút biztonság és a relatív biztonság kategóriáját. Az abszolút szociális biztonság olyan fogyasztási szint biztosítása, amely a társadalom valamennyi tagjának garantált. Ennek értelmében mindenki biztos lehet abban, hogy van olyan életszínvonal, amely alá nem kerülhet. A relatív biztonság azt az igényt jelenti, hogy valamely társadalmi kockázat (például idős kor)

⁴⁷ Ferge Zsuzsa (1991): Szociálpolitika és társadalom. Letöltés helye és ideje: http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/ferge_zsuzsa_szocialpolitika_es_tarsadalom.pdf 2020.03.24.

bekövetkeztekor az egyén/család életszínvonala nem csökken nagyon (például nyugdíjrendszer).”⁴⁸

„A demokratikus rendszerhez hozzátartozik, hogy állampolgárai jogokkal rendelkeznek. Marshall szerint háromféle jogot különböztetünk meg: polgári, politikai és szociális jogokat. Utóbbi jog az állampolgárnak az a joga, hogy a társadalom biztosítsa számára az életszínvonalnak és szociális biztonságnak valamilyen lefogatott minimumát. A szociális jogokhoz kapcsolódik a jóléti állam fogalma. Jóléti államnak nevezzük azt az államot, amely jóléti juttatások keretében gondoskodik polgárai jólétéről.”⁴⁹

A szociális jólét és a szociális biztonság megteremtésére többféle megoldás született a történeti idők során. Az öngondoskodás mellett a családnak, illetve a közvetlen környezetnek jutott jelentős szerep. Emellett igen fontos szerep jutott a különböző karitatív tevékenységeknek, valamint intézményeknek – így a civil kezdeményezéseknek, egyházi szereplőknek – a 20. század elejétől pedig az államnak. Ez utóbbi jellemző módon a társadalombiztosítás rendszerének működtetésével vívta ki hatékony szerepét. Mit is jelent a jóléti állam a leírtak függvényében?

„Jóléti államnak számos szerző azt az államot tekinti, amely széles körű felelősséget vállal polgárai szociális biztonságáért, vagyis nem csupán egyes rétegek, hanem a társadalomtöbbsége számára garantál szociális juttatásokat.” (Tomka, 2015)

A jóléti államok legfontosabb tevékenységi körébe a társadalombiztosítási programok kerültek – betegség, baleset-biztosítás, nyugdíjbiztosítás, munkanélküliség elleni biztosítás. De a jóléti állam keretébe tartozik az oktatás, a lakáspolitikai, avagy adott esetben – nyugati társadalmak – a munkaviszonyok szabályozása.

„A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal (ILO) 9 terület kiadásait sorolja a szociális biztonság (social security) körébe. Eközben megkülönbözteti a társadalombiztosítási kiadásokat – amelyeket általában a biztosítottak valamilyen fokú hozzájárulása, azaz járulékfizetése fejében nyújtanak – azoktól a programoktól, melyeknél ez az egyéni hozzájárulás teljesen hiányzik. Az előbbiekre a munkahelyi baleset-biztosítás, az egészségügyi, a nyugdíj-, a munkanélküli-biztosítás

⁴⁸ Kristó Katalin (2014): Szociálpolitika, szociális jog. Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem. Letöltés helye és ideje: https://cmsadmin-pub.uni-nke.hu/document/vtkk-uni-nke-hu/szocialpolitika_-szocialis-jog.original.pdf 2020.03.10.

⁴⁹ Jóléti állam kritériumai. Letöltés helye és ideje: <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/rendeszettarsadalomismeret-eletmod/a-joleti-allam-kriteriumai/a-joleti-allam-es-a-szocialis-jogok> 2020.03.24.

szolgáltatásai, míg az utóbbiak közé a közegészségügy, a szociális segélyezés, a közalkalmazottaknak nyújtott szociális juttatások, a háborús károsultak segélyei, a családi és anyasági támogatások tartoznak.”⁵⁰

A fenti meghatározás értelmében a munkaügyi jellegű szociális kiadások körét láthatjuk a társadalom biztonságának kialakítását meghatározó tényezőkben.

„Az OECD definíciója némileg bővebb, mert a szociális kiadások (social expenditures) alá sorolja az egészségügyi ellátás, a különféle nyugdíjak, a munkanélküli-járadék, a szociális segélyezés, a családi és anyasági támogatások mellett az oktatásra, s más szociális célú támogatásokra, mint pl. a minimális jövedelmek garantálására fordított kiadásokat. Utóbb az OECD már nem veszi figyelembe az oktatási kiadásokat, ellenben számításai a fentiek mellett tartalmazzák az aktív munkaerő-piaci intézkedések költségeit, a lakás- és ártámogatásokat.”⁵¹

A nemzetközi szakirodalmak hasonlóan széleskörű meghatározást, tartalmat utalnak a fogalomhoz. Az Encyclopaedia Britannica⁵² angol nyelvű oldalán az alábbiak szerint foglalja össze a társadalmi jólét fogalmát: társadalmi jóléti programnak nevezzük a kormányzati programok bármelyikét, amelynek célja a polgárok védelme az élet gazdasági kiszámíthatatlanságától és az egyéni vagy társadalmi bizonytalanságaitól.

Legnépszerűbb programok az időskorúak vagy a nyugdíjasok, a betegek vagy rokkantak, az eltartott túlélők, anyák, munkanélküliek és a családok számára nyújtanak ellátásokat. A finanszírozás és az adminisztráció módszerei, továbbá a fedezet és az ellátások mértéke országonként eltérő.

E rövid áttekintés néhány kiemelt kapcsolódási pontot kívánt ismertetni a szociálpolitika, szociális kérdések és a jóléti állam fogalmának vonatkozásában. A hazai és nemzetközi színtereken, az Európai Unió országaiban a szociális kérdések csak az 1950-es éveket követően kerültek górcső alá, melyek azóta folyamatos formálódáson, alakításon megy keresztül.

A szociálpolitika körbejárása a jelen projekt témájának szempontjából szükséges elemzési egységet jelentett, hiszen a társadalmi segítségnyújtás, támogatás milyensége, lehetőségének biztosítása a szociálpolitika eszközeivel valósítható meg. A szociális kérdések – legyen az a jóléti

⁵⁰ Tomka Béla (2009): Európa társadalomtörténete a 20. században. Letöltés helye és ideje: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_europa_tarsadalomtortenete/ch06.html 2020.03.21.

⁵¹ Tomka Béla (2009): Európa társadalomtörténete a 20. században. Letöltés helye és ideje: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_europa_tarsadalomtortenete/ch06.html 2020.03.21.

⁵² Social Welfare Program. Letöltés helye és ideje: <https://www.britannica.com/topic/social-welfare-program> 2020.03.21.

állam vagy a hátrányos helyzetű emberek, szegények, szociálisan rászorultak csoportjai – minden esetben felmerülnek, feltevődnek a társadalom intézményei, illetve tagjai felé. Megoldási stratégiák kiépítése, a segítségnyújtás különböző formái (pl. karitativitás) oldják meg vagy teszik fenntarthatóvá ezt a helyzetet.

A szociális kérdések és a jóléti állam viszonyrendszere együttthatást gyakorolva kívánja a társadalom különböző szinterein észleltetni az aktuális társadalompolitikai kérdéseket.

Jóléti állam tehát a modern polgári, közgazdasági és szociológiai elmélet és gyakorlat, amely szerint az állam gazdálkodásszabályozó tevékenysége az egész társadalom javát, jólétét szolgálja, biztosítja a gazdasági élet válságmentes fejlődését és ezzel a lakosság általános jólétét.

A jóléti állam a modern polgári társadalom és a tőkés gazdaság újkori, válságokkal kísért fejlődése során, fokozatosan alakult ki. A jóléti állam szereplői nem meghatározott társadalmi rétegek, osztályok, hanem a társadalom minden egyes tagja.

Felhasznált irodalom:

- Bartal Anna Mária (2012): Szociálpolitikáról alapfokon. Szociális szakképzés könyvtára. Szociális gondozó és ápoló. Budapest, Nemzeti Munkaügyi Hivatal, Szak-és Felnőttképzési Igazgatóság
- Bartal Anna Mária – Szikszai István (2016): Szociálpolitikáról alapfokon. Budapest, Nemzeti Munkaügyi Hivatal, Szak-és Felnőttképzési Igazgatóság
- Ferge Zsuzsa (1991): Szociálpolitika és társadalom. Letöltés helye és ideje: http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/ferge_zsuzsa_szocialpolitika_es_tarsadalom.pdf 2020.03.24.
- Girán János (2013): Szociológiai és szociálpolitikai alapismeretek. Pécs, Comenius Kft. Jóléti állam kritériumai. Letöltés helye és ideje: <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/rendeszettarsadalomismeret-eletmod/a-joleti-allam-kriteriumai/a-joleti-allam-es-a-szocialis-jogok> 2020.03.24.
- Kristó Katalin (2014): Szociálpolitika, szociális jog. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Letöltés helye és ideje: https://cmsadmin-pub.uni-nke.hu/document/vtkk-uni-nke-hu/szocialpolitika_-szocialis-jog.original.pdf 2020.03.10.
- Social Welfare Program. Letöltés helye és ideje: <https://www.britannica.com/topic/social-welfare-program> 2020.03.21.
- A szociálpolitika fogalma. A letöltés helye és ideje: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/1990-7B2E/szocialpolitika-A06A/a-szocialpolitika-alapfogalmi-A1D2/a-szocialpolitika-A1F1/> 2020.03.21.
- Takács Erzsébet (2018): A szolidaritás alakváltozásai. Az együttműködés lehetőségei és gátjai a mai Magyarországon. Budapest, Napvilág Kiadó
- Tomka Béla (2009): Európa társadalomtörténete a 20. században. Budapest, Osiris. Letöltés helye és ideje: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_europa_tarsadalomtortenete/ch06.html 2020.03.21.
- Tomka Béla (2015): Szociálpolitika. Fejlődés, formák, összehasonlítások. Budapest, Osiris

Laki Ildikó: Szociális helyzetkép – intézményesítettség Magyarországon

Kitekintés az Európa Unióra

„Az EU működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 151. cikke kimondja, hogy az alapvető szociális jogokat (Európai Szociális Charta, 1961, Közösségi charta a munkavállalók alapvető szociális jogairól, 1989) figyelembe véve az EU egyik fő célja a foglalkoztatás elősegítése, az életkörülmények javítása, a megfelelő szociális védelem biztosítása.

Az elmúlt évtizedek társadalmi, technológiai és gazdasági fejleményei, a digitalizáció és az automatizáció terjedése a gazdaságban, a munkaerőpiac szerkezetének átalakulása új kihívásokat állít a szociális jogokat és a szolidaritást közös értéknek valló Európai Unió elé is.”⁵³

„Az EU-ban 25 millió munkanélküli él, és 122 millió főt veszélyeztet az elszegényedés vagy a társadalmi kirekesztettség. Ezek a számok erőteljesebb gazdasági konvergenciát sürgetnek, az európai polgárok életének jobbítása érdekében. Míg a befogadó és aktív munkaerőpiaci politikák döntő jelentőségűek ahhoz, hogy az emberek tisztességes munkahelyekhez jussanak, az igazságos és hatékony jóléti rendszereknek abban van döntő szerepük, hogy szociális védelmet biztosítsanak mindenki számára, és biztosítsák a társadalmi befogadást azok számára, akik még mindig ki vannak rekesztve a társadalomból. A szociális ügyekbe beletartoznak a tisztességes munkahelyek, a szociális biztonság, a védelem és a befogadás, a szegénység csökkentése, a nemek közötti egyenlőség, emellett a fogyatékosokkal élők, a gyermekek és a családok, a fiatalok, az idősek és a kisebbségek – pl. a romák – szükségletei, az egészségügyhöz, az igazságszolgáltatáshoz, az oktatáshoz, a kultúrához és a sporthoz való hozzáférés, az önkéntesség és az aktív polgári szerepvállalás. Minden alterület arra összpontosít, hogy az embereket egyenlő alapon helyezze a szociális politika középpontjába, a fő uniós szintű politikai eszköz pedig a szociális jogok európai pillére.”⁵⁴

A szociális jogok európai pillérének célja, hogy egyfajta iránymutatást adjon az eredményes foglalkoztatási és szociális hatások eléréséhez, a társadalom tagjainak alapvető szükséglet ki-elégítésével.

⁵³ Szociális jogok Európai pillére. Infojegyzet 2017. november 10. Letöltés helye és ideje: https://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_83_Szocialis_Jogok_Europai_Pillere.pdf/88308fc4-5fca-451c-96f1-5fc9307195f5 2020.03.29.

⁵⁴ Szociálpolitika. Letöltés helye és ideje: <https://www.eesc.europa.eu/hu/policies/policy-areas/social-affairs> 2020.03.28-29.

„A szociális jogok európai pillérének megvalósítása az Unió, a tagállamok és a szociális partnerek részéről közös elkötelezettséget és felelősségvállalást kíván. Tagállami szinten a pillér tiszteletben tartja az európai népek kultúráinak és hagyományainak sokféleségét, valamint a tagállamok nemzeti identitását és központi, regionális és helyi közhatalmi szervezetét.”⁵⁵

A szociális pillér három fő területen, hús alapelv vonalán célozza támogatni a méltányos és működő munkaerőpiacokat, továbbá a szociális rendszereket.

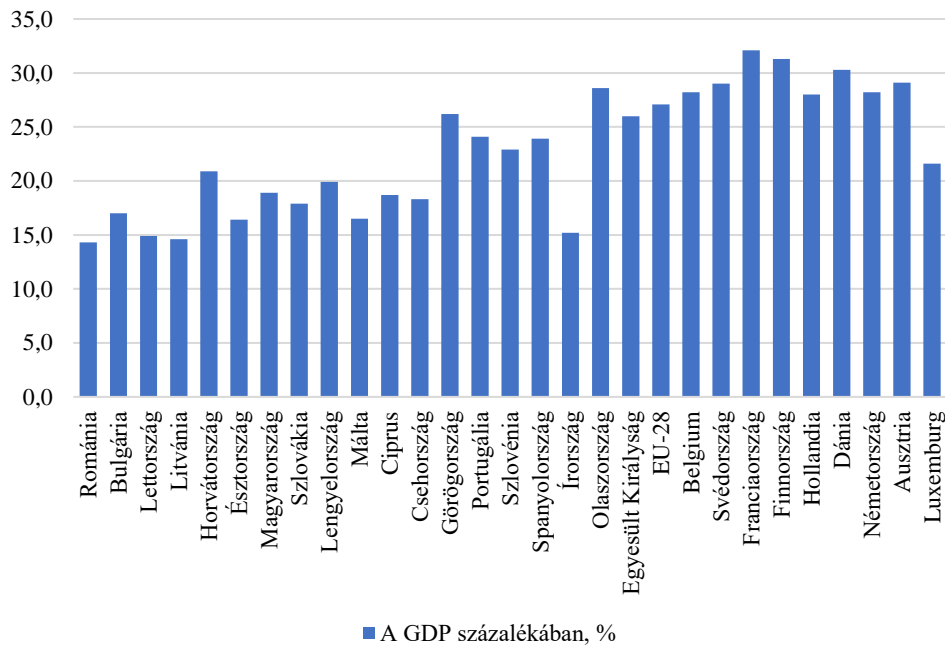
A szociális jogok európai pillérei közé tartoznak az alábbiak: oktatás, képzés és egész életen át tartó tanulás, a nemek közötti egyenlőség, az esélyegyenlőség, a foglalkoztatás aktív támogatása, a tisztességes munkafeltételek, biztonságos és rugalmas foglalkoztatás, bérek, tájékoztatás a munkaviszony feltételeiről és védelem elbocsátás esetén, szociális párbeszéd és munkavállalói részvétel, a munka és a magánélet közötti egyensúly, egészséges, biztonságos és megfelelően kialakított munkakörnyezet és adatvédelem, gyermekgondozás és a gyermekek támogatása, szociális védelem, munkanélküli-járadék, minimumjövdelem, időskori jövdelem és öregségi nyugdíjak, egészségügyi ellátás, a fogyatékossggal élő személyek társadalmi befogadása, tartós ápolás-gondozás, lakhatás és segítségnyújtás a hajléktalanok számára, az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés.

„A GDP nagyobb részét jellemzően a nyugat- és az észak-európai országok költik szociális juttatásokra. Az európai unióban átlagosan a juttatások 12%-át kötik a jövedelmi helyzethez, de vannak országok, ahol ennél sokkal magasabb ez az arány: Dániában 37, Írországban 28, az Egyesült Királyságban 18%. Magyarországon a juttatások 3,9%-a függött a jövedelmi helyzettől, ez évek óta csökken, 2010-ben még 5,1% volt. A viseigrádi országok közül Cseh- országban a hazainál is alacsonyabb (2,5%) az arány, Lengyelországban és Szlovákiában azonban magasabb volt (4,7 és 4,0%).” (Magyarország, 2018)

⁵⁵ Javaslat a szociális jogok európai pillérének intézményközi kihirdetéséről. Letöltés helye és ideje: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0251&from=HU> 2020.03.29.

1. sz. ábra

A szociális védelem társadalmi juttatásai az uniós tagországokban, 2016

Forrás: Magyarország 2018. (Szerk. Laki)

A magyarországi szociális intézményrendszer – intézményi szinterek

A hazai szociális intézményrendszert egyfelől meghatározza a fenntartói viszonyrendszer, amely ennek alapján állami, civil, magán vagy piaci fenntartást jelent, másodsorban pedig maga az intézmények szociális szerepéből adódó feladatainak köre.

A szociális ellátások között megkülönböztetjük egymástól az alapellátásokat (alapszolgáltatásokat), valamint a szakellátásokat (szakosított ellátásokat). Az alapellátások inkább az otthonhoz közeli ellátásokat foglalják magukba, feltétlen nem igényel lakóhelytől távoli szolgáltatást. A szakellátások összetettebb, nagyobb szakértelmet igénylő, és rendszerint bentlakásos ellátást jelentő szolgáltatások.

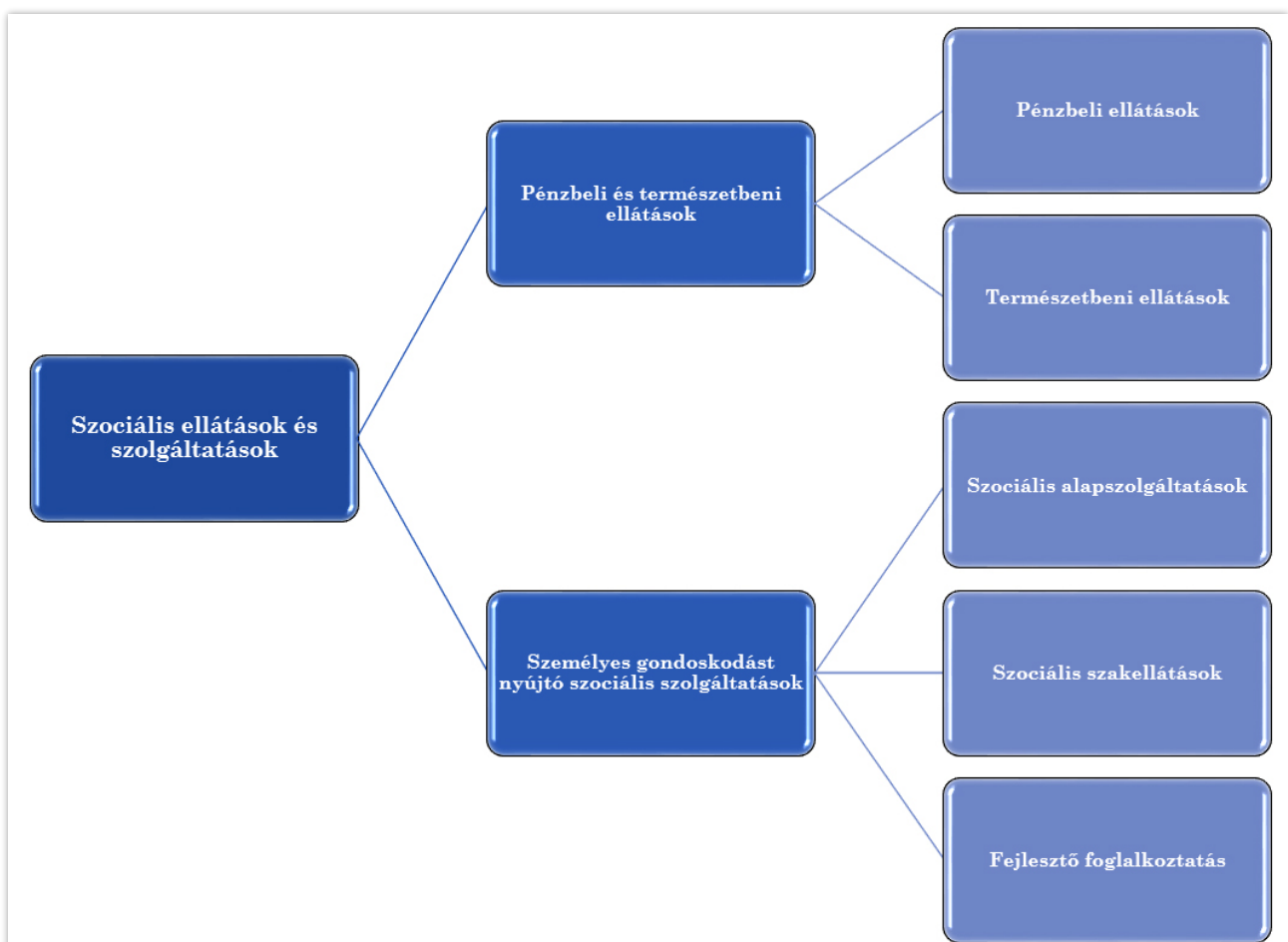
E két ellátási forma elsődlegesen a jövedelemmel nem rendelkező vagy alacsony jövedelmű személyeket, illetve családokat célozzák meg, melyek a szociális rászorultságtól, vagy egyéb más helyzettől (életkor, hátrányos helyzet) függenek. Az ellátások keretében megkülönböztetünk rendszeres és eseti ellátásokat, melyek mindegyike lehet pénzügyi és természetbeni egyaránt.

Az 1993. évi III. törvény (Szoctv.) alapvetően két fejezetben tárgyalja a rendszert, a pénzügyi és természetbeni ellátások, illetve a személyes gondoskodást nyújtó szociális szolgáltatások körét.

Ez utóbbi 3 részre válik szét, a szociális alapszolgáltatások, a szociális szakellátások mellett van egy szabadon álló tétel, a fejlesztő foglalkoztatásra. Ez utóbbi a törvénytől eltérően kerül szabályozásra, önálló kategóriát képezve az ellátások keretein belül.

A szociális szolgáltatások a társadalom tagjainak hathatós segítséget tudnak nyújtani, amennyiben élethelyzetük, társadalmi pozícióik igénylik. A mai magyar társadalom az elmúlt években, évtizedekben egyre dominánsabban az egyházi intézményeket veszi igénybe, mely bizonyára annak köszönhető, hogy az állami szervezetek nem vagy nem olyan formában tudják kiszolgálni az igénybe vevők csoportját. E mellett ugyanakkor a szociális alap- és szakszolgáltatásokat az állami intézményrendszer működteti, támogatja.

2. sz. ábra
Szociális szolgáltatások és ellátások

Forrás: <http://tamogatoweb.hu/index.php/olvasnivalo1/infograf/381-szocialis-alapszolgaltatasok>

Amennyiben az életkoruk, egészségi állapotuk, valamint szociális helyzetük miatt a rászorult személyekről az „alapszolgáltatások keretében nem lehet gondoskodni, a rászorultakat állapotuknak és helyzetüknek megfelelő szakosított ellátási formában kell gondozni. A szakellátások közös jellemzője, hogy a lakhatási szolgáltatásra épülnek, illetve napi huszonnégy órás, folyamatos működéshez, gondozási-ápolási tevékenységhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket, szakmai kritériumokat kell biztosítaniuk.”⁵⁶

„Az ország társadalmi és gazdasági helyzetének hatásai egyenlőtlenül érintik a lakosságot a különböző térségekben. A szociálpolitika területén csapódnak le a demográfiai, foglalkoztatási, jövedelemtermelő-képességi, egészségügyi és más lényeges működési zavarokat jelentő gondok. Ahol a társadalmi bajok akkumulálódnak, ott a helyi szociális ellátórendszer iránt növekvő szükségletek jelentkeznek. Mivel az ország térségei között az eltérések számottevőek, ezért a szociálpolitikai fejlesztések területén hangsúlyozottan figyelembe kell venni a legsúlyosabb helyzetű térségek jellemzőit, és számukra speciális, kiegyenlítő, felzárkóztató programokat kell működtetni. A szociális ellátórendszer fejlesztése során elsődleges feladat az egységes színvonalú, országos szintű és széles körű szociális alapellátás kiépítése, ami a rászorulóknak számára lehetővé teszi a közvetlen lakókörzetben, illetve lakóhelyhez elérhető közelségben történő problémakezelést.

A szociális ellátórendszer fejlesztése két formában jelenik meg:

- új létesítése, ellátás bővítése;
- működő ellátás korszerűsítése, fejlesztése.

Elsőbbséget kell adni az alapellátások területén a működő ellátások jogszabályi előírás szerinti minőségbiztosításának, másodsorban el kell érni a jogszabályi előírásoknak megfelelő ellátás létesítését. Ezt követően kell hangsúlyt helyezni a helyi szükségletekből fakadó fejlesztési igények kielégítésére, az ellátási színvonal relatív elmaradásának behozására.”⁵⁷

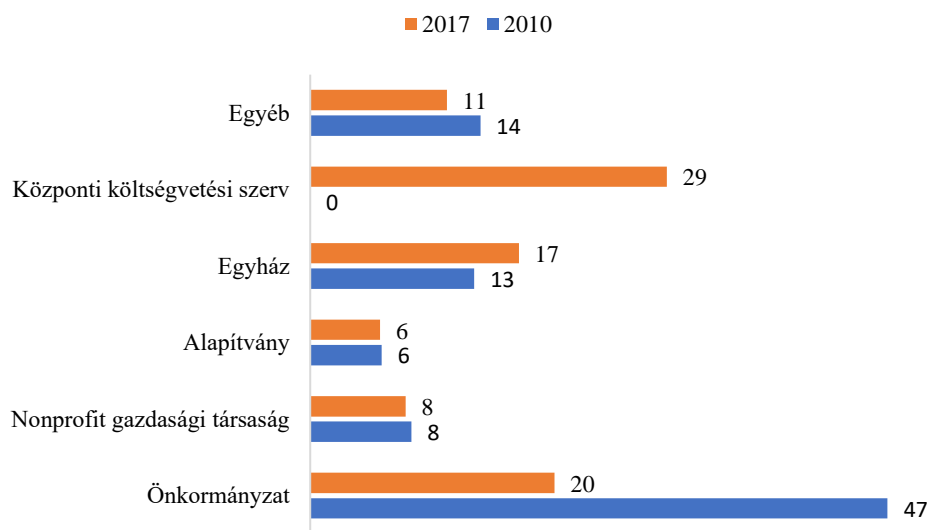
A tartós bentlakásos intézményekben – lásd táblázat – folyamatosan biztosítják az ápolást, gondozást, szükség esetén rehabilitációt az időseknek, a fogyatékosokkal élőknek, a pszichiátriai vagy szenvedélybetegeknek és a hajléktalanoknak. „Az ellátottak száma a 2000-es évek közepe óta tartós mértékben 70 ezer feletti, és a kihasználtságuk meghaladja a 96%-ot. Az átmeneti

⁵⁶ Szociális szakosított ellátások. Letöltés helye és ideje: <http://tamogatoweb.hu/index.php/olvasnivalo1/in-fograf/382-szocialis-szakellatasok> 2020.03.27.

⁵⁷ Szociális ellátórendszer. Arcanum. Letöltés helye és ideje: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/regiok-1842E/az-infrastruktura-18DBD/human-infrastruktura-18E28/szocialis-ellatorendszer-18E29/> 2020. 03.27.

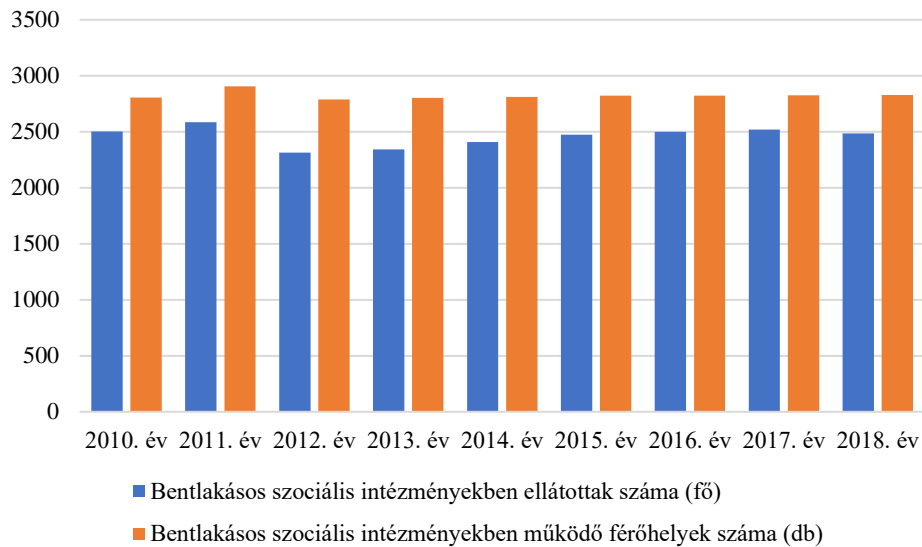
elhelyezést nyújtó szociális intézményekben az ellátottak száma hasonló mértékben bővült, 2017-ben közel 13 ezren vették igénybe szolgáltatásaikat, kihasználtságuk 90% feletti volt. A tartós és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények ellátottainak 61%-a időskorú, 17%-a fogyatékossgal élő, 11%-a hajléktalan, 9,4%-a pszichiátriai, 2,2%-a szenvedélybeteg volt 2017-ben. 2000-hez képest leginkább a szenvedélybetegek (72%), a hajléktalanok (61%) és az idősek száma (37%) nőtt.” (Magyarország, 2018)

3. sz. ábra
A tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó szociális intézmények gondozottjainak megoszlása fenntartók szerint (ezer fő)

Forrás: Magyarország 2018. (Szerk. Laki)

4. sz. ábra
Tartós bentlakásos intézményi ellátás – Időskorúak - egyházi intézmény
Budapest

Forrás: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> (Szerk. Laki)

A szociális ellátórendszer fő elemei

Az ellátórendszer megismerése szempontjából elengedhetetlen a szociális helyzet áttekintése. Az alábbi összefoglaló⁵⁸ e rendszer legfontosabb elemeit mutatja be.

1) Szociális piacgazdaság működése

„A liberális piacgazdaság működése során nagy társadalmi különbségek, egyenlőtlenségek alakulnak ki, ezért az államnak bizonyos mértékben újraelosztó szerepet kell betöltenie. Az újraelosztó szerep célja a szegényebb és/vagy hátrányosabb helyzetű rétegek segítése. Ennek eszköze a szociálpolitika, elemei pedig az alábbiak: a progresszív adóztatás (magasabb jövedelmek nagyobb hányadát vonja el az állam); illetve a szociális kiadások. Szociális kiadások közé tartozik a nyugdíjrendszer, az egészségügyi ellátás, (ezen belül a gyógyszerár-támogatás), táppénz, munkanélküli segély, álláskeresői járadék, szociális segély (GYES, GYED, családi pótlék), oktatásban alkalmazott ösztöndíjak, fogyasztói ártámogatások (pl.: diákjegy és nyugdíjas jegy az utazásban). A társadalmi különbségek csökkentésében elengedhetetlen szerepe van a

⁵⁸ Forrás: A szociális ellátórendszer fő elemei. Letöltés helye és ideje: <https://aranyg.extra.hu/wp-content/uploads/2019/01/12.1.-A-szociális-ellátórendszer-fő-elemei.pdf> 2020.03.18.

társadalmi szolidaritásnak, melyet segítenek a karitatív és civil szervezetek tevékenységei, a jótékonyági rendezvények, valamint az adakozás.

2) Szociális ellátórendszer pillérei

A szociális ellátórendszer fő elemei: társadalombiztosítás, foglalkoztatáspolitikai, családtámogatások, szociális szolgáltatások és segélyezés.

3) Társadalombiztosítás

Az országos kötelező egészségbiztosítás a nyugdíjbiztosítással együtt jött létre. Ezek összefoglaló neve a társadalombiztosítás. Egészségbiztosítás feladata a biztosított egészségének megőrzése, valamilyen károsodás esetén annak helyreállítása, illetve keresőképtelenség esetén a jövedelempótlás. Ez a jövedelempótlás pedig a táppénz. Az egészségbiztosítás igénybevételenek alapja a társadalombiztosítási jogviszony, amelynek érvényességét az egészségügyi járulék megfizetése adja. Az egészségügyi járulékot a munkanélküliek, nyugdíjasok és a gyerekek helyett az állam fizeti. A befizetett egészségügyi járulékok fedezik az egészségügyi ellátórendszer (házi orvosok, rendelőintézetek, kórházak) kiadásait és a gyógyszerek támogatását. Nyugdíjbiztosítás: feladata a nyugdíjas korúak megélhetéséhez szükséges pénzösszeg (nyugdíj), vagy az időlegesen/véglegesen munkaképtelenné vált személyek megélhetéséhez szükséges pénzösszeg (rokkantsági ellátás) biztosítása. Az egyén élettartama nem tudható előre, az állampolgárok kockázatközösséget alkotnak. Amíg dolgoznak, addig nyugdíjjárulékot fizetnek be a rendszerbe jövedelmük arányában. A befizetett nyugdíjjárulék a feltétele az állam által biztosított nyugdíjnak. Magyarországon kötelező nyugdíjbiztosítás 1928-ban született meg. A befizetéseket ingatlanokba, részvényekbe fektették, s az így gyarapodó vagyomból fizették a nyugdíjba vonulók járadékát. Ezt hívják tőkefedezeti rendszernek. A második világháború után a nemzeti vagyon jelentős része elpusztult, a részvények értéktelenné váltak. 1947 óta a nyugdíjakat az adott évben befizetett járulékokból fedezik: ez a felosztó-kirovó rendszer. A felosztó-kirovó rendszer nagy problémája, hogy csökken a járulékfizetők, és növekszik a nyugdíjasok száma. Az előregedő társadalom problémája miatt 1997-ben nyugdíjreformot hajtottak végre. A reform eredményeként az idős munkavállalók az állami rendszerben maradtak. A fiatalok ettől kezdve csak 1,5%-ot fizettek be a nyugdíjalapba, míg 8%-ot a tőkefedezeti alapon működő magánnyugdíjpénztárakba, a saját számlájukra. Nyugdíjba vonuláskor az itt felhalmozott vagyont életjáradékra váltották volna, és ez egészítette volna ki a csökkentett nyugdíjukat. A nyugdíjkassza kiadásait a reform hosszú távon csökkentette volna, ám rövid távon csökkentek a bevételek,

ezért a nyugdíjakat egyéb állami kiadásokból és hitelekből fedezték. 2010-ben a kormány visszaállította a felosztó-kirovó rendszert, míg a nyugdíjpénztárakban felhalmozott tőke nagy részét államadósság csökkentésére fordították. Balesetbiztosítás: feladata a munkavégzés közben elszenvedett baleset esetén átmenetileg, vagy tartósan megélhetéshez fedezetet nyújtani.

4) Szociális szolgáltatások és segélyezés

A szociális szolgáltatások a hátrányos helyzetű, vagy krízisben levő embereken igyekeznek segíteni, szervezett keretek között. Szervezett keretek között végzik tevékenységüket az idősek, szenvedélybetegek intézményei; családsegítő szolgálatok; vagy a hajléktalanok utcai ellátása. A szociális segélyezés pénzügyi segítségnyújtást jelent. A szociális segélyezés része a lakásfenntartási támogatás, ápolási díj, temetési segély, közgyógyellátás, köztemetés, lakásfenntartási támogatás, rendszeres szociális segély.

5) Foglalkoztatáspolitikai

A piacgazdaság velejárója a munkanélküliség. A munkanélküliség a munkakeresés átmeneti állapota. A munkanélküliség lehet átmeneti, önkéntes (ha a munkavállaló számára van potenciális munkahely, de azt valamilyen pl.: egészségi, képzettségi, megélhetési stb. ürügy miatt nem fogadja el), vagy tartós munkanélküliség. Tartós munkanélküliség 1 évnél hosszabb ideje munkanélküli állapot. Újbóli elhelyezkedés nagyon nehéz, mert a munkaadók bizalma csökken a munkavállaló iránt, és a dolgozók is kiesnek a gyakorlatból. A munkanélküliség kezelésével a foglalkoztatáspolitikai foglalkozik. A foglalkoztatáspolitikának vannak passzív és aktív eszközei. A passzív eszközök és intézkedések a munkanélküliek ellátását biztosítja. A passzív eszközök közé tartozik munkanélküli segély (három hónapra jár), és a munkanélküli vagy álláskeresési járadék, mely 90 napig igényelhető. Az aktív eszközök a munkahelyek megtartását, illetve a munkához jutást segítik elő. Munkavállalói oldal eszközei: álláskeresést ösztönző támogatás, utazási-, lakhatási támogatás, közmunkaprogram, vállalkozóvá válás támogatása; munkaerő-piaci átképzések: részben vagy teljes egészében a munkaügyi központok finanszírozzák. Az átképzések nem csak a munkakeresést, hanem a munkamegtartását is szolgálják. Átképzésben részesülhet, aki a 25. életévét, felsőfokú végzettségű személy esetén 30. életévét nem töltötte be, és a tanulói, hallgatói jogviszonya megszűnését követően álláskeresési támogatásra nem szerzett jogosultságot; közhasznú munkavégzésben vesz részt és a képzésben való részvétel vállalja, rokkantsági nyugdíjas. A képzési támogatás keretében az alábbi kiadások téríthetők meg: képzési költség és a vizsga díja, utazási költség megtérítése a képzés helyszíne és a lakó-

hely között, étkezési költségtérítés, szállás költségtérítés. Az utazási költség térítése: a támogatott képzésben résztvevő álláskereső a lakóhelye (tartózkodási helye) és a képzés helye között korlátlan számú, helyközi utazásra érvényes, átlagosan 90%-os kedvezményű menetjegy igénybevételeire jogosult.

Munkáltatói oldal eszközei: foglalkoztatásbővítési-, munkahelyteremtési támogatás; pályakezdők munkavállalásának állami támogatása, közhasznú munka támogatása.

6) Családtámogatások

A családtámogatás célja a gyermekvállalás ösztönzése, a gyermekek felnevelésében történő anyagi segítségnyújtás. A gyermeknevelésben a munkától távol lévő szülő keresetpótló támogatásai: csecsemőgondozási díj (CSED), gyermekgondozási díj (GYED), gyermekgondozási segély (GYES), családi pótlék (rendszeres iskolába járás után jár), családi otthonteremtési támogatás (CSOK).”

Felhasznált irodalom:

- Hoffman István (2014): Szociálpolitika, szociális ellátások. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Letöltés helye és ideje: <http://m.ludita.uni-nke.hu/repository/bitstream/handle/11410/10559/Teljes%20szöveg?sequence=1&isAllowed=y> 2020.03.18.
- Javaslat a szociális jogok európai pillérének intézményközi kihirdetéséről. Letöltés helye és ideje: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0251&from=HU> 2020.03.29.
- Javaslat a szociális jogok európai pillérének intézményközi kihirdetéséről. Letöltés helye és ideje: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0251&from=HU> 2020.03.29.
- Magyarország 2018. Budapest, KSH. Letöltés helye és ideje: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2018.pdf> 2020.03.16.
- Szociális alapszolgáltatások. Letöltés helye és ideje: <http://tamogatoweb.hu/index.php/olvasnivalo1/infograf/381-szocialis-alapszolgalatasiok> 2020.03.24.
- Szociális ellátórendszer. Arcanum. Letöltés helye és ideje: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/regiok-1842E/az-infrastruktura-18DBD/human-infrastruktura-18E28/szocialis-ellatorendszer-18E29/2020.03.27>.
- A szociális ellátórendszer fő elemei. Letöltés helye és ideje: <https://aranyg.extra.hu/wp-content/uploads/2019/01/12.1.-A-szocialis-ellatorendszer-fő-elemei.pdf> 2020.03.18.
- Szociális szakosított ellátások. Letöltés helye és ideje: <http://tamogatoweb.hu/index.php/olvasnivalo1/infograf/382-szocialis-szakellatasok> 2020.03.27.
- Szociális jogok európai pillére. Infojegyzet 2017. november 10. Letöltés helye és ideje: https://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_83_Szocialis_Jogok_Europai_Pillere.pdf/88308fc4-5fca-451c-96f1-5fc9307195f5 2020.03.29.
- Szociálpolitika. Letöltés helye és ideje: <https://www.eesc.europa.eu/hu/policies/policy-areas/social-affairs> 2020.03.28-29.

Adatok:

- <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> (2020.03.28.)

Laki Ildikó: Önkéntesség és adományozás

A jelen tanulmány az önkéntesség és adományozás 21. századi magyarországi történetét és tendenciáit kívánja bemutatni, az elmélet és gyakorlat tükrében.

Az adományozás a társadalmi integráció egyik alapvető elemeként jelenik meg, melyben az önzetlenség, a társadalmi felelősségvállalás, az együttműködés és az egymásért vállalt felelőség egyaránt szerepet játszik.

Amennyiben történeti vonalat nézünk, úgy elmondható, hogy az adományozás igen komoly múlttal rendelkező társadalmi jelenség, eltérő értékekkel, tartalmakkal, mely a társadalom egy csoportjának mindennapi tevékenységébe szervesen beépült, adekvát cselekedet, egy másik közösség számára viszont újdonságként, idegen folyamatként megjelenő segítségi forma, mely inkább teherként, mintsem társadalmi értéként jelenik meg.

Az adomány, mint társadalmi értékékpőző erőalap a modernkori társadalom szolidaritásában elengedhetetlen. Kollányi Zsófia szerint „**A szolidaritás fogalma a modernitás terméke**, de a szó jelentése ősidőktől fogva összetartozik az emberek együttélésével. A fogalom többször kapott fontos szerepet az emberiség kultúrtörténetében. A kereszténység szolidaritás-megközelítése a felebaráti szeretet részerényeként fogható meg.”⁵⁹ Egy társadalom értékét szolidaritásának összefüggéseiben tudjuk értelmezni. Adományozni csak azon esetben leszünk képesek, ha a közösségek elég erősek ahhoz, hogy ezt önzetlen tevékenységnek tekintsék.

„Az együttérzésből fakadó, közvetlenül más emberek javára történő jótékony cselekvés a szolidaritás egyik legelemibb formája. A jótékony cselekvés azonban, bármennyire is személyes, nem értelmezhető csupán két ember, segítő és segített relációjában. Társadalmi jellege egyrészt a segítség céljának és a segítők motivációinak bizonyos értékek és ideológiák általi meghatározottságából következik (ami ugyanakkor nyilván ezen értékek és ideológiák legitimációjához is hozzájárul).”⁶⁰

Az adományozás elve ennek a szolidaritásnak a jegyében képzelhető csak el, a jogi és gazdasági bizonyosság tükrében. Legfőképpen, ha a modernkori értelmében vizsgáljuk.

A 2011. évi CLXXV. tv. értelmében adomány: a civil szervezetnek – létesítő okiratban rögzített céljaira – ellenszolgáltatás nélkül juttatott vagyon, áru, illetve nyújtott szolgáltatás.⁶¹

⁵⁹ Kollányi Zsófia: Mi is az a szolidaritás. Letöltés helye és ideje: <http://tatk.elte.hu/lezartverseny/szolidaris/szolidaritاس> 2019.05.12.

⁶⁰ Feischmidt Margit (2018): Szolidaritás és társadalmi reflexió a menekültek önkéntes segítőinek elbeszéléseiben. Letöltés helye és ideje: http://socio.hu/uploads/files/2018_1szalai/27_feischmidt.pdf 2019.05.21.

⁶¹ Mi az adomány? Letöltés helye és ideje: https://www.nonprofit.hu/tudastar/Mi_az_adomany 2019.05.21.

Egy másik megközelítés szerint „Az adomány olyan természetben és pénzben nyújtott támogatás, amelyet az egyének minden ellenszolgáltatás nélkül ajánlanak fel nonprofit vagy egyházi szervezetek, közintézmények, illetve a családi és baráti körükön kívüli magánszemélyek számára.”⁶²

Amennyiben e fenti tartalmakat kívánjuk az adományozáshoz kapcsolni, úgy az egyéni indíttatás, valamint a jog, illetve erkölcs igen erős vonalaival találkozhatunk.

A magyarországi adományozás a nyugat-európai, illetve a tengerentúli gyakorlatoktól eltérően jelentősen más értelmet kapott. Az 1990-es éveket követően e tevékenységet a társadalom tagjainak meg kellett ismernie, egyéni és intézményesített szinten a különböző társadalmi folyamatokba be kellett építenie.

Az adomány, az adományozás és az önkéntesség a legtöbb esetben civil vagy nonprofit szervezetekhez kapcsolódik. „2015-ben mintegy 62,2 ezer civil és egyéb nonprofit szervezetből bő egyharmaduk (21 ezer) alapítványi formában, 41 ezer társas nonprofit szervezetként működött. Az alapítványok jelentős részének tevékenysége a korábbiaknak megfelelően az oktatáshoz (33%), a szociális ellátáshoz (16%) és a kultúrához (15%) kötődött. A társas nonprofit szervezetek körében az előző évhez hasonlóan a szabadidős (23%) és a sportegyesületek (19,5%), valamint a kulturális szervezetek (14%) aránya volt a legnagyobb.”⁶³

Az 1. sz. táblázat az elmúlt közel 15 év távlatából mutatja be az adományozó, támogatást nyújtó szervezetek számának változását, alakulását.

Az adatokból egyértelműen látható, hogy 2005 és 2016 között a támogatást nyújtó szervezetek száma csökkent, ugyanakkor a kiosztott támogatások összege emelkedett. Úgy tűnik tehát, némi racionalizálódás látható, azaz kevesebb szervezet többet adományoz mind a pénzbeli támogatás, mind a kiosztott összes támogatás formájában.

1. sz. táblázat **A támogatást nyújtó szervezetek száma** **(2005 és 2016-ban)**

⁶² Arapovics Mária (2013): Adományozás, önkéntesség, társadalmi felelősségvállalás Magyarországon. Andragógia és Művelődéstudomány I. évfolyam, 1. szám. Letöltés helye és ideje: www.andragogiaesmuvelodeselmelet.hu/sites/default/files/archivum/Adomanyozas.pdf 2019.05.03.

⁶³ A nonprofit szektor legfőbb jellemzői (2016). Budapest, KSH. Letöltés helye és ideje: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit15.pdf> 2019.05.27.

Támogatási forma	A támogatást nyújtó szervezetek		A kiosztott támogatás	
	száma 2005	száma 2016	összege, millió Ft 2005	összege, millió Ft 2016
Pénzbeli támogatás:				
lakosságnak	5 303	4 311	33 234,0	29 947,7
szervezetnek	7 308	4 801	86 531,5	139 041,7
Együtt	11 040	8 239	119 765,5	168 989,4
Kiosztott összes támogatás:				
lakosságnak	6 540	5 735	36 707,0	39 377,6
szervezetnek	8 715	6 135	91 028,2	146 366,1
Összesen	13 081	10 517	127 735,2	185 743,7

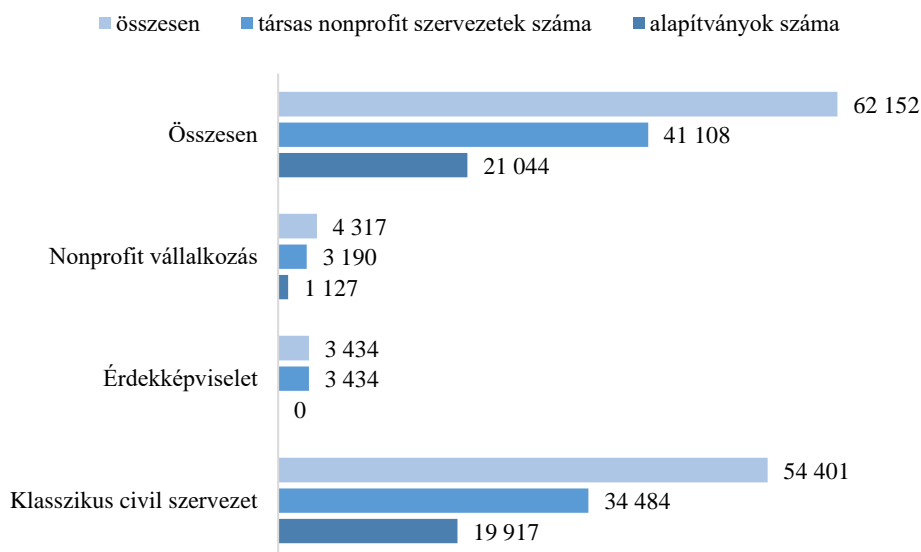
Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofitadomanyozas.pdf>

1. sz. Kép: Nonprofit szervezetek adományozási jellemzői (2013)

Forrás: dka.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=114429

1. számú diagram A nonprofit szervezetek száma és megoszlása szervezeti jelleg szerint (2015)

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit15.pdf>

A 2013-as évre vonatkozó, 2014-es adatfelvétel értelmében a magyarországi 2008 óta működő nonprofit szervezetek száma viszonylag állandó (2013-ban 64 542 nonprofit szervezet működött Magyarországon, 2015-ben 62 152)⁶⁴

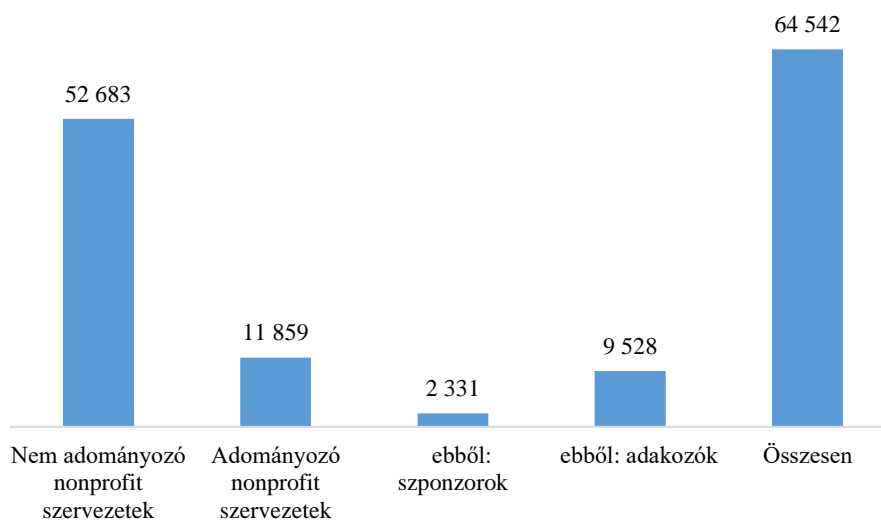
„Az összes szervezet közül kb. 12 000, vagyis csaknem minden ötödik (18%) sorolható adományozói körbe. A szektor tevékenységei főcsoportjai szerint az adományók közül az oktatással foglalkozó szervezetek aránya a legmagasabb (27%), továbbá relatív magas számarányt mutat a szociális ellátásra (16%) és a kulturális tevékenységekre (10%) szakosodott szervezetek aránya is.”⁶⁵

2. számú diagram

Az adományozó és nem adományozó nonprofit szervezetek száma és megoszlása (2013)

⁶⁴ A nonprofit szektor legfőbb jellemzői (2016). Budapest, KSH. Letöltés helye és ideje: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit15.pdf> 2019.05.27.

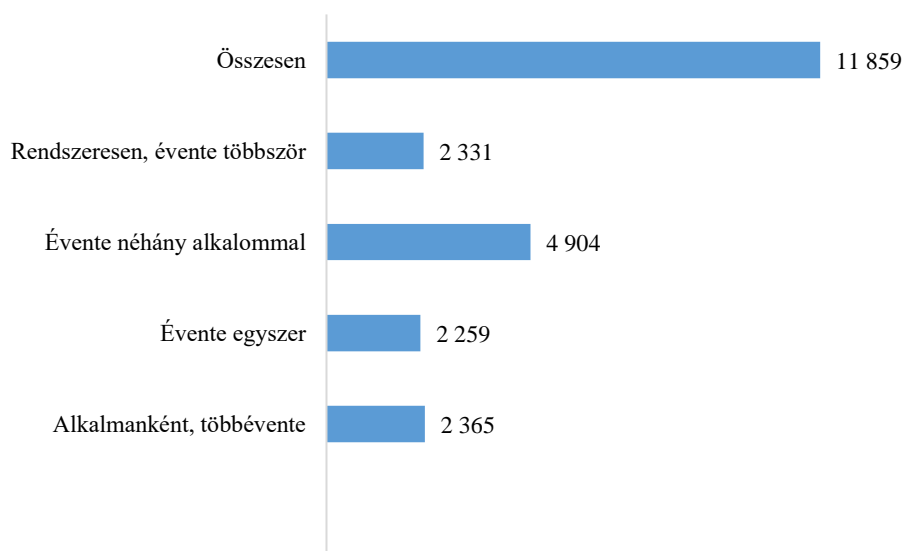
⁶⁵ A nonprofit szervezetek adományozási jellemzői. (2016). Budapest, KSH. Letöltés: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofitadomanyozas.pdf> 2019.05.27.

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofitadomanyozas.pdf>

Az adományozó szervezetek közel fele (43,7%) a Közép-Magyarországi régióból kerül ki, amelynek magyarázata lehet az a tény, hogy az összes nonprofit szervezet 34%-a Budapesten található, fővárosi helyzetükből adódóan ezek a szervezetek inkább stabil működésűek.

3. számú diagram Az adományozó nonprofit szervezetek megoszlása adományozási gyakoriság szerint (2013)

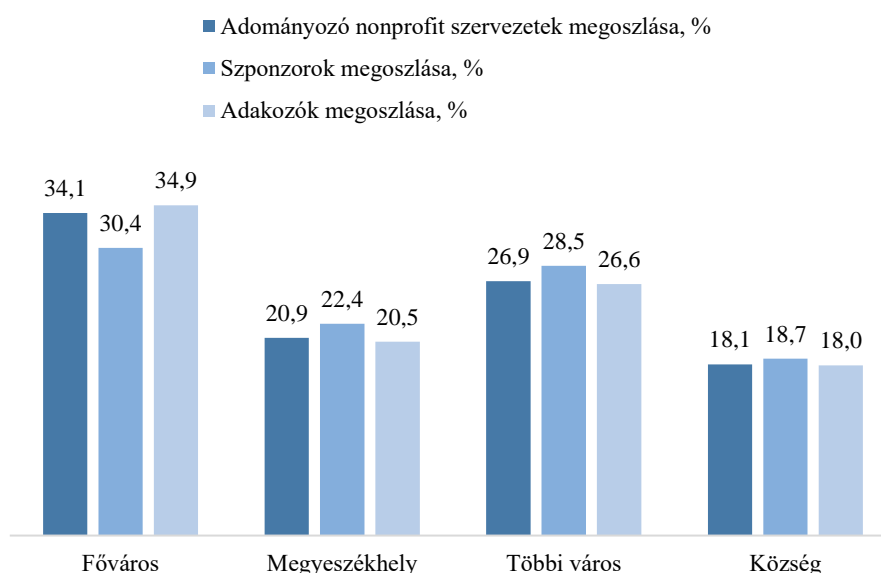
Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofitadomanyozas.pdf>

2013-ban az összes adományozó szervezet 41,3%-a leginkább évente néhány alkalommal adományozott. Rendszeresen, évente többször, évente egyszer és alkalmanként, vagy többévente a

szervezetek 18-19% -a juttat adományt. A hazai gyakorlatban ez a gyakoribb tendencia a jellemző. Európa több országában ennél némileg magasabbak az átlagarányok, legfőképpen ott magasabbak, ahol ez a tevékenység a társadalmi normák közé ékelődött, az egyének és szervezetek mindennapjaiban szervesen beépültek (Svédország, Nagy-Britannia).

A hazai gyakorlatban „a támogatások nyújtásának időbeni gyakorisága az adományozó szervezetek különböző csoportjaiban jelentősen eltér. Ennek értelmében megkülönböztethetünk rendszeres hozzájárulást nyújtó szervezeteket, a „szponzori” tevékenységet végzőket, valamint az alkalmi adományozókat, azaz az „adakozókat”⁶⁶. A hazai szervezetek 80%-a adakozó, 20%-a pedig szponzorként jelenik meg az adományozó szervezetek körében.

4. számú diagram
A nonprofit szervezetek, és ezen belül az adományozó nonprofit szervezetek száma és megoszlása településtípus szerint (2013)

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofitadomanyozas.pdf>

Az adományozás esetében nem hagyható figyelmen kívül az adományozó szervezet. Azokat a szervezetek nevezzük adományozó szervezeteknek, amelyek a civil szervezetek számára nyújtandó adományok szervezésére és eljuttatására jönnek létre. Az adományozás lehet tartós célú, ez esetben „a jogszabályok szerint a közhasznú szervezet és közhasznú szervezet és támogatója által írásban kötött szerződés alapján nyújtott pénzbeli támogatás. A tartós adományozás

⁶⁶ A nonprofit szervezetek adományozási jellemzői. (2016). Budapest, KSH. Letöltés: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofitadomanyozas.pdf> 2019.05.27.

esetén az erről szóló szerződésben a támogató arra vállal kötelezettséget, hogy a támogatást vagy a szerződéskötés (vagy a szerződés módosítása) évében és az azt követő legalább három évben vagy évente legalább egy alkalommal vagy azonos vagy növekvő összegben ellenszolgáltatás nélkül adja.”⁶⁷

Az adomány kétféle lehet; pénzadomány vagy természetbeni juttatás. A pénzadományok között tartjuk nyilván a közvetlen kéréseket és a gyűjtést, a vásárlásos adományt, valamint a szervezeteken keresztül pályázatokat. A természetbeni adományok körébe tartoznak a tárgyi, szolgáltatási tevékenységek, a véradás, az önkéntes munka és az eszmei, társadalmi tőke.

A lakossági adományozás körébe tartozó adományozási forma a pénzadomány. A különböző szakmai anyagok szerint (Kuti Éva, Czike Klára leírásaiban többek között) a pénzadományokat három csoportba sorolhatjuk. Ennek megfelelően beszélhetünk közvetlen kérésekről, gyűjtőakciókról; vásárlás útján megvalósított adományozásról és a szervezeteknek juttatott adományokról.

A közvetlen kérésekhez kapcsolódó adományozás személyekhez, ügyekhez kapcsolódik (katasztrófák stb.). A vásárlás útján történő adományozás nem tekinthető tisztán jótékonytételnek. Ebben az esetben a támogató ellenszolgáltatásban is részesül, továbbá „ha hozzájut valamilyen áruhoz, akkor sem garantált, hogy az általa kifizetett termékár több, mint az átlagos piaci ár.”⁶⁸

A szervezetek adományait vagy magánszemélyek vagy valamiféle célterület megsegítésére fordítják. A 2013. évi felmérések szerint a magánszemélyek részére 72 milliárd, a célterületekre (pl. kultúra, oktatás...) pedig 59 milliárd forintot juttattak a szervezetek.

Az adományok jelentős csoportját alkotják a szervezeteknek juttatott adományok. Ezek az adományok az állami és önkormányzati intézményeknek, a nonprofit szervezeteknek, az egyházaknak és pártoknak címzett támogatások. E támogatásokat leggyakrabban az egészségügyi és szociális, az oktatási és kulturális, a sport és szabadidő, illetve a környezetvédelem körébe tartozó szervezeteket jelentik.

2. sz. táblázat

A konkrét célokat (is) támogató, adományozó nonprofit szervezetek által kiosztott támogatások megoszlása a támogatott célok szerint (%-os megoszlás) (2013)

⁶⁷ Arapovics Mária (2013): Adományozás, önkéntesség, társadalmi felelősségvállalás Magyarországon. Andragógia és Művelődéstudomány I. évfolyam, 1. szám. Letöltés helye és ideje: www.andragogiaesmuvelodeselmelet.hu/sites/default/files/archivum/Adomanyozas.pdf 2019.06.01.

⁶⁸ Arapovics Mária (2013): Adományozás, önkéntesség, társadalmi felelősségvállalás Magyarországon. Andragógia és Művelődéstudomány I. évfolyam, 1. szám. Letöltés helye és ideje: www.andragogiaesmuvelodeselmelet.hu/sites/default/files/archivum/Adomanyozas.pdf 2019.06.01.

	adományozó szervezet által kiosztott támogatás	szponzorok által kiosztott támogatás	adakozók által kiosztott támogatás
Művészeti, kulturális tevékenység	23,5	11,6	25,2
Egészséges életmódra nevelés, sportélet, szabadidős tevékenység	9,9	15,0	9,1
Oktatás, nevelés	37,6	38,7	37,4
Mentális és szenvedélybetegek kezelése (pl. drog-, alkohol-probléma, lelkiismeret-szolgálat)	0,3	0,3	0,3
Gyermek- és ifjúságvédelem	3,7	4,1	3,6
Rászorult csoportok segítése (pl. hajléktalanok, leányanyák, menekültek)	6,7	13,8	5,7
A természeti környezet védelme, állatvédelem	0,8	0,5	0,9
Gazdaságfejlesztés, településfejlesztés	1,1	2,7	0,9
Nemzetközi kapcsolatok, határon túli magyarok	1,1	0,5	1,2
Jogvédelem (pl. női jogok védelme, áldozatvédelem)	1,1	0,8	1,2
Egyéb cél	14,2	12,0	14,5
	100,0	100,0	100,0

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofitadomanyozas.pdf>

Az adományozó szervezetek által kiosztott összes támogatás évente kb. 140 milliárd forint körül mozog. Ennek 73%-át fővárosi székhelyű szervezetek nyújtják.⁶⁹ Amennyiben a területek megoszlását is látni kívánjuk, úgy az adományozó nonprofit szervezetek által kiosztott konkrét intézményeket támogató „támogatások” elsődleges kezdeményezettjei az oktató, kutatóintézmények, valamint a kulturális intézmények, a kórházak, járóbeteg-ellátó intézmények és a szanatóriumok.

3. sz. táblázat

⁶⁹ A nonprofit szervezetek adományozási jellemzői. (2016). Budapest, KSH. Letöltés: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofitadomanyozas.pdf> 2019.05.27.

A konkrét intézményeket (is) támogató, adományozó nonprofit szervezetek által kiosztott támogatások megoszlása a támogatott intézmények szerint (2013)

Támogatott intézmény	Adományozó szervezetek által kiosztott támogatás %-os megoszlása	Szponzorok által kiosztott támogatás %-os megoszlása	Adakozók által kiosztott támogatás %-os megoszlása
Kulturális intézmények (múzeum, közgyűjtemény)	9,1	1,6	11,0
Sport- és szabadidős létesítmények, intézmények	2,1	1,4	2,3
Oktató, kutató intézmények (alap-, közép- és felsőfokú oktatás, kutatás)	70,7	74,8	69,8
Kórházak, járóbeteg-ellátó intézmények, szanatóriumok	4,6	6,3	4,2
Mentális és szenvedélybetegeket ellátó és kezelő intézmények	0,1	0,1	0,0
Fogyatékossgal élő csoportokat ellátó intézmények	1,1	1,5	1,0
Szociálisan rászoruló csoportokat ellátó intézmények (hajléktalanszállók, leányanyákat, menekülteket segítő intézmények)	0,8	0,5	0,8
Környezetvédő szervezetek (állatkórház, állatmenhely)	0,1	0,0	0,2
Gazdaságfejlesztő, településfejlesztő szervezetek	2,2	6,8	1,0
Idősek gondozását ellátó intézmények	1,0	0,8	1,0
Egyéb intézmények	8,2	6,2	8,7

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofitadomanyozas.pdf>

Az adományozásra vonatkozóan érdemes megtekintni Lovelock és Weinberg osztályozási elméletét. Véleményük szerint az adományozási motivációkat egyfelől a másokon való segítség vágyával, a felelősségérzet kinyilvánításával kell jellemezni, másfelől a szokás, az évek óta történő erős kötődés formájának vizsgálatával. Jelentős szempontot képez az intézményhez való kapcsolódás erőssége, az intézmény fenntartására irányuló törekvés és a büntudat is, mely a szervezetért való tettek és lehetőségek hiányosságának tudható be. Az adományozó sok esetben a személyes elismerés vágyát, illetve az adományozóknak nyújtott speciális előnyöket veszi figyelembe.

A modernkori adományozás esetében az előnyökhöz jutás, illetve az az elismerés, amely azzal jár, hogy adományozzok, sokkal fontosabb, mint hogy milyen lelkiismereti kérdéseket generál mindez.

Feltételezhető, hogy az adományozás fő motivációja a *jó adni, kellemes érzés segítséget nyújtani*. További okként jeleníthető meg az érintettség, azaz *azért segítek, azért adományozok, mert*

egy ügyben, egy társadalmi kérdésben érintett vagyok, fontos számomra a probléma. A segítségnyújtással az az érzésem támad, hogy az adott helyzeten enyhítek, a megoldásban hathatósan közreműködhetek. Sok esetben az adományozó nem érintett, csak a helyzet/ügy érinti meg, mely iránt elkötelezetté válik. Ez tovább generálja, hogy tegyen a közösségért, a csoportért.

Az adományozás motivációit a különböző korábban végzett hazai és nemzetközi kutatások alapján az alábbiak szerint foglalhatjuk össze: **az adományozásban kiemelt szerepe van az együttérzésnek, részvétnek, mely az adott ügy iránti szolidaritást fejezi ki.** Emellett és szoros összefüggésben a **mások iránti felelősségérzet, valamint az adományozással együtt járó társadalmi elismerés megszerzése szerepel.** Ezzel sok esetben a családi vagy közösségi szokások továbbvitele is érvényesül.

Önkéntesség és önkéntes munkavégzés

Mind az állami, mind az egyházi és a magán kezdeményezések körében kiemelten fontos területet képvisel az önkéntesség. Bár a tevékenység régóta jelen van az európai és magyar társadalmakban, úgy tűnik, felemás értéket képvisel a munka és társadalmi élet világában. Az önkéntesség tekinthető munkavégzésnek és kikapcsolódásnak egyaránt, egy közös nevezője mégis csak van, az pedig a közös értéken alapuló munkavégzés, társadalmi integráció előmozdítását segítő tevékenység.

„Magyarországon Európa gazdasági fejlődéséhez és az új társadalmi szerveződésekhez képest megkésve jelentkeztek az önkéntes segítség módjai. Kialakulási formái a XIX. század közepéig szinte kizárólag az egyház karitatív tevékenységére korlátozódtak. A magyar állam 1867-től alkotta meg a szegénygondozás szabályozását, nagymértékben kihasználva továbbra is az egyház, a civil szervezetek és a nemes, nagylelkű, anyagi eszközökkel bíró polgárság önként vállalt segítő munkáját. Az önkéntes segítő munka magyarországi fejlődéstörténetében, szervezett formáinak elterjedésében jelentős szerepet játszottak a XX. század első évtizedeiben – az egyház szervezésében – fokozatosan bevezetett segítségi rendszerek. A két világháború között az önzetlen és ellenszolgáltatás nélküli munkavégzésre, valamint a szociális ellátórendszer működtetésére továbbra is az egyházak, a magánszemélyek és civil szervezetek dominanciája volt meghatározó. 1945-től az állam egyre több szociális feladatot vállalt fel, ezzel is háttérbe szorítva a magánszemélyek, a polgári karitatív szerveződések és az egyházak ilyen irányú tevékenységét. A szocialista korszak évtizedeiben kizárólag az állam gondoskodhatott a szociális biztonság megteremtéséről.”⁷⁰

Az önkéntesség, illetve a tevékenység végzéséhez szükséges civil szervezetek az 1990-es évek fordulóján jelentek meg. Bár még csak a nonprofit szervezetek megjelenéséről beszélhetünk ez idő tájt, az önkéntesség munkaértéke csak az 1990-es évek végén, a 2000-es évek elején ékelődött be a magyar társadalom tudatába. Ennek egyik fontos állomása volt a 2001. évi „Önkéntesek Nemzetközi Éve 2001” program, amelynek keretében a magyarországi program szervezését 2000 szeptemberében az Egészségügyi Minisztérium egy egyeztető fórum megrendezésével kezdte meg. „A fórumon 7 minisztérium, 70 civil és egyházi szervezet vett részt, akik egyeztették elképzeléseiket az önkéntesség hazai fejlesztésének lehetőségeiről, a nemzetközi évvel

⁷⁰ Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012-2020. (2012). Letöltés: http://onkentes.gov.hu/wp-content/uploads/2015/06/NÖS_hu.pdf 2019.05.19.

kapcsolatos teendőkről. A nemzetközi évet követő időszak legjelentősebb fejleménye a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény megszületése volt, amely intézményesítette az önkéntességet és célja, hogy a közérdekű önkéntes tevékenységet, mint jogviszonyt szabályozza és intézményesítse a magyar jogrendszerben.”⁷¹

„Az önkéntességnek nincs egyetlen olyan egységes definíciója, ami mindenki által elfogadott lenne. Minden országban más és más tartalommal telítődhet az önkéntes tevékenység, amit nagyban meghatároznak az adott állam vagy térség történelme, kulturális hagyományai és az együttélés mintázatai.”⁷²

A fogalmak körét vizsgálva többféle meghatározással találkozhatunk, amelyek mindegyikére jellemző, hogy az önkéntesség az egyén szabad döntésén alapuló, értékképző és szolidaritást erősítő mechanizmust magába építő emberi tevékenységi forma.

Az ENSZ 2001-ben az önkéntesek nemzetközi éve alkalmából kibocsátott határozata alapján az alábbi feltételeket állapította meg az önkéntes tevékenységével összefüggésben:

Az önkéntesség a személy belső indíttatásából, szabad akaratából; a közjó érdekében, más személy vagy a társadalom hasznára; nem anyagi ellenszolgáltatás érdekében végzett tevékenység, mely magában foglalja az önkéntesség hagyományos, kölcsönös segítségnyújtáson alapuló formáit csakúgy, mint a formális, szervezeteken keresztüli tevékenységet.”⁷³

Magyarországon az önkéntes tevékenységről szóló törvény konkrét definíciót nem ad ugyan, de egyértelműen kirajzolja a közérdekű önkéntes munka kereteit. „Az Országgyűlés elismeri a társadalom tagjainak szolidaritásán alapuló, az állampolgárok öntevékenységét kifejező, a személyeknek és közösségeiknek más vagy mások javára ellenszolgáltatás nélkül végzett önkéntes tevékenységét.”⁷⁴

2011-ben megkezdődött a Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012–2020 című dokumentum kidolgozása, melyet a hozzá kapcsolódó cselekvési tervvel 2012-ben fogadott el az Országgyűlés. A stratégia három általános célt fogalmaz meg. Ennek vonalán elsőként azt jelzi, hogy az önkén-

⁷¹ Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012-2020. (2012). Letöltés: http://onkentes.gov.hu/wp-content/uploads/2015/06/NÖS_hu.pdf 2019.05.24.

⁷² Önkéntesség meghatározása Magyarországon 2013. (2013). Budapest, Az Emberi Erőforrások Minisztériumának megbízásából készítette a Századvég Politikai Iskola Alapítvány. Letöltés helye és ideje: <http://onkentes.gov.hu/wp-content/uploads/2015/06/Önkéntesség-Magyarországon-2013.pdf> 2019.05.24.

⁷³ Önkéntesség meghatározása Magyarországon 2013. (2013). Budapest, Az Emberi Erőforrások Minisztériumának megbízásából készítette a Századvég Politikai Iskola Alapítvány. Letöltés helye és ideje: <http://onkentes.gov.hu/wp-content/uploads/2015/06/Önkéntesség-Magyarországon-2013.pdf> 2019.05.24.

⁷⁴ Farkas Kata et. al. (2012): Előtérben a háttér – Az Önkéntesség Magyarországon. Vezetéstudomány XLIII évf.4.sz. Letöltés helye és ideje: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2104/1/vt2012n04p62.pdf> 2019.05.31.

tesség kultúráját és attitűdjét fejleszteni szükséges, mivel ezáltal csökkenhetnek az önkéntességgel szembeni előítéletek. Ezért az önkéntesség a közbeszéd tárgyává kell, hogy váljon, az egyének mindennapi tevékenységbe kell, hogy beépüljön.

Az önkéntességi munka jelentőségének növelésében elengedhetetlen a speciális célcsoportok bevonása, így különösen a fiatalok, az idősek és a kisgyermekes anyukák esetében, akik számára az önkéntességgel a társadalmi visszailleszkedés esélye növelhető.

Az önkéntesség növeli a társadalmi szolidaritást, kohéziót, a munkaerő-piaci reintegrációt és a társadalmi részvételt. Különösen fontos a hátrányos helyzetűek integrációjának megteremtésében, értékeinek társadalmi szintre emelésében.

A Nemzeti Önkéntességi Stratégia⁷⁵ az önkéntességet egy olyan tevékenységként definiálja, amelyet a személy szabad akaratából, egyéni választása és motivációja alapján, a pénzügyi haszonszerzés szándéka nélkül végez más személy, személyek vagy a közösség javát szolgálva. Mindez sajátos értékeket hordoz magában, mely éppen ezért különbözteti meg a fizetett munkától. „Önmagában jó és értékes, egy mód, mellyel képessé tehetjük a társadalom tagjait, hogy aktív szerepet vállaljanak mind tágabb földrajzi, mind szűkebb érdekközösségekben, mely egyidejűleg hasznos a támogatásra szorulóknak és az önkéntes munkát végzőknek egyaránt. Az önkéntesség az egyik eszköze az esélyegyenlőség fejlesztésének, hozzájárul a szegénység, a kirekesztődés csökkentéséhez és a foglalkoztatottság növeléséhez, segíthet a munkanélküliek munkaerőpiacra történő visszatéréséhez, de nem helyettesítheti a fizetett munkaerőt.”⁷⁶

Az önkéntesség tehát, egy olyan tevékenység, amelyet valamilyen közjó érdekében végez az önkéntes, az önkéntességben érintett. Az önkéntesség lehet egyéni (pl. idősgondozásban való tevékenység) vagy csoportos (árvízkárosultak helyszíni megsegítése), egyszeri vagy többszöri. Önkéntes munkát végezhetünk állami és civil szervezetek keretei között, valamint a gazdasági vagy üzleti érdekeltséggel rendelkező területen. Bár megjegyzendő, az önkéntesség még mindig inkább a szolidaritási elveken működő területek megtisztelt tevékenysége.

A hazai önkéntes munka mellett az elmúlt években, évtizedekben egyre gyakoribbá vált a külföldi önkéntesség, mely elősegítheti azon problémák megismerését, amelyek a hazai színtereken nem jellemzőek.

„Magyarországon az elmúlt években a folytonos társadalmi és gazdasági változásoknak köszönhetően az önkéntesség jelentése is nagyban átvértékelődött, és megközelítette azt, amit az

⁷⁵ Nemzeti Önkéntességi Stratégia 2012-2020. Letöltés helye és ideje: http://onkentes.gov.hu/wp-content/uploads/2015/06/NÖS_hu.pdf 2019.06.02.

⁷⁶ Nemzeti Önkéntességi Stratégia 2012-2020. Letöltés helye és ideje: http://onkentes.gov.hu/wp-content/uploads/2015/06/NÖS_hu.pdf 2019.06.02.

Egyesült Államokban, vagy Nyugat Európában ma jelent. Azonban a motivációban, ami az önkéntes tevékenység mögött áll, még kissé le vagyunk maradva más országokhoz képest.”⁷⁷

Az önkéntesség egyfelől kölcsönös segítségnyújtás és önségítés, másfelől jótékonyság, mások segítése, filantrópia. Korábban jellemzően egyházi keretek között, illetve a civil társadalom szerveződéseiben (alapítványok, egyesületek) valósult meg.

Az önkéntesség, mint tevékenység közérdekű ügyek „képviselőjét” sem hagyja figyelmen kívül. Gyakori a lobbizásban, a társadalmi akciókban való részvétel, valamint az érdekek képviselése. Az önkéntes ugyanakkor közösségi résztvevő, folyamatokban, társadalmi akciókban vesz részt, melyek többnyire a társadalom erősödésére kívánnak fókuszálni.

Péterfi Ferenc (2002) egyik tanulmányában kiemelte az önkéntes munka legfőbb ismérveit is. Szerinte az önkéntes munka főbb jellemzői között tartható számon, hogy „személyes indítottságú, szabad, egyéni választáson alapul, anyagi érdekektől mentes, hogy mások javát szolgálja; elősegíti, hogy egyének és közösségek részesei legyenek saját problémáik megoldásának és egyidejűleg hasznos a támogatásra szorulóknak és az önkéntes munkát végzőknek.”⁷⁸

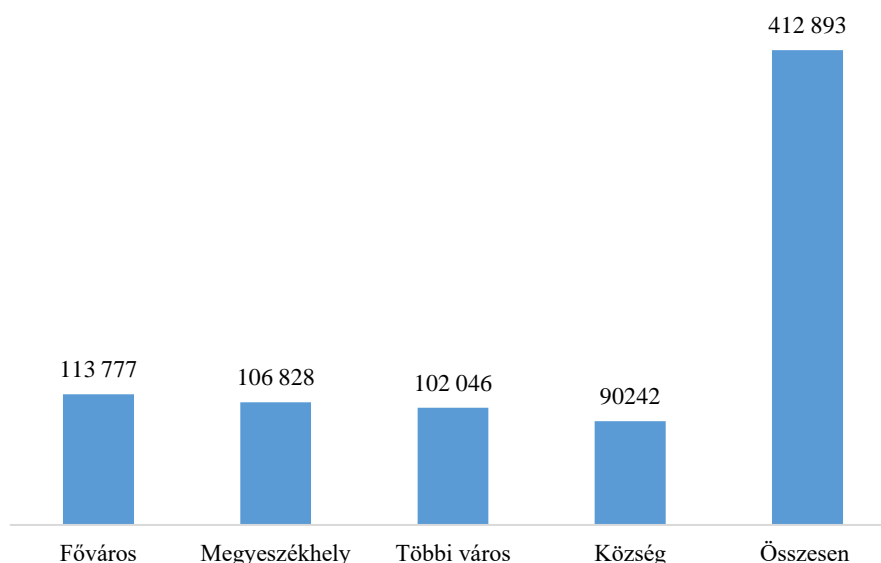
„Az önkéntességgel foglalkozó, főleg nemzetközi szakirodalomban, széles vita alakult ki arról az elmúlt évtizedekben, hogy mennyiben az önkéntes „saját” választása, indítékai, motivációi vagy a külső körülmények, lehetőségek „a meghívás” befolyásolja azt, hogy miért és milyen tevékenységi területeken lesz valaki önkéntes. Az elmúlt több mint félszázadban megváltoztak az önkéntességi „szokások”. Ma már nagyon kevés „magányos” önkéntest találunk, a legtöbb önkéntességet vállaló igyekszik ezt szervezett keretek között megtenni.”⁷⁹

⁷⁷ Farkas Kata et. al. (2012): Előtérben a háttér – Az Önkéntesség Magyarországon. Vezetéstudomány XLIII évf.4.sz. Letöltés helye és ideje: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2104/1/vt2012n04p62.pdf> 2019.05.31.

⁷⁸ Péterfi Ferenc (2002): Az önkéntességről. Letöltés helye és ideje: http://www.3sz.hu/sites/default/files/uploaded/peterfi_ferenc_-_az_onkentességről_2002.pdf 2019.06.04.

⁷⁹ Az önkéntes motivációról. Letöltés helye és ideje: <http://volunteermotivation.hu/list/14.html> 2019.06.10.

5. sz. diagram
Önkéntes segítők száma Magyarországon (fő)
(2015)

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit15.pdf>

A 2015.évi nonprofit szervezetekre irányuló vizsgálat adatai azt mutatják, hogy 2015-ben az önkéntes tevékenységet végzők száma 412 893 fő volt, egyenletes területi megoszlást mutatva. A főváros és megyeszékhely, valamint a többi város vonatkozásában látható, hogy a Budapesten végzett önkéntes munka egyharmadát teszi ki az ország egészében végzett önkéntes tevékenység.

4. sz. táblázat
A nonprofit szervezetek önkéntes segítőinek főbb mutatói településtípus szerint
(2015)

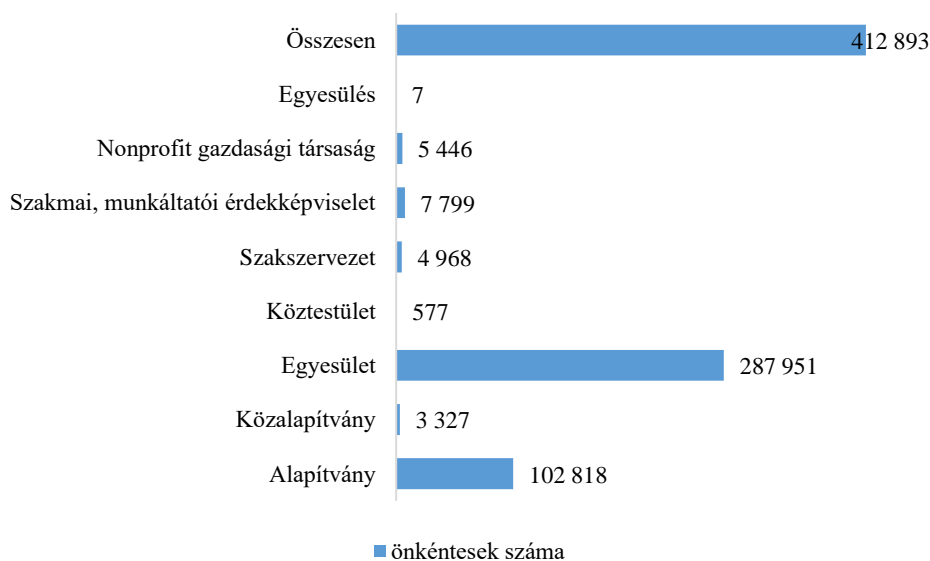
településtípus	egy főre jutó átlagos munkaóra	számított önkéntesként foglalkoztatottak száma	az önkéntes segítők által az év során végzett munka becsült tartamának összege, óra
Főváros	113	6 192	12 880 860
Megyeszékhely	117	6022	12 526 500
Többi város	112	5 506	11 451 480
Község	115	4992	10 382 820
Összesen	114	22 712	47 241 660

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit15.pdf>

„Az önkéntes munka az egyik legalkalmasabb módszer a napjainkban oly divatos csapatépítésre. Egy önkéntes munka során valóban megtanulhatunk csapatban dolgozni, és megtapasztalhatjuk a közös munka örömét. Sokszor a vállalatok is ösztönzik az önkéntességet munkavállalóik körében, pl. úgy, hogy egy napra elviszik a dolgozókat valamilyen önkéntes munkát végezni.”⁸⁰

A magyarországi nonprofit szervezetek önkéntes segítőinek több mint fele (69,7%) egyesületeknél, 24,9%-a pedig alapítványoknál tevékenykedik. Az egyházaknál tevékenykedők számát e statisztikai adatokból nem látjuk, de ismert, hogy az egyházaknál önkéntes munkát végzők aránya magas, a közösségekhez tartozók mindennapi tevékenységéhez szorosan kapcsolódó tevékenység.

6. sz. diagram
A nonprofit szervezetek önkéntes segítőinek főbb mutatói szervezeti forma szerint (fő/szervezet) (2015)

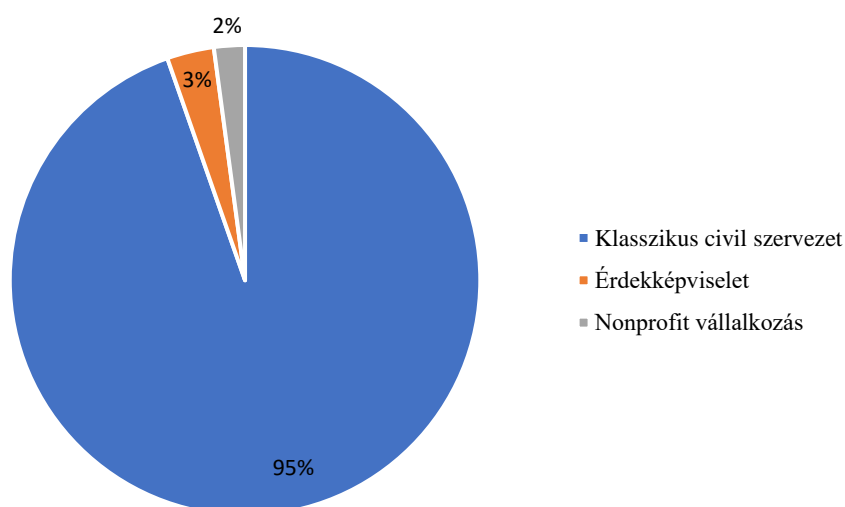

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit15.pdf>

A magyarországi szervezetekben dolgozó önkéntesek egyértelműen a klasszikus civil szervezetekben tevékenykednek (95%), míg a nonprofit vállalkozásokban vagy érdekképviselő területén alacsony számban vannak jelen (3-2%). Ennek feltételezett oka, még mindig ezek a szervezetek végeznek hagyományos értékrendre épülő önkéntes feladatokat.

⁸⁰ Farkas Kata et. al. (2012): Előtérben a háttér – Az Önkéntesség Magyarországon. Vezetéstudomány XLIII évf.4.sz. Letöltés helye és ideje: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2104/1/vt2012n04p62.pdf> 2019.06.07.

7. sz. diagram
A nonprofit szervezetek önkéntes segítőinek főbb mutatói szervezeti jelleg szerint (2015)

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit15.pdf>

Az önkéntességben résztvevők között két nagy csoport emelhető ki. A **fiatal korosztály** számára különösen fontos tevékenység az önkéntesség, mivel így egy összetartó közösséghez, csoportozhoz tartozhatnak.

A közérdekű önkéntes tevékenységgel az állampolgár szabad elhatározásából, ellenszolgáltatás nélkül segíti egy társadalmilag kisebb vagy szélesebb közösségben valamely fontos cél megvalósulását.⁸¹

2016-tól az érettségi vizsgára jelentkezés előfeltétele, hogy minden diák 50 óra közösségi szolgálatot végezzen középiskolai tanulmányai során.

„A közösségi szolgálat olyan tevékenység, melyet a diákok értekeik mentén választanak, anyagi ellenszolgáltatás nélkül végeznek, azzal a helyi közösség érdekeit szolgálják, és mellyel saját személyiségüket, különféle készségeiket fejlesztik. Közösségi szolgálatot sokféle motivációból végezhet valaki: hogy megismerjen egy foglalkozást, hogy mások érdekeit szolgálja, közösség-

⁸¹ Önkéntes munka és iskolai közösségi szolgálat: az ombudsman szerint hiányosak, bizonytalanok a szabályok. Letöltés helye és ideje: <http://www.ajbh.hu/-/onkentes-munka-es-iskolai-kozossegi-szolgalat-az-ombudsman-szerint-hianyosak-bizonytalanok-a-szabalyok> 2019. 05.27.

hez tartozzon, hogy elérjen egy fontos célt, például a környezet szépülését, hogy bizonyos tulajdonságainak fejlődését elősegítse, hogy hasznos módon töltse az idejét, bajba jutottakon segítsen, védje a környezetet vagy gyakorlatot szerezzen egy számára fontos területen.”⁸²

„Az Iskolai Közösségi Szolgálat lehetővé teszi, hogy a diákok felderítsék saját környezetükben milyen lehetőségek adódnak a rászorulóknak megsegítésére vagy az aktív állampolgárság egyéb tevékenységeire. Egyben lehetőséget biztosít arra, hogy mindenki fejlessze a képességeit, bővítse az ismereteit, felülvizsgálja sztereotípiáit, keresse az önkifejezés, az alkotás útjait saját maga számára.

A diákok végezhetnek önkéntes tevékenységet civil szervezetnél vagy saját szervezésben is csoportosan vagy akár egyénileg, a lényege, hogy a tevékenység a helyi közösség érdekeit szolgálja. Lehet ez például gyermekekkel foglalkozó szervezeteknél kreatív foglalkozások tartása, fogyatékos személyeknek kulturális és sportprogramok szervezése vagy idősek látogatása, de akár egy közösségi épület felújítása vagy állatok gondozása is.”⁸³

Közösségi élményeik pedig közelebb vihetik a korosztályhoz a társadalmi problémák megértésének útját, társadalmi érzékenységüket. Különösen előnyös a későbbi munkavállalás és a baráti, munkahelyi ismeretségi kör növelésére, kiszélesítésére.

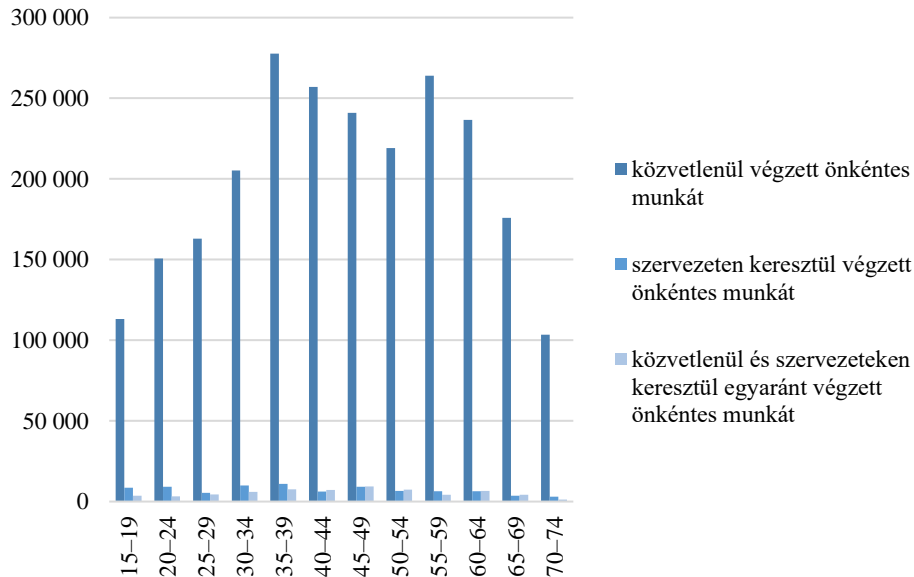
Hasonlóan értéket képez a **nyugdíjas korosztály** vonatkozásában is. E korosztály tagjai „sokszor szembesülnek azzal, hogy nem érzik már magukat „hasznosnak” a társadalom számára. Ezáltal újra aktívak lehetnek, mely hozzájárul általános közérzetük, egészségük javulásához.”⁸⁴

⁸² Mi a közösségi szolgálat? Letöltés helye és ideje: <http://www.alapveto.hu/index.php/onkentes-munka/96-mi-is-az-a-kotelezo-onkentes-munka> 2020.05.28.

⁸³ Önkéntes munka az iskolába. Letöltés helye és ideje: <http://www.onkentes.hu/cikkek/iskolai-koezoessegi-szolgalat-klonja> 2019.05.28.

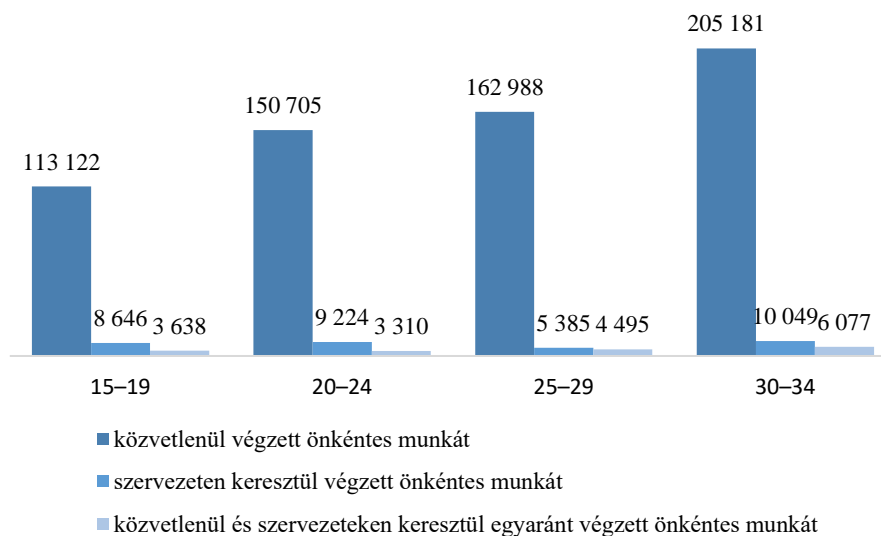
⁸⁴ Farkas Kata et. al. (2012): Előtérben a háttér – Az Önkéntesség Magyarországon. Vezetéstudomány XLIII évf.4.sz. Letöltés helye és ideje: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2104/1/vt2012n04p62.pdf> 2019.06.07.

8. sz. diagram
Önkéntes munkát végző népesség demográfiai és egyéb jellemzők, illetve a végzett munka formális vagy informális volta szerint
2014. I. negyedév (fő)
(összes korosztály)

Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_onkent9_03_02.html

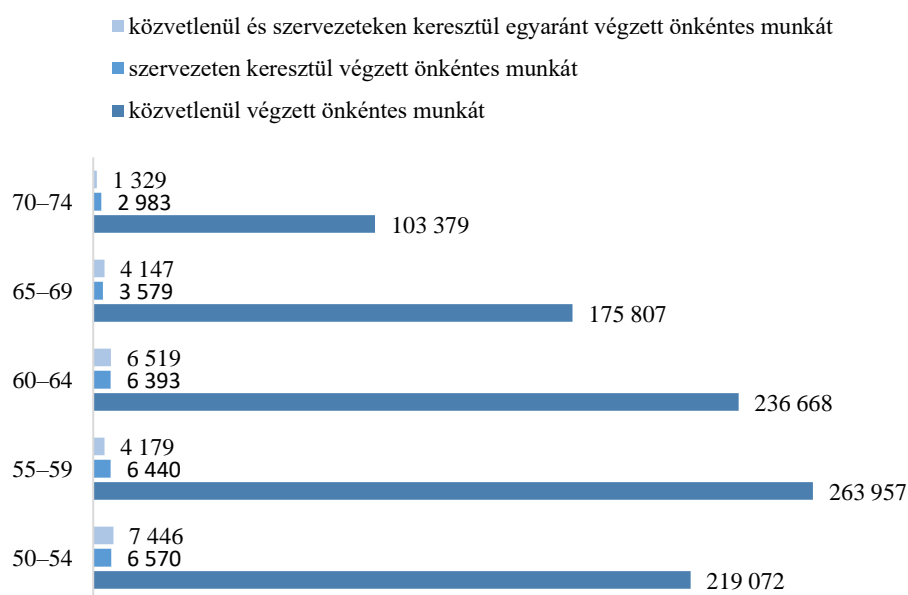
9. sz. diagram
Önkéntes munkát végző népesség demográfiai és egyéb jellemzők, illetve a végzett munka formális vagy informális volta szerint
2014. I. negyedév (fő)
(15-34 év közötti fiatalok, fiatal felnőttek)

Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_onkent9_03_02.html

Az önkéntes munkát végzők demográfiai adatai azt mutatják, hogy a 15-34 év közötti korosztályba tartozók 26,6%-a (azaz 682 820 fő), az 50-74 év közöttiek 31,1%-a (azaz 815 380 fő) aktív önkéntes. Ez az összes önkéntes 58,5%-a.

10. sz. diagram
Önkéntes munkát végző népesség demográfiai és egyéb jellemzők, illetve a végzett munka formális vagy informális volta szerint
2014. I. negyedév (fő)
(50-74 év közötti felnőttek)

Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_onkent9_03_02.html

Az önkéntesség egyéni döntésen alapuló tevékenységi forma. A modern társadalmakban életminőség javító tényezőként van jelen, a Kelet-Európai társadalmakban még mindig a fejlődés útján jár. A társadalmak berendezkedése, a társadalom iskolázottsága és a kohézió erősen meghatározó tényezője e munka iránti elköteleződésnek.

Emellett további szereplőként jelenik meg az intézményesültség, az állami, egyházi és magán szervezetek, amelyek mindegyikének alapvető feladata a társadalom tagjai közötti együttműködés alakítása, formálása.

Az önkéntesség tehát, egy olyan társadalmi felelősségvállalás, amely segítséget ad a tagok integrációra való hajlandóságának fejlesztésére.

Felhasznált irodalom:

- Arapovics Mária (2013): Adományozás, önkéntesség, társadalmi felelősségvállalás Magyarországon. Andragógia és Művelődéstudomány I. évfolyam, 1. szám. Letöltés helye és ideje: www.andragogiaesmuvelodeselmelet.hu/sites/default/files/archivum/Adomanyozas.pdf 2019.05.03.
- Burnell Peter – Calcvert Peter (2004): Civil Society in Democratization. London – Portland –Or, Frank Cass
- Farkas Kata et. al. (2012): Előtérben a háttér – Az Önkéntesség Magyarországon. Vezetéstudomány XLIII évf. 4.sz. Letöltés helye és ideje: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2104/1/vt2012n04p62.pdf> 2019.05.31.
- Feischmidt Margit (2018): Szolidaritás és társadalmi reflexió a menekültek önkéntes segítőinek elbeszéléseiben.
Letöltés helye és ideje: http://socio.hu/uploads/files/2018_1szalai/27_feischmidt.pdf 2019.05.21.
- Kollányi Zsófia: Mi is az a szolidaritás. Letöltés helye és ideje: <http://tatk.elte.hu/lezartverseny/szolidaris/szolidaritas> 2019.05.12.
- Mi az adomány? Letöltés helye és ideje: https://www.nonprofit.hu/tudas-tar/Mi_az_adomany 2019.05.21.
- Mi a közösségi szolgálat? Letöltés helye és ideje: <http://www.alapveto.hu/index.php/onkentes-munka/96-mi-is-az-a-kotelezo-onkentes-munka> 2020.05.28.
- Önkéntesség meghatározása Magyarországon 2013. (2013). Budapest, Az Emberi Erőforrások
- Az önkéntes motivációkról. Letöltés helye és ideje: <http://volunteermotivation.hu/list/14.html> 2019.06.10.
- Minisztériumának megbízásából készítette a Századvég Politikai Iskola Alapítvány. Letöltés helye és ideje: <http://onkentes.gov.hu/wp-content/uploads/2015/06/Önkéntesség-Magyarországon-2013.pdf> 2019.05.24.
- Önkéntes munka és iskolai közösségi szolgálat: az ombudsman szerint hiányosak, bizonytalanok a szabályok. Letöltés helye és ideje: <http://www.ajbh.hu/-/onkentes-munka-es-iskolai-kozossegi-szolgalat-az-ombudsman-szerint-hianyosak-bizonytalanok-a-szabalyok> 2019. 05.27.
- A nonprofit szektor legfőbb jellemzői (2016). Budapest, KSH. Letöltés helye és ideje: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit15.pdf> 2019.05.27.

- Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012-2020. (2012). Letöltés: http://onkentes.gov.hu/wp-content/uploads/2015/06/NÖS_hu.pdf
- Péterfi Ferenc (2002): Az önkéntességről. Letöltés helye és ideje: [http://www.3sz.hu/sites/default/files/uploaded/peterfi_ferenc - az_onkentessegrol_2002.pdf](http://www.3sz.hu/sites/default/files/uploaded/peterfi_ferenc_-_az_onkentessegrol_2002.pdf) 2019.06.04.
-

Adatok, képek:

- dka.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=114429
- <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit15.pdf>
- <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofitadomanyozas.pdf>

Laki Ildikó: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései - összehasonlító elemzés -

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség, a Transznacionális Együttműködések program keretében a szociális területen megvalósuló „jó gyakorlatok” megismerését tűzte ki célul. Ennek keretében szeretnénk felmérni és megismerni az egyházi, civil és állami szociális ellátás tevékenységének jó gyakorlatait, módszertanát. A magyarországi és a nemzetközi – jelen esetben a bolgár – szociális területtel összefüggésben számos kérdés fogalmazódott meg a társadalom számára nyújtott segítség vonatkozásában. E kérdések között szerepeltek az alábbiak:

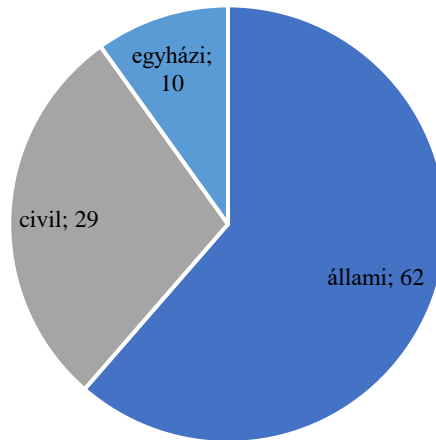
Alapvetően ma milyen feladataik vannak a hazai egyházaknak, egyházi szeretetszolgálatoknak?

A társadalom tagjai igénylik-e a segítségnyújtást? Ha igen, vannak-e konkrét elképzeléseik?

Vannak-e olyan nemzetközi gyakorlatok, amelyek részben vagy egészben adaptálhatóak lennének a szociális-karitatív területen? Ha igen, milyen jellemzői vannak, milyen eltérések mutatkoznak, amelyben mások? Van-e, és ha igen, akkor milyen módszertani sajátosságok jellemzik a hazai és nemzetközi gyakorlatokat? És van-e speciális módszer a hatékonyabb szociális szolgáltatások kialakítására, illetve további fejlesztésére?

A magyarországi vizsgálatban 101 szervezet vett részt, három szervezeti típusból – állami, egyházi és civil - kikerülve. A válaszadók közül elsősorban az állami szervezetek, másodsorban pedig a civil szervezetek képviseltették magukat. Területi szinten Csongrád, Békés, Veszprém, Fejér, Pest megye, illetve Budapest.

1. sz. ábra
A válaszadó szervezet típusa: egyházi, állami vagy civil (db)

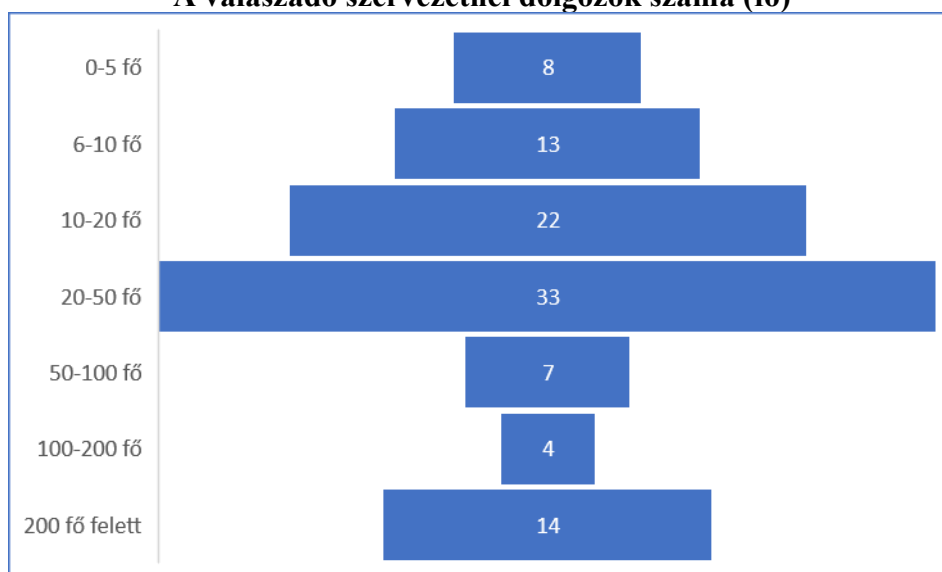
Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.
(Szerk. Laki)

A válaszadó szervezetek tevékenységi területei sokrétűek, így az alábbi területek mentén végzik munkájukat: *szenvedélybeteg-ellátás, szociális és egészségügyi alap-és szakellátások, szociális alapszolgáltatás és szakosított ellátás, egészségügy, fogyatékossgal élők nappali intézménye és fejlesztő foglalkoztatás, karitatív, pszichiátriai betegek részére nyújtott közösségi alapellátás, a szociális vagy mentálhigiénés problémák, illetve egyéb krízishelyzet miatt segítségre szoruló egyének, gyermekek, családok, időskorúak nappali ellátása, szociális konyha, család- és gyermekjóléti szolgálat, addiktológiai központ, szenvedélybeteg ellátás, szociális szféra-időselátás.*

A szervezetek típusai és tevékenységei mellett hangsúlyos szerepet kapott a szervezetnél dolgozók létszáma. A hazai szociális ellátórendszer sajátossága az alacsony foglalkoztatottság, a szakember hiány, mindamellett pedig kiemelten fontos jellemző, az ott dolgozók szakmai elkötelezettsége és a területért vállalt odaadó hűsége, mely az ellátórendszer egészét működteti.

Az alábbi táblázatban látható a válaszadó szervezetnél dolgozók száma. A 200 fő feletti szervezetek minden esetben állami, míg a 20-50 fős szervezeteknél már a piaci és civil szervezetek vannak többségben. Az egyházak keretében foglalkoztatottak is alacsony létszámban láthatóak az alkalmazotti körben.

2. sz. ábra
A válaszadó szervezetnél dolgozók száma (fő)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

(Szerk. Laki)

A szociális szervezetek számottevően a társadalmi felelősségvállalás és a szociálpolitikában is megfogalmazott társadalmi segítségnyújtás, gondoskodás jegyében történik.

A kutatás során megkérdeztük a válaszadókat, hogy számukra **Mit jelent a szociális szolgáltatás?**

A válaszokat idézve emeltük ki, így egyértelműen látható, hogy számukra mit jelent mindez:

„Érzékenységgel és szaktudással fordulni a segítséget kérők felé.”

„A szegényekhez, bajbajutottakhoz való odafordulás.”

„Szociális szükségletek felmérése, kielégítése, gondoskodás.”

„Professzionális segítségnyújtás.”

„A szociálisan rászorulóknak számára az életüket könnyebbé tevő segítő szolgáltatások nyújtását.”

„A társadalmi és szociális hátrányok mérséklése érdekében működtetett szolgáltatások biztosítása.”

„A szegényekhez, bajbajutottakhoz való odafordulás.”

A szervezetek szociális feladataik ellátását a jogszabályokban meghatározottak mentén végzik. A szociális alapszolgáltatások két csoportra oszthatóak: a szociális alapszolgáltatások és a szakosított ellátások körére. A választ adó szervezetek ennek mentén adták meg arra a kérdésre a választ, amely a **szociális feladatok ellátásának** milyenségére irányult.⁸⁵

*„Hajléktalan személyek nappali ellátása,
szállító szolgálat működtetése,
idősek otthona, időskorúak gondozóháza,
időskorúak nappali ellátása, idősek klubja,
család és gyermekjóléti szolgálat,
a szenvedélybetegek és a pszichiátriai betegek ellátása különböző ellátási szinteken,
nappali ellátó - pszichiátriai betegek gondozása és rehabilitációja,
hajléktalanok nappali ellátása, hajléktalanok átmeneti ellátása,
a látássérültek érdekképviselete,
információnyújtás: járandóságok, oktatás, munka, segédeszközök stb.,
jelzőrendszeres házi segítségnyújtás,
család- és gyermekjóléti szolgáltatások, házi segítségnyújtás
falugondnoki szolgálat,
adományozás,
lelki segítségnyújtás és tanácsadás,
szakosított ellátás, bentlakásos idősek otthona,
fogyatékos személyek nappali ellátása.”*

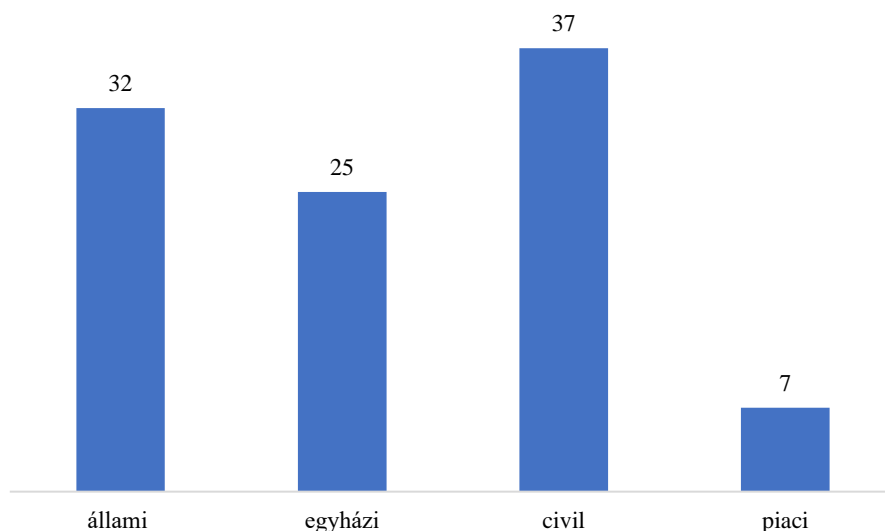
Kutatásunk további fontos részét képezte az a tartalmi kérdéssorozat is, amely a szociális szervezetek feladatainak ellátására irányult. Arra a kérdésre, hogy **Mit gondol melyik szervezeti forma/típus képes legjobban ellátni a szociális feladatokat és miért** – a szervezetek igen megosztottan válaszoltak. A hazai szociális szféra évtizedek óta küzd helyzetének meghatározásával, intézményi szerepének elismeréséért. A válaszadó szervezetek több mint egyharmada (37 fő) úgy gondolja, hogy legjobban a civil szervezetek tudnák ellátni a szociális területeken megjelenő feladatokat. Másodsorban az állami szereplők (32 fő) és csak harmadsorban az egyházak (25 fő). 7 fő ugyanakkor a piaci szegmenst sem zárta ki. Mindebből úgy tűnik, a válasz-

⁸⁵ Forrás: Letöltés helye és ideje: <http://emmiugyfelszolgalat.gov.hu/szocialis-raszorultsag/szocialis/szocialis-alapszolgalatasok> 2020.03.20.

adók a szociális terület ellátására két fő vonalat tudnak elképzelni – az állami és a civil szervezeti formát. A piaci szegmens megjelenése viszont a nyugat-európai társadalmi berendezkedésről való gondolkodást sugallja.

3. sz. ábra

Mit gondol melyik szervezeti forma/típus képes legjobban ellátni a szociális feladatokat? (fő)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

(Szerk. Laki)

A szervezetek többsége részletes magyarázatot is adott arra, hogy miért gondolja így mindezt:

„A feladat-finanszírozás miatt az állami feladatellátás hatékonyabb, mivel nincs kiszolgáltatva a forráshiánynak.”

„A szerény körülmények között élők is igénybe vehetik a szolgáltatásokat.”

„Állami feladat a szociális gondoskodás, az állam rendelkezik megfelelő anyagi forrással, a többi szektor is az államtól függ, mivel a források újraelosztását is az állam végzi.”

„Az állam feladata kéne, hogy legyen a szociális szolgáltatások ellátása.”

„Az állami ellátás jelenthet biztos garanciát a szociális szolgáltatások fenntartása és minősége szempontjából.”

„Garantált intézményi működtetés.”

„Kevésbé van kitéve a piaci viszonyoknak.”

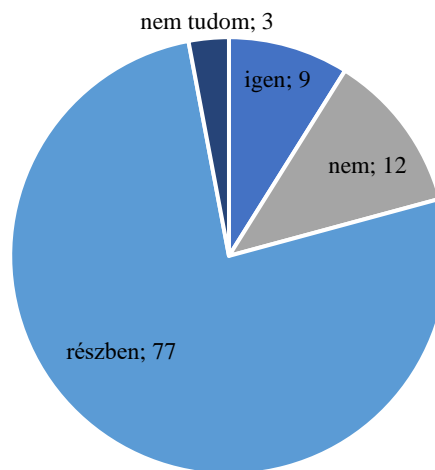
„Legtöbb releváns információ lefedettség alapján tud(na) szolgáltatást szervezni.”

„Mert a feladat is állami.”

„Nem dolgoztam máshol. Kevesebb az esély, hogy csődbe jut az intézmény.”

Az állami és civil szerepvállaláson túl a válaszok azt is mutatták, hogy a mai magyar társadalom tagjai csak részben veszik igénybe a különböző szolgáltatásokat. A kutatás azon kérdésére, amely **a mai magyar társadalom tagjai és az igénybe vehető szociális szolgáltatások közötti viszonyt kívánta feltárni**, a válaszadók 2/3-a (77 fő) egyértelműen megerősítette a fenti állítást. Tehát a szociális területen dolgozó munkatársak többsége úgy érzi, még mindig hiányos a tudásunk e területen.

4. sz. ábra
Mit gondol, a mai magyar társadalom tagjai ismerik az igénybe vehető szociális szolgáltatásokat? (fő)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.
(Szerk. Laki)

A válaszadók konkrét válaszokat is adtak arra, miért lehet mindez. A megadott válaszok között dominánsan az alábbiak olvashatóak:

Nem tudják az emberek, mit jelent pontosan a szociális szolgáltatás.

*Nem érdeklődnek a terület iránt, nem jelenik meg nyilvánosan,
nem erőteljes a megjelenése.*

Nem tudják az emberek, mit jelent pontosan a szociális szolgáltatás.

Mit gondol mely csoport/csoportok számára nem elérhetőek a szociális szolgáltatások?

A válaszadók e kérdésnél több csoportot emeltek ki, akik számára véleményük szerint nem elérhetőek a szociális szolgáltatások. Ezek az alábbi csoportokba tartozók:

„A falusi, képzetlen, legszegényebb rétegek számára a legkevésbé elérhetőek.

A fővárosban albérletben élők nem jelentkezhetnek be a legtöbb esetben a bérleménybe, így elesnek szolgáltatásuktól.

A szegregátumokban élők számára.

Akik nem akarják igénybe venni, pedig rászorulnak.

Akik nem ismerik a lehetőségeket.

Akik nem mernek segítséget kérni.

Akik nem tudnak róla.

Akikért lenne.

Az alacsony iskolázottságúak, mély szegénységben élők, külterületi lakosok,

fizikális eljutás nehezítettsége a segítséget nyújtó szervezethez.

A fogyatékos gyermekét otthonápoló családok.

Hajléktalanok, elszeparált idősek (rokonok nélkül, egyedül élők).

Hátrányos helyzetű kis településen élő emberek.

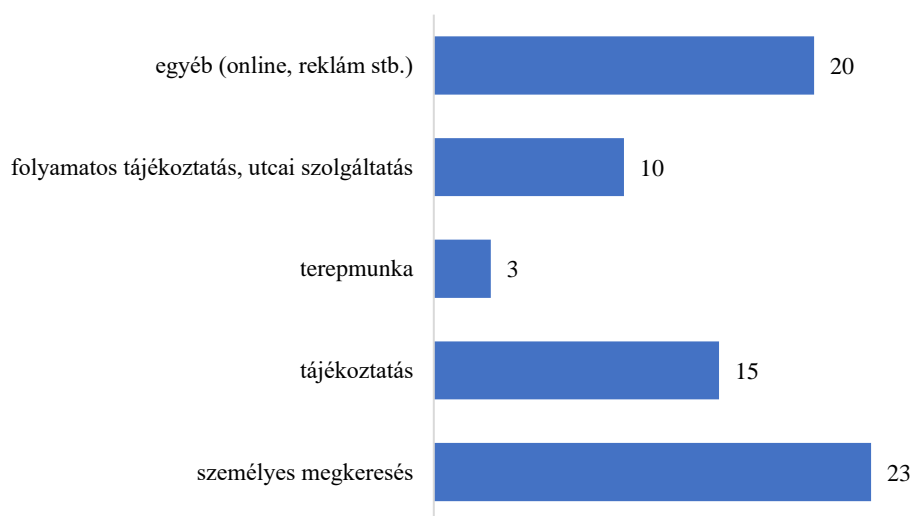
Hátrányos helyzetű kistérségekben élő mélyszegény családok.

Szenvedélybetegek.”

A szervezetek többsége ugyanakkor e csoportokat évek, évtizedek óta próbálja elérni, segítségnyújtás céljából. A válaszadók közel 2/3-a (71 fő) különböző módszereket vezetett be az egyének elérésére. Arra a kérdésre, amely az elérési módszerek ismertetésére irányult az alábbi válaszok jelentek meg dominánsan.

Napjainkban a szociális szervezetek még mindig a személyes megkeresést helyezik előtérbe, legfőképpen azokon a területeken, ahol hátrányos helyzetű emberek, területek találhatóak. Hasonlóan az idős vagy a fogyatékossgal élő emberek esetében. E csoportok mindegyike inkább a személyközi viszonyokban érzi magát biztonságban. Hasonlóan fontos területnek minősül a tájékoztatás, az információátadás, a folyamatos utcai szolgálat kiegészítésével.

5. sz. ábra
Ha megpróbálták őket elérni, milyen módszerekkel tették mindezt? (fő)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

(Szerk. Laki)

A kutatás másik fő pillérét a hazai és nemzetközi jogyakorlatok intézményi megjelenése alkotta. A szociális szervezetek jövőbeni működését alapvetően meghatározza azon gyakorlatok beépítése a mindennapi tevékenységbe, amelyek hosszútávon képesek a szervezeten belüli feladatok minőségén, tartalmán, vagy a szervezetek egészén változtatni, alakítani. A hazai szociális szervezeteket – területi és tartalmi jellegükből adódóan – némileg eltérő fejlődési fázisok jellemzik. A magyarországi szervezetek 2/3-a (78) egyértelműen jelezte, hogy igen, ismer jogyakorlatokat, és 1/3-a (23) jelezte, hogy nem. Akik ismernek jogyakorlatot, számos adaptálható ötletet építenének be a munkájukba.

„A magán szektor, mely profitorientált céllal működik.

Adományok osztása, egyéni segítségnyújtás.

*Demenciában élők ápolásával, gondozásával, mentális foglalkoztatásával
kapcsolatos jogyakorlatok.*

Ellátási protokollra vonatkozó jó gyakorlattal.

Érintettek folyamatos nyomon követése. Önkéntesek magasságvonalú szakmai tevékenysége.

Professzionális eszközpark.

Foglalkoztatás és mentálhigiénés munkát segítővel.

Hatásos terápiás módszerek.

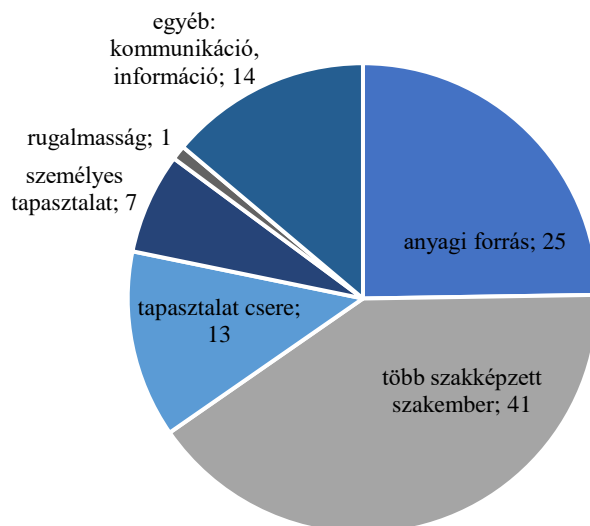
Holisztikus szemlélet.
Idősek nappali ellátásában a 3. kerületi ellátás példaértékű.
Igényes felszereltség, adományozók.
Igényes környezet, korszerű terápiás módszerek.
Korszerű ápolási eszközök.
Korszerű módszerek, folyamatos fejlesztés.
Lebenshilfe, német nyelvterületen a rászorultsági alapon járó juttatás (pl. ápolási díj) lehetővé teszi a piaci alapon működő szolgáltatás megvásárlását.
Longitudinális kutatás eredményeinek figyelembevétele a szakpolitikai döntéshozásban.
Médiában való szereplés, konferenciák és nyílt napok tartása.
Személyes felkeresés, ha helybe tud menni a segítség.
Szenvedélybeteg-ellátási modellek (Minnesota, Portage stb.).
Szervezettség.
Szervezettség, megfelelő anyagi ellátás.
Táncterápia.
Több utcai szociális segítség, szakképzett munkaerő.
Új terek kialakítása, terápiás eszközök használata.
Újszerű szemlélet az idős gondozásban.”

A jogyakorlatok megvalósítása hazánkban több „szinten” ütközik nehézségekbe. Egyfelől a szervezetek úgy gondolják, az ötletek szükségesek, viszont ahhoz, hogy ezek hatékonyan működhessenek, sok más belső és külső körülménynek kell megvalósulnia.

A szervezetek többsége azt is gondolja, hogy több szakképzett emberre lenne szükség a területen ahhoz, hogy valódi jogyakorlatok születhessenek. A szociális terület évek óta küzd a szakemberhiánnyal, ez erőteljesen rányomja a bélyegét a szakterület minőségi jellegére. Ennek egyik fő oka az anyagi megbecsülés hiánya, illetve az előbbieken említett minőségi munkavégzés problematikája.

A szociális területen elengedhetetlen a szakmai tapasztalatcsere, a tudás- és ismeret kölcsönös megismerése, illetve az a rugalmasság, amellyel a területen dolgozók a változásokhoz megfelelően tudnak alkalmazkodni, adaptálni.

6. sz. ábra
Ön szerint mire lenne szüksége a szervezetnek ahhoz, hogy a megismert jógyakorlatokat alkalmazni tudják? (fő)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

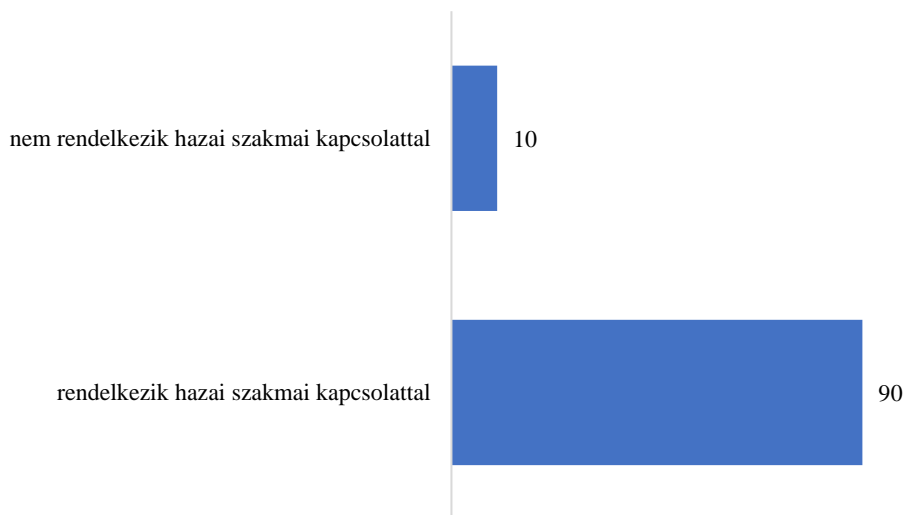
(Szerk. Laki)

A szervezetek 90%-a rendelkezik aktív hazai szakmai kapcsolattal, 10%-a nem, illetve vannak nem aktív kapcsolataik. Ez minden szervezettípusra – legyen az állami, egyházi vagy civil – egyaránt jellemző, eltérés csak a szakmai kapcsolatok számában fedezhető fel. Az adatokból úgy tűnik, mintha a civil és állami szereplők szélesebb körű aktív kapcsolattal rendelkeznének, mint az egyházi intézmények, amelynek feltételezett oka itt is többféle lehet – a szervezetek típusai, feladatai és működési sajátosságai igénylik a sokoldalú kapcsolódási pontokat és az együttműködéseket.

A nemzetközi kapcsolatok területén a szervezetek együttműködése gyengébbnek mutatkozik. A megkérdezett 101 szervezetről (100%) csak 23 szervezet (23%) jelezte azt, hogy van nemzetközi kapcsolata, amely szervezetekben 0-5 és 6-10 fő közötti a foglalkoztatottak száma.

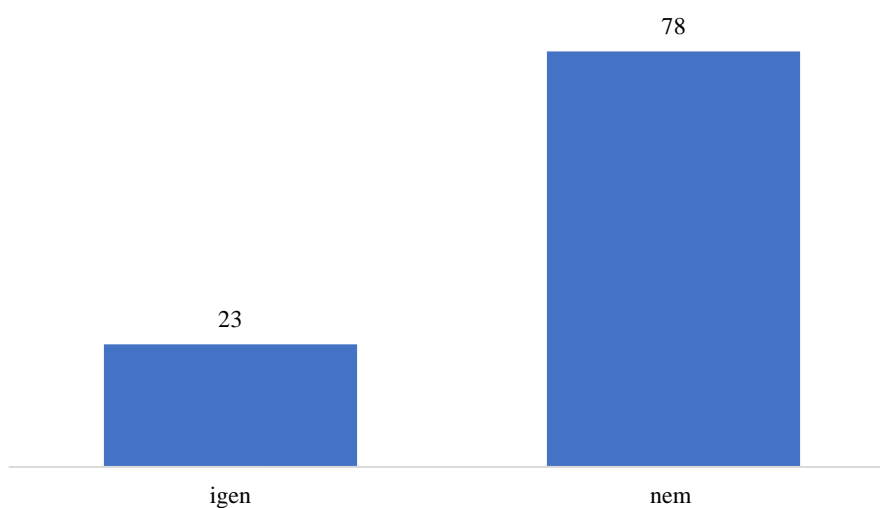
Itt egyértelműen megállapítható, hogy a vizsgált magyarországi szervezetek esetében dominánsan a hazai szakmai kapcsolatok működnek, szemben a külföldi szervezetekkel történő együttműködések körével.

7. sz. ábra
Vannak-e aktív hazai szakmai kapcsolataik szervezeti szinten?
(szervezetszám)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.
(Szerk. Laki)

8. sz. ábra
Vannak-e aktív nemzetközi szakmai kapcsolataik szervezeti szinten?
(szervezetszám)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.
(Szerk. Laki)

Mindezek után arra a kérdésre, hogy **Vajon milyen formában tudják elképzelni hazai szinten az együttműködést a civil, az állami, a magán és az egyházi szférával** a szervezetek sokféle választ adtak:

„Idő hiányában ez elég nehézkes.

Társintézményekkel való együttműködés.

Szakmai találkozók.

Közös továbbképzésekkel.

Kölcsönös tapasztalatcsere, ha az idő és a személyi ellátás engedi.

Közös fellépés az érintettek érdekében. Közös szakmai szervezet.

Bi- és multilaterális együttműködés formájában.

Az érintett ellátó rendszerek együttműködése.

Összehangolt szociális stratégiai terv együttes kidolgozása.

Bármilyen formában, hiszen eddig is így dolgoztunk, erőforrás, tudásmegosztás, humán erőforrás kölcsönzés...ellátottak speciális elhelyezésének kérdésköre.

Intézményesített, helyi szinten, szektorsemleges finanszírozási környezet és egységes szabályozás mellett.

Összehangolt, de a területi sajátosságokra is figyelő szakmai együttműködés.

Tapasztalatcsere.

Konferenciák, workshopok, kerekasztal beszélgetések.

Ezt kormányzati szinten kellene elindítani, ahol támogatva lenne az együttműködés.

Nem kellene ekkora különbséget teremteni a normatíva elszámolásban, így mindenki egyforma feltételekkel dolgozna.

Fontos lenne, ha társadalmi szinten a szociális szférában dolgozók munkáját megbecsülnék, elégedettebb szakemberekkel könnyebb lenne az együttműködés!

Pályázatokon, konzorciumban való együttműködés.

Valóságos szakmai együttműködés.

Egymás látogatása, szakmai konferenciák, módszertani kiadványok megismerése.

Intézménylátogatás, tapasztalatcsere.

Workshopok, intézménylátogatások.

Folyamatos információcsere már nagy lépés lehetne a közös munkához.

Nem tudom.

Kapcsolatok kiépítése a szektorok között. Az idős-ellátásban az alap és a szakosított szolgáltatást nyújtók szorosabb együttműködése volna szükséges, pl.: a házi segítségnyújtást biztosító szolgáltatóknak nincs rálátása az idősothonok férőhely kihasználtságára,

elhelyezés körülményeire.

Az egészségügynek és a szociális ellátásnak is sokkal hatékonyabban kellene együttműködni

pl.: házi segítségnyújtás- hospice ellátás,

házi segítségnyújtás -idősothon, házi segítségnyújtás- házi orvos- otthonápolási szolgálat.

Kompetens személyek bevonása a kidolgozásba, jogi átláthatóság alapvető.

Állam által szabályozott keretek között, a különböző szférák (civil, állami, egyházi, magán)

egymást kiegészítő feladat és felelősség megosztásával.”

„Az együttműködés értelmezési kereteinek szociális szolgáltatásokban való meghatározásakor célszerű a partnerség és az együttműködés fogalmainak megkülönböztetése. A partnerség alapvetően emberek, csoportok, szervezetek és intézmények közötti kapcsolatok kereteit, létezését, viszonyát, állapotát fejezi ki, míg az együttműködés a formálisan rendszerbe szervezett és megvalósított tevékenységet, annak minőségét, amelyet különböző tudások, kompetenciák, értékek, motivációk mozgatnak.”⁸⁶

A szervezetek hívei a komolyabb szakmai együttműködések kiépítésének, területi és érdekmentén történő munkavégzésnek a hívei. Számos válasz esetében a szakemberek személyének és munkájának fontosságára, a finanszírozási kérdések megoldására, az állami szabályozás professzionálissá válására, a szakmai együttműködések kialakítására és a közös pályázatokban való közreműködés megvalósítására hívják fel a figyelmet.

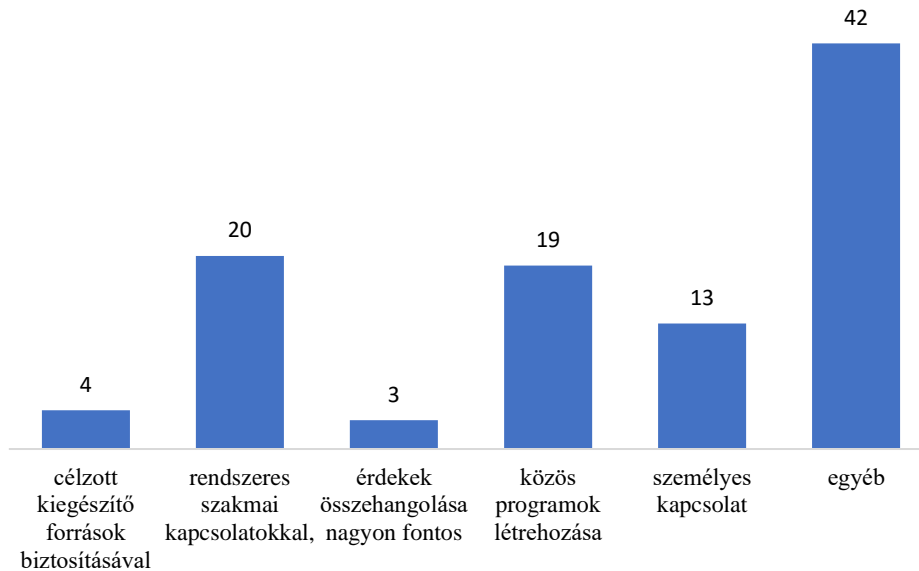
És végül a szervezetek arra a kérdésre, **az esetleg létrejött együttműködések fenntartásának hosszútávon való megvalósulásában mit látnak megoldásként, eszközként** valamennyien a közös elvek, közös együttműködések és a közösségi elven működő kapcsolódásokat tudják elképzelni. Mindehhez további pillért jelent az anyagi támogatás, a finanszírozás, valamint a tartós személyes kapcsolat.

„A szociális gondoskodás feladata nem kevesebb, mint hogy a társadalomban előforduló egyéneknél észlelje a jelentkező élethelyzeteket, és azokra – a törvényi keretek között megoldást találjon. Ezért nagyon fontos azoknak az eszközöknek a biztosítása, amelyekkel a felmerülő

⁸⁶ Budai István – Puli Edit Együttműködés a szociális szolgáltatásokban. Esély, 2015/1. Letöltés helye és ideje: http://www.esely.org/kiadvanyok/2015_1/2015-1_1-2_budaipuli_egyuttmukodes_szocszolgan.pdf 2020.03.30.

problémák a leghatékonyabban kezelhetők, úgy, hogy az egyén szabadságát és személyiségi jogait tiszteletben tartsa, ugyanakkor a közösség védelme is megvalósuljon.”⁸⁷

9. sz. ábra
Az esetleg létrejött együttműködéseket milyen módon lehetne fenntartani?
Milyen eszközökre lenne szükség az hosszútávon működtethető kapcsolatokhoz? (fő)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

(Szerk. Laki)

Kutatásunk következő célterülete egy másik Európai Uniói ország volt, jelen esetben **Bulgária**. A kutatási kérdések azonosak voltak mind a magyar, mind a bolgár részben meghatározottakkal, ezzel is az összehasonlíthatóságot kívántuk megvalósítani.

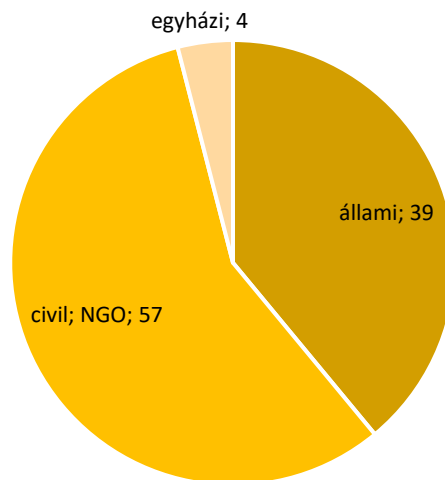
⁸⁷ Dr. Vojnovics Ibolya: Együttműködés szolgáltatók, civil szervezetek, a helyi közösség formális és informális csoportjaival. Budapest, NSZFI. Letöltés helye és ideje: https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Bemeneti_kompetenciak_meresi_ertekelesi_eszkozrendszerenek_kialakitasa/2_1853_003_101030.pdf 2020.03.21.

Kérdéseink tehát az alábbiak voltak:

Alapvetően ma milyen feladataik vannak az egyházaknak, egyházi szeretetszolgálatoknak? A társadalom tagjai igénylik-e a segítségnyújtást? Ha igen, vannak-e konkrét elképzeléseik? Vannak-e olyan nemzetközi gyakorlatok, amelyek részben vagy egészében adaptálhatóak lennének a szociális-karitatív területen? Ha igen, milyen jellemzői vannak, milyen eltérések mutatkoznak, amelyben mások? Van-e és ha igen, akkor milyen módszertani sajátosságok jellemzik a hazai és nemzetközi gyakorlatokat? És van-e speciális módszer a hatékonyabb szociális szolgáltatások kialakítására, illetve további fejlesztésére?

A bolgár vizsgálatban 100 szervezet vett részt, három szervezeti típusból – állami, egyházi és civil - kikerülve. A válaszadók közül elsősorban az állami, másodsorban a civil vagy NGO szervezetek és harmadrészt egyházi intézmények képviseltették magukat. Területi szinten az ország nagyobb településeiről – Szófia, Burgasz, Plovdiv, Várna, Pleven.

1. sz. ábra
A válaszadó szervezet típusa: egyházi, állami vagy civil

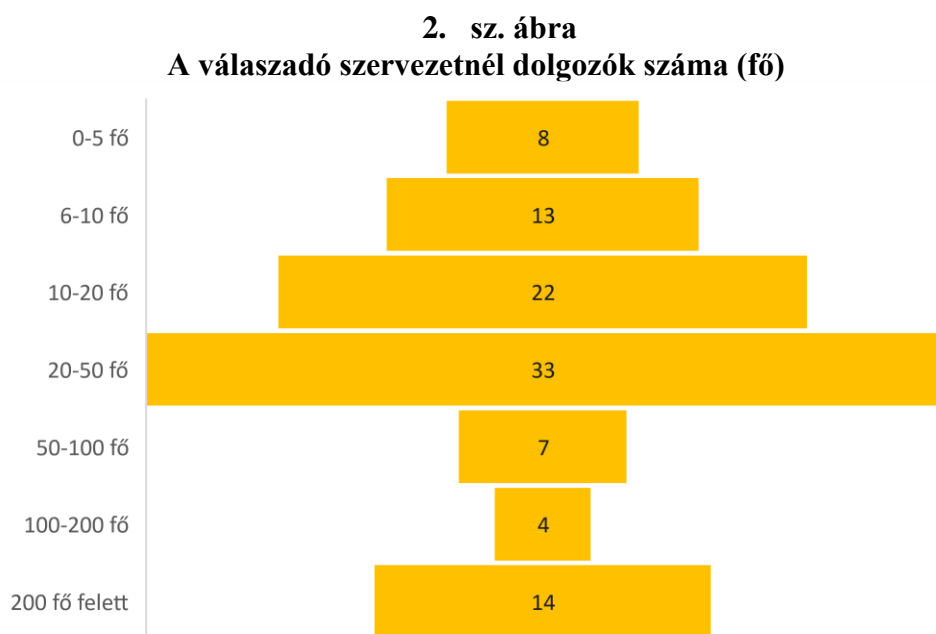
Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

(Szerk. Laki)

A válaszadó szervezetek tevékenységi területei sokrétűek. Az alábbi területek mentén végzik munkájukat: *gyerekjóléti tevékenység, oktatási és szociális, emberi jogok, diszkrimináció ellenesség, nemi kérdések, férfiak és nők védelme érdekeinek védelme, nemzetiségi kérdések, iskolai szövetségek.*

A szervezeteknél eltérő arányban dolgoznak a szakemberek, mely több tényező együttes hatásának eredménye. A bolgár rendszerben – hasonlóan a magyarországi helyzethez – az NGO-nál dolgozók alacsony számban foglalkoztatottak. A szakmai munka iránti kötelezettségük, valamint a társadalmi felelősségvállalás érdekében tett erőfeszítéseik az elmúlt években, évtizedekben még hangsúlyosabbá váltak. Ennek mentén egyértelműen állítható e szervezeteknél is, hogy a terület iránti elköteleződés egyértelműen megjelenik a szakemberek körében is.

A válaszadó szervezeteknél dolgozók számarányát tekintve elmondható, hogy a bolgár NGO szervezeteknél dominánsan 33% (33 fő) 20-50 fő közötti létszámban dolgoznak. A 200 fő feletti, a 100-200 fő és az 50-100 fő közötti szervezetek minden esetben – hasonlóan a magyarországi mutatókhoz – állami fenntartásúak, alacsony válaszadói hajlandósággal. Az 50 fő alatti szervezeteknél kizárólag a civil szervezetek vannak többségben. Az egyházak keretében foglalkoztatottak is alacsony létszámban láthatóak az alkalmazotti körben.

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

(Szerk. Laki)

A szociális szervezetek számottevően itt is szolgáltatások, a társadalmi felelősségvállalás és a szociálpolitikában is megfogalmazott társadalmi segítségnyújtás, gondoskodás jegyében dolgoznak. A bolgár NGO-k a 2010-es éveket követően számos változáson mentek keresztül, amelyek jótékony hatást gyakoroltak a szervezetek racionális működésére, több területen megje-

lenő, de összefogottabb szakmai munkájának megvalósítására. Az állami szereplők tevékenységét – alacsony válaszadói hajlandóságukból adódóan – a jelen vizsgálat esetében nem tudjuk megítélni, de annyi bizonyos, hogy szociális szerepük, feladataik a fenntartói viszonyrendszerükben adódóan sokkal rigorózusosabb, mint az NGO-ké vagy a piaci szereplőké.

A vizsgált szervezetek számára ennek alapján a szociális szolgáltatás is némileg mást jelentett, mint a magyarországi intézmények vonatkozásában. A válaszadók arra a kérdésre, hogy számukra **mit jelent a szociális szolgáltatás...** hasonló gondolatokkal írták le, mint a magyar szervezetek.

A válaszokat idézve emeltük ki, így egyértelműen látható, hogy számukra mit jelent mindez.

„A társadalmi küldetés teljesítése.

A társadalmilag hátrányos helyzetű tanulók önképzésének segítése képzés megszerzése és szakmaválasztás révén.

Tanácsadás, tréningek, közösségi munka.

Támogatás a kiszolgáltatott rétegek számára.

Segíteni másoknak életminőségük javításában.

Intézkedések, olyan társadalmi csoportokra vagy egyénekre, akik nehéz helyzetben vannak és segítségre szorulnak.

Jogi, gazdasági, pszichológiai, oktatási, orvosi, rehabilitációs és egyéb szolgáltatások nyújtása olyan társadalmi csoportok vagy egyének számára, akik nehéz helyzetben vannak és külső segítségre szorulnak.

Segítségnyújtás az állampolgároknak, akiknek szükségük van rá.

Olyan intézkedések vagy előnyök nyújtásának folyamata, amelyeket az egyik fél a másiknak kínálhat, és amelyek hozzájárulnak a szociális szolgáltatásokat igénybe vevő helyzetének javulásához.

Segítségnyújtás a nehéz életkörülmények között élő családoknak, az alacsony jövedelmű családoknak, az időseknek és az egyedülálló polgároknak stb.”

A szervezetek szociális feladataik ellátását egyfelől a jogszabályokban meghatározottak mentén, másfelől az általuk célul kitűzöttek szerint végzik.

„A roma gyermekek integrációja.

A szociális szolgáltatások finanszírozása.

A lakosság mentális egészségének gondozása.

Előmozdítja a demokrácia fejlődését és a szólásszabadság védelmét.

*Szociális munkát végezni azokkal a családokkal, gyermekekkel és fiatalokkal, akik nehéz élet-
helyzetben vannak és külső segítségre szorulnak.*

*Szociális szolgáltatások nyújtása azoknak a polgároknak a lakóhelyén, akik öregkor, betegség
és fogyatékoság miatt nem képesek önellátásra.*

Segítség a sokgyermekes családok és alacsony jövedelmű családok számára.

*Társadalmi adaptációjának támogatása, együttműködés a helyi hatóságokkal a látássérültek
szociális védelmére vonatkozó előírások betartása érdekében.*

Oktatási és szociális tevékenységek együttes végzése.

*A gyermekek szociális védelmére, a gyermekek gondatlanságának és felügyelet nélküli elha-
gyottságának megelőzésére, valamint a gyermekbűncselekményekre vonatkozó állami politika
végrehajtása a megfelelő területen.*

Az emberkereskedelem elleni küzdelem és az emberkereskedelem áldozatainak segítése.

Rehabilitációs szolgáltatásokat nyújtani a fogyatékossgal élő személyek számára.

*Kiszolgáltatók jogainak védelme, a kiszolgáltatók versenyképességének
növelése a munkaerőpiacon, a demokrácia fejlesztése, a civil társadalmi szervezetek kapacitá-
sának javítása.*

Emberi jogok biztosítása a gyerekeknek.

Speciális képzések, speciális fogyatékossgal rendelkezők segítésére.

DBSZ, gyermektáborok, nappali gondozási központok, óvodák, ifjúsági képzések, konyhák.

*Hajléktalanok számára, jótékonyági étkezdék szegények számára, HIV/AIDS központok ré-
szére jogi és szakmai segítségnyújtás.*

*Olyan feladatok elvégzése, amelyeket az állam rosszul, hiányosan vagy teljesen nem hajt
végre.*

*Szociális szolgáltatások nyújtása nehéz helyzetbe kerülő családoknak (terroristaellenes műve-
let, kényszer elköltözés, családon belüli erőszak stb.).*

Segítségnyújtás nehéz helyzetben lévő családok 3-6 éves gyermekeinek.

Menedékek magányos, egyedülálló idős emberek számára.”

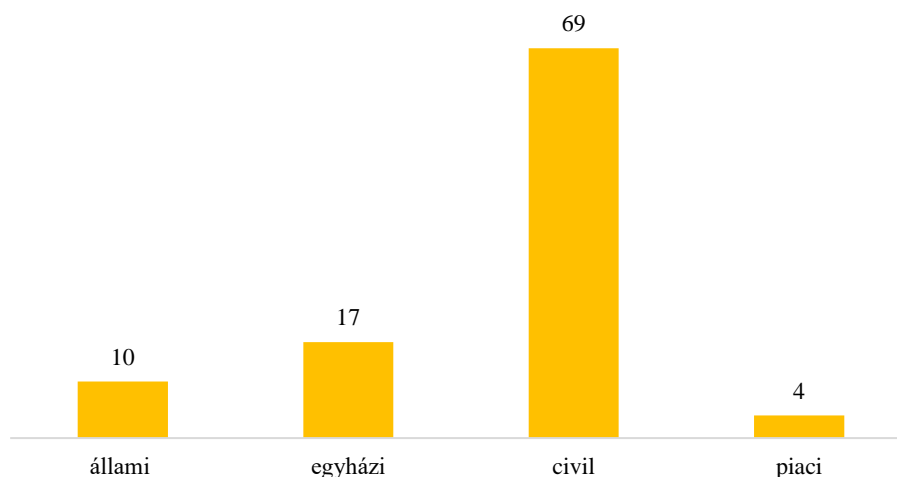
„A társadalmi kohéziót és a megelőzést célzó szolgáltatások személyre szabott segítséget nyúj-
tanak az egyén társadalmi integrációjának megkönnyítése és alapvető jogainak érvényesülése
érdekében számos esetben:

– az élet vagy különböző válságok (pl.: családok szétszakadása, az eladósodás, munkanélküli-
ség, kábítószerfüggés) során keletkező krízis kezelésében jelentenek segítséget;

- a valamilyen fogyatékosághoz vagy egészségügyi problémához kötődő hosszú távon segítségre szoruló személyek beilleszkedésének biztosítását célzó tevékenységek is a szociális szolgáltatások körét bővítik;
- a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok lakáshoz jutását segíti a szociális lakhatás;
- a társadalomba (rehabilitáció, bevándorlók nyelvi képzése) és a munkaerőpiacra (képzés, szakmai reintegráció) való beilleszkedést szolgáló és a családokat (különösen a gyermekeket nevelő és időseket gondozó) támogató tevékenységek.” (Rostáné, 2014)

A bolgár szervezetek esetében is feltevésre került az a kérdés, amelyik arra irányult, hogy melyik szervezeti forma képes legjobban ellátni a szociális feladatokat, illetve itt is kérdés volt az is, hogy miért. A szervezetek – a válaszadói nagyságból adódóan – egyértelműen az NGO szervezetek mellett álltak ki. Az állami szervezeteket és a piaci szegmenset – más, más okokból adódóan – kevésbé tartják fontosnak ebben a feladatkörben. Az egyházi szervezeteket felemás módon, kissé kötöttnek tartják, csak bizonyos területeken tartják fontosnak a válaszadók. A bolgár civil szervezetek kiemelten fontosnak tartják a társadalmi felelősségvállalás kérdéskörét, melyet csak kis létszámú, meghatározott elveken működő szervezeteken keresztül tudják elképzelni.

3. sz. ábra
Mit gondol melyik szervezeti forma/típus képes legjobban ellátni a szociális feladatokat?
(fő)

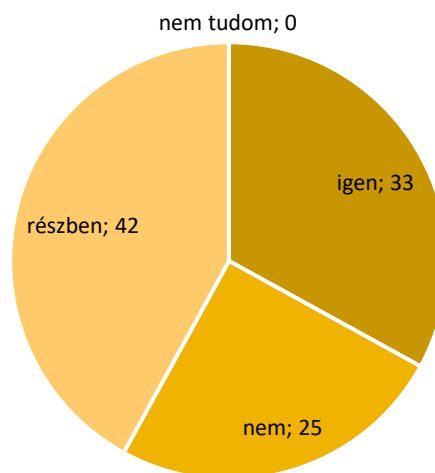

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

(Szerk. Laki)

A bolgár szervezetek is eltérő válaszokat adtak erre a kérdésre. A szervezetek egy része úgy gondolja, hogy csak a civilek tudják megoldani a társadalmi problémákat, rugalmasságukból és elköteleződésükből adódóan. A finanszírozás és a jogi szabályozás komoly problémákba ütközik, de azt is látni kell, hogy a volt szocialista országok esetében ez a hármas egység – civil, állam és magán/piac – nem tud, vagy nem képes együttesen, összhangban mozogni a társadalmi segítségnyújtás területén. Ugyanakkor a vizsgálat során az is egyértelművé vált, hogy a kínálati oldal problematikája mellett az igénybe vevői oldalról is megjelennek a dilemmák. A válaszadók arra a kérdésre, amely arra volt kíváncsi, hogy vajon a bolgár társadalom tagjai **ismerik-e az igénybe vehető szociális szolgáltatásokat**, a válasz hasonlóan alakult a magyar válaszadók által megfogalmazottakhoz. A válaszadók kevesebb, mint fele (42 fő) úgy látja, hogy részben ismerik a szociális szolgáltatásokat, 1/3-a (33 fő) szerint ismerik, tudják a lehetőségek körét, ¼-e, (25 fő) pedig úgy véli, hogy az emberek nem tudják, nem ismerik az igénybe vehető szolgáltatásokat.

4. sz. ábra
Mit gondol, a mai bolgár társadalom tagjai ismerik az igénybe vehető szociális szolgáltatásokat? (fő)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

(Szerk. Laki)

A válaszadók gondolatai főképp a nem ismerik válasznál fejtették ki véleményüket:

„Nem érdekli, az emberek nem tudják pontosan, mit jelentenek a szociális szolgáltatások.

Az embereket nem feltétlen érdekli, mit is tartalmaz a szociális szolgáltatás.

Nem eléggé nyilvánvaló, az emberek nem tudják pontosan, mit jelentenek a szociális szolgáltatások.

Általában csak a szakemberek tudják, mit jelent a szociális szolgáltatás.”

A bolgár szakemberek számára is elgondolkodtató kérdés volt a szociális szolgáltatások elérésének kérdése. Az ország területének eltérő társadalmi helyzete itt különösen fontos minősítési pont, ez a válaszokból is látható. Ugyanakkor az NGO-k területi elhelyezkedése azt láttatja, hogy az ország különböző területein meghatározó szerepe van egy-egy szervezetnek, amelyek elsősorban ezen szolgáltatásokat biztosítják.

Nem-kormányzati szervezetek (NGO-k)

Az NGO - nem-kormányzati szervezetek - többnyire nonprofit alapon működő, önkéntesekből álló szerveződési forma. Működése állami támogatásokból, illetve magánszemélyek finanszírozásai által biztosított, így független a közvetlen állami irányítástól. Az NGO-k legtöbbször azért jöttek létre, hogy valamilyen humanitárius problémára megoldást adjanak, valamint a fenntartható fejlődést biztosítsák, továbbá figyelemfelkeltő tevékenységet is kifejtenek a világban jelenlévő kritikus problémák miatt.

A szociális szolgáltatások elérhetőségére vonatkozó kérdésre az alábbi válaszokat adták a megkérdezettek:

„Városoktól távol élők, vidéki fiatalok.

Idősek és a nyugdíjasok.

Romák, veszélyeztetett felnőttek és gyerekek.

Alacsony iskolázottságú, szegény emberek.

Vidéki fiatalok, nyugdíjasok.

Hajléktalan emberek.

Fogyatékossgal élő emberek, mentális problémákkal küzdők.”

A bolgár szervezetek esetében is a csoportok elérésére többféle megoldás született. A válaszadók fele nevezte meg konkrétan, milyen módszereket alkalmaznak, alkalmaztak.

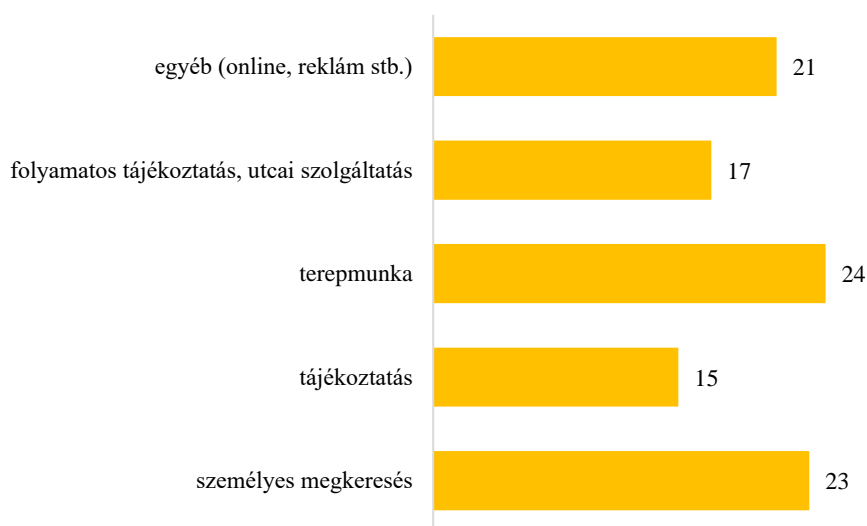
Nyertes projektek keretében programok meghirdetése, kistelepülésekre utazás és prevenciók tevékenység végzése. Oktatási-nevelési módszerek és programok kialakítása, megszervezése.

Reklámanyagok, szóróanyagok készítése és továbbítása. Intézményi segítségnyújtás, iskolákba, szociális területekre, idősothonokba való kijárás, valamint az utcai szolgáltatások jellemzőek.

A megkérdezett szervezetek három területen próbálják elérni a különböző csoportokat. Elsődleges elérési forma a terepmunka, ez hatékonyságán túl, hosszútávú szakmai feladatokat is magával von. Hasonlóan a személyes megkereséshez, amely a kistelepülésen élő magányos, társadalmilag hátrányos csoportok esetében szinte az egyetlen módszere a tartós kapcsolattartásnak és segítségnyújtásnak. Harmadlagos főforrásként viszont még mindig a reklám anyagok, szóróanyagok jelentik a fő tájékoztatási forrást.

A bolgár NGO szervezetek előnyben részesítik azokat az utcai vagy társadalmi-közösségi szinten végezhető segítő tevékenységeket, amelyek révén minden célcsoportot ezáltal elérhetnek.

5. sz. ábra
Ha megpróbálták őket elérni, milyen módszerekkel tették mindezt? (fő)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

(Szerk. Laki)

A kutatás további pillérét – szemben a magyar vizsgálattal – a nemzetközi jógyakorlatok intézményi megjelenése jelentette.

A bolgár szervezetek esetében is a szociális szervezetek jövőbeni működését alapvetően meghatározza azon gyakorlatok beépítése, amelyek hosszútávon képesek a szervezeten belüli feladatok minőségén, tartalmán, vagy a szervezetek egészén változtatni, alakítani.

Az 1990-es évek elején Bulgáriában a regisztrált, nem kormányzati szervezetek számának hirtelen növekedése tapasztalható, amelyet az országnak az Európai Unióhoz (EU) 2007-es csatlakozása után tovább emelkedett. Bulgáriában évente továbbra is több mint 800 új közhasznú civil szervezet regisztrált. 2017 elejétől kezdve több mint 14 600 civil szervezet került bejegyzésre az Igazságügyi Minisztérium közhasznú nonprofit jogi személyek központi nyilvántartásába. E szervezetek a szociális területen számos feladatot vállaltak át az állami szervezetektől. A jelen vizsgálati minta szempontjából elsősorban a civil szervezetek köréből láthatunk jó gyakorlatokat, amelyeket a válaszadók is megemlíthettek. A vizsgált 100 szervezetből 47%, azaz 47 szervezet jelezte, hogy ismer jógyakorlatokat. Ugyanakkor e csoportban sokan nem ismerték magát a fogalmat sem, mit is jelent a jógyakorlat és annak tartalma.

„Közösségi önkéntes részvétel a nehéz helyzetben lévő családok életében, együttműködés a szociális munka szervezeteivel.”

A szociális szolgáltatások átadása állami szervezeteknek és fizetésük a munkájukért.

Segítségnyújtás a gyermekeknek.

Támogatásnyújtás lehetőségei a fogyatékossgal élő embereknek.

Szülő-gyerek kapcsolatépítés.

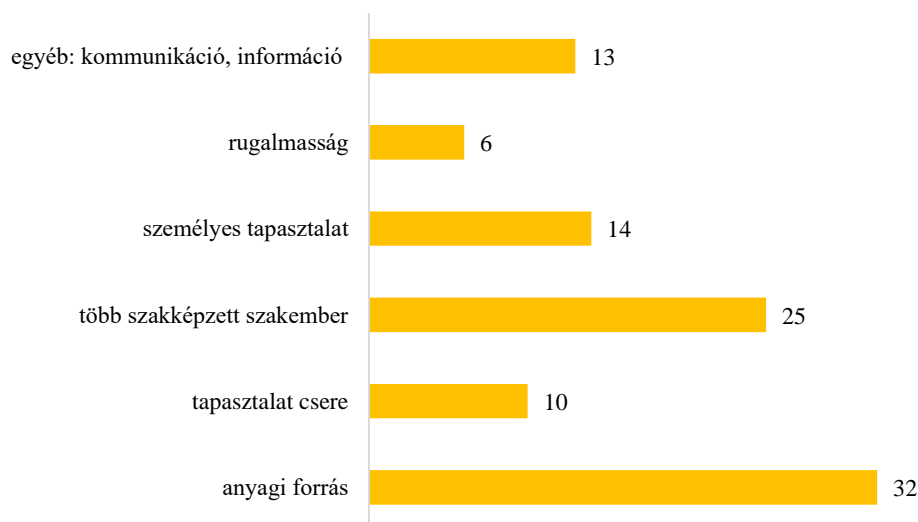
A roma társadalom integrációja.”

A civil szervezetek képviselőinek véleménye alapján, jövedelmezésük jóval alacsonyabb, mint a közszférában dolgozóké. Ez azért érdekes megfogalmazás, mivel a civilek körében több a felsőfokú végzettséggel és idegen nyelvtudással rendelkező alkalmazott. A nem kormányzati szervezetek 60%-a önkéntesek alkalmaz. A fizetett alkalmazottaikat elsősorban (szolgálati) szerződés keretében alkalmazzák. A projekt keretében a fókuszcsoporthoz megbeszéléseken részt vevő egyes nem kormányzati szervezetek képviselőinek véleménye szerint a nem kormányzati szervezetek egyik előnye a személyzet toborzása és megtartása. A civil társadalmi szektorban dolgozni vágyókat a személyes elkötelezettség mellett saját képességeik fejlesztése is motíválja.

A jogyakorlatok adaptálása, illetve az ezt megelőző kidolgozás hosszas folyamat. Ehhez kapcsolódóan a munkaerő, a társadalom bevonása és aktívabbá tétele is. A bolgár válaszadók hasonlóan gondolkodnak a magyar válaszadókhoz.

A bolgár szervezetek képviselői sem gondolták mindezt másképp, mint a magyar szervezetek. Ők is úgy gondolják, hogy a megismert jogyakorlatok alkalmazáshoz többnyire anyagi forrásokra van szükség 32% (32 fő), valamint a szakképzett szakemberek számának növelésére 25% (25 fő). Mindemellett nem hagyható figyelmen kívül a tapasztalatcsere, a személyes tapasztalat és az információ átadás sem e folyamatban.

6. sz. ábra
Ön szerint mire lenne szüksége a szervezetnek ahhoz, hogy a megismert jogyakorlatokat alkalmazni tudják? (fő)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

(Szerk. Laki)

A bolgár szervezetek 75%-a rendelkezik országon belüli szakmai kapcsolattal, 25%-a nem. Ez az NGO-szervezetek 90%-át jelenti, az egyházi és állami szervezetek 10%-át. Az NGO szervezetek esetében – különösen a társadalmi felzárkóztatásban, a szociális segélyezésben, fogyatékosokkal élő emberekkel kapcsolatos területeken – működnek ezek a kapcsolatok, az állami területen a komplex szociális tevékenységek vonatkozásában láthatjuk ezeket a mechanizmusokat.

A nemzetközi kapcsolatok területén a szervezetek együttműködése itt is gyengébbnek mutatkozik. Esetenként a különböző nemzetközi projektek miatt jelenhet meg egy-egy szervezet

életében nemzetközi együttműködés, kötődés. A megkérdezett 100 szervezetből (100%) 32 szervezet (32%) jelezte azt, hogy van nemzetközi kapcsolata.

7. sz. ábra
Vannak-e aktív hazai szakmai kapcsolataik szervezeti szinten? (szervezetszám)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.
(Szerk. Laki)

8. sz. ábra
Vannak-e aktív nemzetközi szakmai kapcsolataik szervezeti szinten? (szervezetszám)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.
(Szerk. Laki)

1. sz. táblázat

A hazai és nemzetközi kapcsolatok száma

kapcsolat	hazai kapcsolatok száma/szervezet	nemzetközi kapcsolatok száma/szervezet
0-5	17	6
6-10	9	5
11-20	5	1
21-50	7	3
50-nél több	9	4
	47	17

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

(Szerk. Laki)

A kapcsolatok inkább hazai, mint nemzetközi jellegűek, a szervezetek számát nézve, a 0-5 és a 6-10 között van. Az 50-nél több szervezettel rendelkező szervezetek száma 9, melyből inkább a nagyobb NGO és az állami szervezetek rendelkeznek ilyen nagyságú kapcsolattal, legyen az hazai vagy nemzetközi típusú kapcsolat.

Arra a kérdésre, hogy **Vajon milyen formában tudják elképzelni – hazai szinten az együttműködést a civil, az állami, a magán és az egyházi szférával** – a szervezetek válaszait az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

„Közös projektekkal, pályázatokkal.

Szakmai együttműködésekkel.

Hatékony munkavégzéssel, közös pontok megtalálásával.

Állam-piac és NGO együttműködéssel.

A törvényi keretek megfelelő kialakításával és sokféle támogatással.

Anyagi támogatáson alapuló, közös programok kialakításával.

Szakmai programok szervezésével, az azonos érdekeket képviselő szervezetek közös elvein alapulva.

Konferenciák, szakmai szimpóziumok.

Európai támogatások segítségével, hosszútávú projektekkal – hazai és nemzetközi szinten egyaránt.”

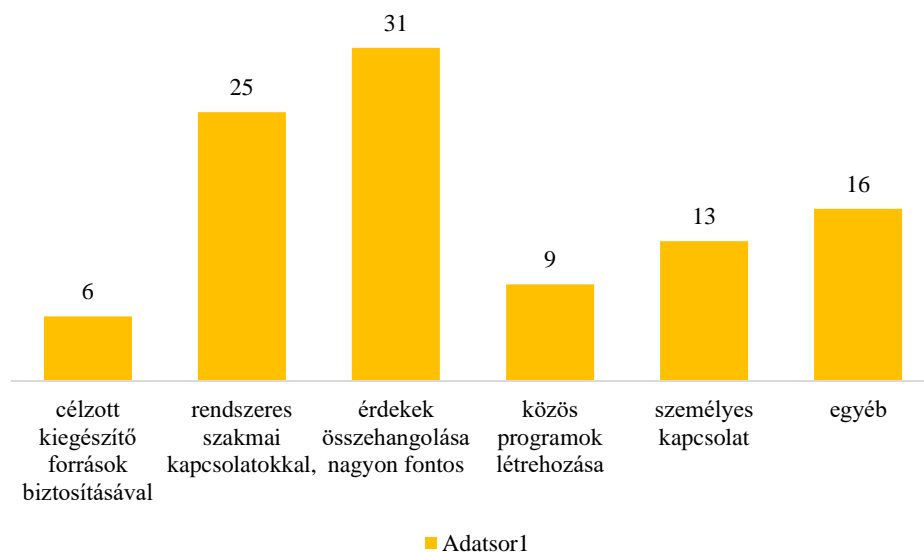
A szervezetek itt is törekednek a komolyabb szakmai együttműködések kiépítésére. Néhány szociális tevékenységet végző szervezet különösen fontosnak tartja a szociális reformok, törvények újragondolását, amely elősegíthetné a szakmai együttműködések aktívabbá tételét.

Kiemelten fontos lenne a hazai és nemzetközi együttműködésben a tapasztalatcsere, a jógyakorlatok beépítése a munkába – ahogy ezt a korábbiakban már megfogalmazták. Különösen érdemes lenne a szakemberek megbecsülése.

A kérdőív utolsó kérdéseként, amely az esetleg létrejött együttműködések fenntartásának hosszútávon való megvalósulásában való megoldásra kérdezett rá, eszközként itt is a közös elvek gyakorlásában, valamint a közös gondolkodásban – állami, piaci, egyházi és NGO – látják megvalósíthatónak mindezt.

9. sz. ábra

Az esetleg létrejött együttműködések milyen módon lehetne fenntartani? Milyen eszközökre lenne szükség az hosszútávon működtethető kapcsolatokhoz? (fő)

Forrás: A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései című vizsgálat 2019.

(Szerk. Laki)

Felhasznált irodalom:

- Budai István – Puli Edit: Együttműködés a szociális szolgáltatásokban. Esély, 2015/1. Letöltés helye és ideje: http://www.esely.org/kiadvanyok/2015_1/2015-1_1-2_budai-puli_egyuttmukodes_szocszolgban.pdf 2020.03.30.
- Rostáné Riez Andrea (2014): A közösségi gazdálkodás érvényesítése a szociális szolgáltatások területén, különös tekintettel a családok támogatására. PhD dolgozat. Letöltés helye és ideje: http://doktori.nyme.hu/461/1/rostanerieza_disszertacio.pdf 2020.03.18.,21.,25.
- Szociális alapszolgáltatások. Letöltés helye és ideje: <http://emmiugyfelszolgalat.gov.hu/szocialis-raszorultsag/szocialis/szocialis-alapszolgalatasok> 2020.03.20.
- Vojnovics Ibolya: Együttműködés szolgáltatók, civil szervezetek, a helyi közösség formális és informális csoportjaival. Budapest, NSZFI. Letöltés helye és ideje: https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Bemeneti_kompetenciak_meresi_ertekelesi_eszkozrendszerenek_kialakitasa/2_1853_003_101030.pdf 2020.03.21.

Partnerség a határon túl – Ukrán szociális helyzetkép

„A Kelet-Európa délnyugati területeit elfoglaló Ukrajna 604 ezer km² területével és 41,9 millió (2019) lakosságával Európa gazdasági és politikai hatalmai közé tartozhat.” (Világföldrajz, 2010.)

Soknemzetiségű köztársaság, a lakosság 73%-a ukrán, 22% orosz és 1% belorusz. Kárpátalján, illetve a Kárpátokon túl a hivatalos statisztika szerint 170.000-190.000 magyar lakos él.

Az ukrán szociális intézményrendszer egy jól működő mechanizmus, gazdaságon alapuló kiépült szociális rendszer. 1991 óta – Ukrajna Szovjetunióról való leválása óta – valójában a mai napig nem történt meg a szociális ellátórendszer reformja.

Ukrajnában a gyermekek a népesség 18% -át, a szegények 45% -át teszik ki. A szegénységnek egész életen át tartó következményei vannak a gyermekekre: a szegénységben élő gyermek nagyobb valószínűséggel lesz szegény felnőtt. Ukrajnában a szegény emberek aránya pedig a népesség 15–25% -át teszi ki.

A szociális biztonsági hálókra viszonylag magas állami kiadások (a GDP 4,9% -a) fordítódnak, ugyanakkor a legszegényebbek lefedettsége és az ellátások nem megfelelőek. Ennek oka a Szovjetuniótól örökölt jóléti programok és szociális juttatások kategorikus töredezettsége és a jelenlegi igényekkel való szembenállás. Ukrajna 2015-ben decentralizációs reformot indított annak érdekében, hogy a kormány elszámoltathatóbbá váljon a lakosság előtt, valamint, hogy biztosítsa az igények kielégítését és a jogok teljesítését az ország egészére. A decentralizáció azonban számos kihívást és ellentmondásos prioritást vezetett be. Például a helyi önkormányzatok esetében általában a gazdasági ügyek (például utak és közművek) előnyt élveznek a szociális szolgáltatásokkal (szociális védelem és egészség) szemben.

Az ukrán rendszerben a szociális ellátásokra való jogosultságot több mint 50 normatív és jogi passzus szabályozza, amelyeket folyamatosan módosítanak. E szabályozások meghatározzák a társadalmi garanciák széles skáláját, melyeket az állami szervek és a helyi önkormányzati szervek biztosítanak. A mentességre jogosult kedvezményezettek száma meghaladja a 13 millió személyt, amely az egész ukrán lakosság közel 1/3-át teszi ki.

A juttatások, támogatások, kompenzációk és egyéb szociális segélyek ellenére a kiszolgáltatott népességcsoportok helyzete továbbra sem teljesen kielégítő.

A valós életben azonban az ukrán szociális védelem teljes rendszere meglehetősen amorf, miközben a vonatkozó törvény deklaratívabb, mint működőképes. A szociális védelmi rendszer nem teljesíti a kitűzött célokat, miközben a felmerülő problémákkal nem foglalkoznak, és ezek folyamatosan halmozódnak és súlyosbodnak.

„Az önkéntesség napjainkban Ukrajnában egyre inkább önként választott társadalmilag hasznos tevékenységet jelent. A rendszerváltás óta a társadalmi élet szinte minden szférája a színterévé vált: az állam, a piac, a harmadik szektor, a politikai pártok, az egyház, az informális szektor és az egyén egyaránt jelen van.

A változást, az egyéni és társadalmi felelősségvállalás élénkülését a globális és lokális problémák hívták életre. Az állami szerepvállalás a jóléti ellátások biztosításában és más, környezeti, emberjogi, esélyegyenlőségi problémák megoldásában leépült. A marginális rétegek kollektív érdekképviselőjének és védelmének szükségessége égető. Ebben a helyzetben különösen aktuálissá vált a szubszidiaritás elve, mely az aktív társadalmi szerepvállalást és a felelős részvételt szorgalmazza. Az önkéntesség, az egyéni és a társadalmi felelősségvállalás a társadalom sikerességében jelentős szerepet játszhat. Mindez új szemlélet kialakítását, hatékony módszerek, technikák kidolgozását és terjesztését szorgalmazza. Az egyén szerepe meghatározóvá vált, viszont a politikai, jogi és gazdasági környezet lassan változik. A jelenlegi ukrán társadalmi morál sokakat aggaszt. Vegyes kép alakult ki a kulturális normák terén is. A felelősségvállalás, szolidaritás, a bizalom, a civil kurázsi nem tartozik a társadalmi alapértékek közé. Viszont az utóbbi tíz évben egyre több a pozitív példa, a kiváló gyakorlat és modell, a normák időről időre változnak, és ami elképzelhetetlen volt 20 évvel ezelőtt, az ma kezd gyakorlattá válni.

A mai Ukrajnában az önkéntesség mozgatórugója az egyén. Jelentős erőt képviselnek viszont a mindig is jelenlévő tradicionális és az utóbbi 20 év alatt színre lépő új egyházak, külföldről finanszírozott programok, az informális, valamint az intenzíven fejlődő harmadik szektor. A piac és az állami intézmények bevonása aktívan folyik, de a velük való együttműködés a konkrét jogi szabályozás hiánya és a kedvezőtlen adópolitika miatt nehézkes.”⁸⁸

A TOUCH Projekt 2001-ben jött létre az Ungvár és Corvallis között működő testvérvárosi kapcsolatok programja keretében a segítségadás szükségességének felismerése folytán. A TOUCH Projekt Alapítvány, mint városi jótékonyági szervezet 2003-ban lett bejegyezve.

⁸⁸ Báthori-Tárczy Zita - Katsora Olexander (2013): Önkéntesség, társadalmi felelősség Ukrajnában A TOUCH project tapasztalata. Acta Medicinæ et Sociologica 2013.4. Letöltés helye és ideje: http://ams.foh.unideb.hu/sites/ams.foh.unideb.hu/files/005_bathori.pdf 2020.03.29.

A TOUCH Project célja eredendően a szükségletek kielégítése, baráti viszony kialakítása, a gyerekek lehetőségeinek bővítése volt az oktatáshoz, egészségügyi ellátáshoz, kultúrához és szórakozáshoz való jog és hozzáférés terén, de fontos számukra az egészséges életmódra nevelés, a kapcsolatépítés, tapasztalatcsere, tudományos kutatás és konferenciák rendezése, az önkéntes munka szervezése, az egyéni és szakmai kompetenciafejlesztés, a társadalmi elfogadtatás és szemléletváltás elősegítése is.

A nyári táborok szervezése önkéntesek bevonásával történik, amely a fent felsoroltakon kívül lehetőséget ad a játék alapú tanulásra; az egészséges életmódon túl az életre nevelésre is; a fizikai és szellemi jól-lét körülményeinek biztosítására; elegendő és egészséges táplálkozásra és aktív életmódra; jártasságok, képességek, készségek fejlesztésére; ismeretek bővítésére; sikerélmény és szabadságérzés megteremtésére, tapasztalatszerzésre és megfelelő kommunikációs környezet kialakítására.

Tevékenységi körük az Alapszabályunk alapján így hangzik: segítségadás azoknak, akik ezt igénylik.

Bővebben:

- Igények felmérése és kielégítése.
- Gyerekek és családok életkörülményeinek jobbá tétele.
- Esélyek növelése oktatás, egészségügy, ellátás, kultúra terén.
- Jogérvényesítés és érdekképviselő megvalósítása.
- Lehetőségek és esélyek megteremtése.
- Tanulmányi ösztöndíjprogram működtetése.
- Ifjúsági kezdeményezések felkarolása.
- Pályázatok megvalósítása.
- Önkéntes tevékenység fórumainak megteremtése.
- Különböző tevékenységi forma szervezése és azok feltételeinek biztosítása az öt szervezet közel 350 gyerek számára a szociális munka terén ismert maximizációs elv alapján és révén a gyerekek jobb jövője érdekében.

A TOUCH Projekt által támogatott szervezetek és a Projektbe való bevonásuk éve:

- Speciális bentlakásos iskola, 2001.
- „Nova szimja” Alapítvány, 2002. (árvagyerekeket, családjaikat és önkénteseket tömörítő, adományokból működtetett alapítvány).
- Rehabilitációs központ, 2003. (jótékonyági, nonprofit gyógyközpont fogyatékkal élő gyerekek és fiatalok számára).
- Egyházi fenntartású kiléptető otthon, 2004. (intézetben nevelkedett lányok számára).
- Állami ukrán tannyelvű általános iskola, 2006. (szegregációban élő és tanuló roma gyerekek számára)⁸⁹

A Touch program munkatársaival közösen mikrovizsgálatot folytattunk az ukrán szociális ellátórendszer körében. A kérdések, a vizsgálat legfőbb vonala a két – magyar és bolgár – kutatáshoz hasonló tartalommal kerültek megkérdezésre.

A vizsgálatban személyes és kérdőíves felvételt alkalmaztunk, melyek lehetőséget adtak arra, hogy jobban megismerhessünk egy maradványaiban még a korábbi rendszerből hozott szociális rendszert, valamint annak elemeit.

A vizsgálat során 64 szervezet munkatársa válaszolt, illetve vett részt a vizsgálatban. *A szervezetek a szociális terület szinte minden szegmensét felölelték, így az emberkereskedelem elleni küzdelemben, az árvák társadalombiztosításának támogatásában, a hallássérült személyek szociális védelmében, valamint jogaik és érdekeik védelmének segítésében és a rehabilitációs szolgáltatások fogyatékossgal élő emberek segítésében. Mindemellett a szociális szolgáltatásokban, a HIV/AIDS és a családon belüli erőszak megelőzésében, a nők vezetési képességének fejlesztésében, a nők és a gyermekek jogainak védelmében vagy más jótékonyági programokban való részvételben történő közreműködés, feladatvállalás jellemezte munkájukat.*

A szervezetek feladatvállalása – hasonlóan a másik két országban tapasztaltakhoz – elsősorban a társadalmi felelősségvállalással, a társadalmi integráció megteremtésével, olyan intézkedések sorozata, amelyek javítják a kiszolgáltatott emberek életminőségét, vagy a szociális élethelyzettel kapcsolatos. Mind a személyes beszélgetések, mind pedig a kérdőíves felmérés során a szervezetek mindegyike a személyes elkötelezettségét is kiemelte. Számukra nem csak azért fontos a feladatok ellátása, mert ezt vállalták magukra, hanem azért is, mert az ország társadalmi állapota ezt kívánja meg. A közös elvek, a mások iránt érzett szolidaritás miatt is.

⁸⁹ Forrás: Báthori-Tárcey Zita összefoglalása alapján összeállított szöveg.

Az ukrán beszélgetés és kérdőíves felmérés során is kíváncsiak voltunk arra, hogy milyen feladatot látnak el munkájuk során. A válaszadók több oldalról közelítették meg e tevékenységük elvégzésének értelmét, fontosságát.

„Elősegítik a fogyatékossgal élő személyek számára a többi ukrán állampolgárral egyenlő alapon való részvétel lehetőségét a közélet minden területén (a fogyatékossgal élő személyek társadalmi beilleszkedése).

Előmozdítja a demokrácia fejlődését és a szólásszabadság védelmét.

Rehabilitációs (ablációs) szolgáltatások komplexumának biztosítása.

Segítségnyújtás a gyámság alatt állóknak minden társadalmi igényének kielégítéséhez: otthoni gondozás és állandó ellátás.

Pénzügyi támogatás nyújtása nehéz helyzetben lévő gyermekek számára (Szent Miklós nap, Gyereknap, "Iskolatáska" kampány).

Szociálpolitikák kidolgozása és fejlesztése a kiszolgáltatott emberek alapvető szükségleteinek jobb kielégítése érdekében.

Szervezi a kerület szociális szolgáltatások igényeinek meghatározására irányuló munkát, javaslatokat készít és nyújt be a kerületi államigazgatáshoz a szociális szolgáltatások nyújtásának szükség szerinti megszervezéséhez, összefoglalja a helyi lakosság igényeinek meghatározására vonatkozó információkat a szociális szolgáltatások területén.

Megvizsgálja a nehéz helyzetben lévő emberek szociális szolgáltatások igénybevételére irányuló kéréseit, és dönt azok nyújtásáról. Irányítja és koordinálja a szociális szolgáltatások

Huszt regionális területi központjának tevékenységét (szociális szolgáltatások nyújtása).

Figyelemmel kíséri és elemzi a szociális szolgáltatások nyújtásának hatékonyságát. Elősegíti a fogyatékkal élő személyek, idős személyek elhelyezését az aggok otthonaiba, ha szükséges.

Intézkedéseket tesz a hajléktalanság elhárítására és a hajléktalan polgárok szociális védelmének megerősítésére. Intézkedéseket hoz a börtönökből szabadon bocsátott személyek szociális védőfelügyeletére.”

azon állampolgárok nyomon követése és azonosítása, akiknek állandó külső segítségre van szükségük és akik szociális szolgáltatásokra jogosultak, illetve már azonosított személyek számára szociális szolgáltatás nyújtása,

azonosítása és nyilvántartása az Ukrajna területén élő hallássérült személyeknek, és bevonásuk a szervezet tagságába,

olyan feladatok elvégzése, amelyeket az állam rosszul, hiányosan vagy teljesen nem hajt végre.”

A szervezetek úgy gondolják, hogy e feladatok elvégzésére, leginkább az állami szervezetek képesek, csak néhány esetben jelezték azt, hogy a vallási szervezetek megfelelőek lehetnek ezek. A szervezetek azt is indokolták, hogy ők miért gondolják így.

Az alábbi válaszok kerülhetnek megemlítésre ennek magyarázataképpen.

„Az állami szervezetek stabil finanszírozással, létesítményekkel, felszereléssel, személyzettel, képzéssel és lehetőségekkel rendelkeznek.

A piaci, nonprofit, civil és vallási szervezetek csak akkor tudnak segíteni, ha az állam nem teljesíti céljait, vagy nem működik megfelelően.

A rendszeres szociális támogatást a kormányzati ügynökségeknek kell nyújtaniuk. Minden más képviselő alkalmi, nem rendszeres segítséget nyújthat.

Ők a legjobb szervezeti és pénzügyi forrásokkal rendelkeznek.

Az állami hatalom függőleges.

Mivel a szociális szféra prioritás a lakosság számára, alá kell vetni az állami szektornak. A kényszer kitelepítéses problémák megoldásában szerzett tapasztalata azt mutatja, hogy a nonprofit nem kormányzati szervezetek a jobban reagálnak a problémára, és megfogalmazzák a problémák megoldásának módját a gyakorlatban.

Az üzlet és a közösség komplexumban lehetőséget ad professzionálisan fellépni.

A szervezet stabilitása és pontossága, a törvény kifogástalan betartása, a törvény betartásának és a helyszíni végrehajtásának ellenőrzése.

Csak Isten adhat, és nem számíthat a viszonyosságra!

A halláskárosodással élők számára a jelenlegi problémák elég jelentősek ahhoz, hogy egy nem kormányzati szervezet megoldódjon, még a miénk is, amely már 85 éven keresztül működik, és amelynek tevékenysége állami támogatás nélkül rendkívül korlátozott lenne.

A nem kormányzati szervezetek érzékenyebbek a társadalomban felmerülő problémákra, jobban reagálnak rájuk, nem kapcsolódnak sok szabályozási dokumentumhoz, és választhatják a leghatékonyabb támogatási lehetőséget.

Az ukrán piaci politikája kizárja a leginkább rászorulókat, mivel ez utóbbiak nem lesznek képesek fizetni a szolgáltatásokért."

A kitekintésben külön figyelem fordítódott az egyházi szereplők feladatvállalására. Az ukrán társadalom életében ez mindig is egy fontos pontot jelentett a társadalmi segítségnyújtás, illetve feladatvállalás területén. A megkérdezett szakmai szervezetek képviselői arra a kérdésre, mely szerint van-e Ukrajnában olyan társadalmi szféra, ahol a vallási szervezetek továbbra is fontos szerepet játszanak – többségében igennel válaszoltak, az alábbi magyarázatok mentén:

„Az időskorúak támogatása, az idősek bentlakásos iskoláinak felépítése és működésének finanszírozása, családi típusú házak létrehozása.

Jótékonyági alapítványok, családi típusú házak, vasárnapi egyházi iskolák.

Erkölcsei, politikai, vállalati, vallási, etikai, jogi...

Vallási és jótékonyági szervezetek.

Rehabilitációs intézmények.

A szociális szféra vallási intézményeinek lehetősége van arra, hogy megoldja azokat az eseteket, amikor a jogszabályok hatalommentesek.

Vannak vallási szervezetek, amelyek kísérik az árvaházakat és aggokházakat.

Pszichológiai és anyagi szolgáltatások nyújtása nehéz helyzetben lévő emberek számára, a szociális szolgáltatások fejlesztése a közösségekben.

Az erkölcs és más emberi értékek tisztelőben tartása, pozitív pszichológiai hatás, amely elősegíti az önképzést és az önfejlesztést.

Ez az infrastruktúra, a kényelmes életkörülmények, a minőségi ételek, a képzés, az oktatás, a biztonság és minden más, ami befolyásolja országa polgárainak tisztességes életét.

Menedékek, hajléktalan emberekkel való munka.

*Tábori lelkész különféle területeken: orvosi, palliatív, katonai, büntetés-végrehajtási ...
Kórházi szociális munka, közösségi szociális munka, gyermekvédelem, ifjúsági támogatás,
idősgondozás, drogfüggőkkel folytatott munka, fogyatékossgal élő és szociális munka.
Társadalmi-szellemi szféra. Sok vallási közösségben szociális szolgáltatást nyújtanak, és a kö-
zösség segíti a közösség leginkább rászoruló tagjait.”*

Az ukrán társadalomról alkotott vélemények körében ugyanakkor a válaszadók csak részben gondolják úgy, hogy tudják vagy ismerik a rendelkezésre álló szociális szolgáltatásokat. Ennek magyarázatául dominánsan a ***nem eléggé nyilvánvaló, az emberek nem tudják pontosan, mit jelentenek a szociális szolgáltatások*** válasz jelent meg. Tehát a civil, állami, egyházi és gazdasági szervezetek úgy látják, az ukrán emberek többségében nem ismerik a szociális területek kínálta lehetőséget, ezért nem veszik igénybe őket.

Nem ellentmondva a fentiekben leírt kérdéseknek – elmondható az is, hogy a szervezetek válaszadói megjelölték azokat a csoportokat, amelyek számára nem állnak rendelkezésre szolgáltatások.

Ilyennek tekinthetők a *nyugdíjasok, a távol élők, a roma emberek, a hátrányos helyzetűek (családok, gyerekek, nők), idős, alacsony iskolázottságú emberek, valamint a hajléktalanok és drogbetegek, alkoholisták, valamint a nélkülözők és a magányosak.*

Bár a szervezetek többsége megpróbálta és folyamatosan próbálja bevonni ezeket a csoportokat, gyakran sikertelenül. Eszközök sokfélék – informatikai tájékoztatások, találkozások révén. Felvilágosítás, otthonlátogatás, szociális munkással történő találkozás biztosítása, regionális- és városi HIV koordinációs tanácsok működtetése, valamint jogi tanácsadás, segítségnyújtás és közösség-szervezés.

Az ukrán szervezetek esetében is működőképes kapcsolatokat láthatunk hazai és nemzetközi szinten egyaránt. Kevés kapcsolat van, de azok hatékonyaknak bizonyulnak. A kölcsönös segítségnyújtás elve mellett a kapcsolatok révén a szociális problémák csökkentése, a kitekintés és a szakmai segítségnyújtás jelenti a főbb pilléreket.

Az ukrán rendszerben sok újszerűség beépítésére, még inkább a rendszer átdolgozására van szükség.

Felhasznált irodalom:

- Báthori-Tárczy Zita - Katsora Olexander (2013): Ökéntesség, társadalmi felelősség Ukrajnában A TOUCH project tapasztalata. Acta Medicinae et Sociologica 2013.4. Letöltés helye és ideje: http://ams.foh.unideb.hu/sites/ams.foh.unideb.hu/files/005_bathori.pdf 2020.03.29.
- Tóth József (főszerkesztő) (2010): Világföldrajz. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Human rights in Ukraine 2013. Human rights organizations' report. (14.) Social and economic rights. Letöltés helye és ideje: <http://khpg.org/en/index.php?id=1398089587> 2020.02.11.
- Vasyl Kvartiuk & Thomas Herzfeld (2019): Welfare effects of land market liberalization scenarios in Ukraine: Evidence-based economic perspective. Leibniz Institute of Agricultural Development in Transition Economies. Letöltés helye és ideje: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/195097/1/1662861648.pdf> 2020.02.15.

Kovács Györgyi: Jógyakorlatok a szociális területen, egyéni és közösségi formában

A „jógyakorlat” fogalma a szociális területen olyan helyben kialakított új megoldási módot jelent, amelyet a helyi tapasztalat már hitelesített, bevált, és rendszeresen alkalmaznak. A szolgáltatásokat igénybe veszik az intézményekben, s egyedi szükségletek kielégítésére alkalmazzák. A felhasználók elfogadták, mint szolgáltatást, és igénylik is. Eredményes a közösségre gyakorolt hatása. A módszerek máshol is alkalmazhatóak. Ilyen "jó gyakorlatokat" alkalmazó közösségeket ismerhettünk meg most.

A szociális szolgáltatók közül bemutatjuk a CEDEK Szeretetszolgálatot, amely adományaival elkötelezetten segít a leszakadóban lévő térségek lakosainak. Eredményes a nehéz sorsú gyerekek felzárkóztatásában, a rászorultak otthoni ápolásában. Melegkonyhájuk minden nap biztosít egy tál meleg ételt és gyümölcsöt a rászorulóknak.

A BAGázs romatelepeken valósítja meg holisztikus szemléletű fejlesztő programját. A székesfehérvári Egészségdokk a segítségre szoruló, beilleszkedni nem tudó, narkomán vagy egyéb függőségben szenvedők, otthontalanok támogatásához, lelkipozásához nyújt segítséget. Biztosítja a felnőtt, gyermek és ifjúsági, szenvedélybetegek nappali és közösségi ellátását.

A Szentes Város Gondozási Központ az idősek napközi otthonával induló intézmény volt. Ma már több telephelyen fogadja nappali ellátásra az időseket, pszichiátriai ellátásra szorulókat, a fogyatékos és demens személyeket. Kiterjedt térségi hálózatával segíti az otthonápolást és a szociális ellátást.

CEDEK „Cselekedj igazságosan és szeresd a könyörületet”

(Michá 6:8.);

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség 2015-ben megalapította a saját szeretetszolgálatát, amely a CEDEK EMIH Izraelita Szeretetszolgálat nevet kapta.

(A cedekek jelentése „igazság”. Hitvallásuk szerint az igazság, nem az egyetlen, hanem a legmagasabb rendű tulajdonság, amit Isten az embertől kíván.)

A szeretetszolgálat folyamatosan bővíti szociális tevékenységét, és mindenkire kiterjeszti korra, nemre, származásra, vallásra való tekintet nélkül.

A szeretetszolgálat megalakulásuk első évében meleg étellel, gyümölcsessel, takaróval, ruhával látta el a rászorulókat. Megszervezte a házi gondozásukat is.

2017-ben megnyitották az adományboltot.

Tevekenységük nem korlátozódik Budapestre. Helyi közösségek létrehozásával Miskolc és Debrecen térségébe és a határon túlra is eljut a segítségük. Kiterjedt kapcsolataik lehetővé teszik, hogy önkéntesek segítségével több elmaradott régió rászorulóihoz is eljussanak, és a helyi igényeknek megfelelő, célirányos segítséget nyújtsanak.

A gyermekotthonok és a rászoruló családok támogatása folyamatos és nem merül ki a dologi javak adományozásában. A nehézsorsú családok gyermekeinek és a gyermekotthonok lakóinak kreatív programokat, kirándulásokat szerveznek. Budapest után az EMIH segítségével Miskolcon és Debrecenben adomány- raktárakat hoztak létre és működtetnek.

A CEDEK a rászorulók érdekében különböző országos és helyi civil szervezetekkel működik együtt. 2016-tól a Szeretettszolgálattal és a Social Point Alapítvánnyal, egymás munkájának segítése érdekében.

Egy nemes elgondolás hozta létre a „SPájz” névre hallgató kezdeményezést. Céljuk egy közös összefogásban üzemeltetett élelmiszer elosztó rendszer, amely megoldást nyújt a szociálisan rászoruló emberek napi élelmiszer ellátási gondjaira.

A „SPájz” egy szigetelt tároló szekrény, amelyben bárki elhelyezhet főként tartós élelmiszert, vagy egyéb más háztartásban előforduló gyorsan fogyó terméket. A nélkülözők kivehetik azt, amire szükségük van. A szervezők a közösség erejét használják fel a rászorulók segítésére és a folyamatosság biztosítására. Önkéntesek ellenőrzik a „SPájz” tisztaságát és feltöltöttségét.

A CEDEK fontosnak tartja a szakmai fórumok szervezését, más civil és egyházi segítő szervezetek részvételével. A fórumok segítik az együttműködés kialakulását a segítő szervezetekkel, elősegítik a társadalmi integrációt és csökkentik a még fellelhető antiszemitizmust.

BAGázs Közhasznú Egyesület

A BAGázs Közhasznú Egyesület Pest megyei romatelepeken (Bag és Dány) valósítja meg hollisztikus szemléletű fejlesztő programját annak érdekében, hogy a szegregátumokban élők is esélyt kapjanak az elszigeteltségből való kitörésre. Magyarországon jelenleg 1300 romatelep létezik.

2010-ben Both Emőke pártfogó felügyelőként felfigyelt a telepeket jellemző magas arányú bűnözésre és kábítószer használatra.

A helyi Gyermekjóléti Szolgálattal összefogva nyári tábort szerveztek. A kéthetes tábort fiatal, Budapesten toborzott önkéntesek vezették. A telepen élő gyerekeknek az utcán kézműves, sport és készségfejlesztő foglalkozásokat tartottak.

A tábort követően az önkéntesek (lelkesedésből, különböző motivációból) hétvégenként visszajártak a telepre foglalkozásokat tartani. Ennek hatására 2011-ben megalakult az egyesület és sor került a mentor programra.

2013-ban felnőtteknek indult az újabb mentorprogram.

Az Egyesület növekedése lehetővé tette, hogy a telepen előforduló minden probléma-halmazra reagálni tudjanak. A BAGázs megfogalmazta az alapelveit és minden program megalkotásánál ezeket az alapelveket tartja szem előtt. Fontosnak tartja a kétoldalú felelősség érzésének kialakítását (a többség és a kisebbség is tegye meg a tőle elvárható lépéseket). Az adományozó és az adományozott alá - fölé rendelt viszonyát elkerülve nem osztanak adományokat. Mellérendelt viszonyra törekednek, és segítséget nyújtanak a mindennapi élet gazdálkodási problémáinak megoldására. Töretlenül hisznek a változás lehetőségében, a fejlesztő szemléletben. Elegendhetlen a törvényes, értékalapú működés, átláthatóság, a nyílt kommunikáció és a politikai, szakmai függetlenség. A BAGázs módszer holisztikus szemléletű. Komplex megoldást kínál a hazai romatelepek problémáira. (Rugalmas programstruktúra, helyi igényekre való folyamatos reagálás.)

A romatelepek szintjén egyéni és csoportos programokon keresztül teljes családokat támogat. Segély helyett célja a telepiek képessé tétele a munkához. A szervezetben dolgoznak telepiek is, az ő képzésük, fejlesztésük például szolgálhat a közösségnek. A helyi faluközösség szintjén a helyi ellátórendszerrel és önkormányzatokkal együttműködve törekednek a problémák közös megoldására. A szegregátumokkal együtt élő faluközösségek között erősítik a kommunikációt. Így mindenki álláspontja megjelenik, és ez alapot adhat a közös tervezéshez. A programokon résztvevő önkéntesek személyes kapcsolatot alakítanak ki a telepiekkel, átlátják a nehézségeket és így közvetlen tapasztalatot szereznek. Az eredmények megjelennek a sajtóban, így erősítik a roma közösségekben rejlő változás lehetőségét. A BAGázs eredményei bizonyítják a módszer sikerességét. A BAGázs bármely romatelepre adaptálható. Holisztikus szemléte és módszere hosszútávon célravezető a romatelepen élők integrálására. Lehetőséget ad a szegregátumban élők számára a kitörésre.

Egészségdokk Közhasznú Alapítvány

Gárdonyban 2006 és 2010 között a Gárdonyi Református Gyülekezet Ifjúsági Csoportjához csatlakozott több olyan ember, aki menedéket, elfogadást keresett a közösségben.

A pszichoaktív szerek fogyasztásának növekedése is eredményezte, hogy egyre többen érezték magukat kirekesztve, elveszve, különösen a fiatalok körében. Az alapítvány ezekért az emberekért jött létre, hogy a kialakuló közösségben megtalálják önmagukat, választ és megoldást kapjanak a problémáikra. Megtapasztalhassák (ha már kipróbáltak valamilyen tudatmódosító szert, vagy rendszeres fogyasztókká váltak), hogyan lehet a szerek nélkül is teljes életet élni. Legfontosabb feladatuk, hogy humanista szemlélettel -és a holisztikus emberkép alapján-, a személyiség és az önismeret fejlesztésével az egyénnek önmagához, a családjához és a tágabb környezetéhez egészséges viszony alakuljon ki.

Az Alapítvány tevékenységei közé tartozik a kompetenciafejlesztés, a gondokkal való megküzdés képességének fejlesztése, konfliktuskezelés, pályaorientáció, művészeti tevékenység, korrepetálás, tehetséggondozás, családsegítés, szociális tevékenység. Fontos területüknek tartják a lelki gondozást. Működnek az önismereti csoportok, a csoportos életvezetési tanácsadás, a párkapcsolati konzultáció. Törekednek a kortárs és önségítő csoportok mentálhigiénés fejlesztésére. A szenvedélybetegeknek közösségi ellátás, egyéni konzultáció, esetkezelés, jogsegély működik. Az alapítvány munkáját hitelessé teszi, hogy olyan segítők is dolgoznak a csoportokban, akik már gyógyult szenvedélybetegek. Nagy hangsúlyt fektetnek a prevencióra is: szermentes szórakozóhely létrehozása, alkohol, kábítószer, ADS, dohányzás megelőzése, az egészséges szexuális életre való nevelés. A táplálkozási zavarok (anorexia, bulimia, kóros elhízás) megelőzése. Fontos a szabadidős tevékenység megszervezése az ellátottak részére: táborok, szakkörök, nyelvoktatás, kulturális rendezvények.

A szabadidő tartalmas eltöltésének lehetősége a prevenciónak is fontos része. A veszélyeztetett korosztály, csoport, nem fordul a deviáns magatartás felé, ha értelmes, érdeklődését felkeltő szabadidős tevékenységre van lehetősége. Az eredményes munka érdekében kutatják és elemzik az ifjúságot érő ártalmakat.

Folyamatos kapcsolatot tartanak más ifjúsági és egyéb segítő szervezetekkel, önkormányzatokkal, oktatási – nevelési intézményekkel, rendvédelmi szervekkel és egyházakkal.

Szentes Város Gondozási Központ

A szentesi Város Gondozási Központ több évtizede látja el a térségi idős személyek gondozását, segítségét. Az elmúlt évek alatt megszervezték - integrált formában - a speciális problémákkal élők, fogyatékos személyek, pszichiátriai betegségben szenvedők nappali ellátását is. A rászoruló lakosoknak - öt telephelyen - nyolcféle ellátást biztosítanak.

Az idősök nappali ellátása (az idősök klubja) három telephelyen nyújt napközbeni tartózkodást, komplex ellátást. Fontos volt, hogy a telephelyek úgy helyezkedjenek el, hogy a város bármely részéről egyenlő eséllyel lehessen igénybe venni. Nagy hangsúlyt fektetnek a környezet komfortos, esztétikus, otthonos kialakítására. Minőségi programokat, műsorokat szerveznek. Idős korban fontos a fizikai állapot megtartása, ezért sósóbát alakítottak ki, valamint masszázsgyógyhasználatára is lehetőség van. A kisebb környezetváltozásra is nagy szükség van idős korban. A rendszeresen szervezett kirándulások lassíthatják az időskori depresszió kialakulását. Az elmúlt évtizedben bővítették a szolgáltatást demens személyek differenciált nappali ellátásával. A demenciában szenvedők hozzátartozóinak megszervezték és működtetik az önszolgálati csoportot. Ezen kívül a városban Alzheimer Cafe működtetését is felvállalták. A fogyatékos személyek nappali ellátásában fontos szerepet játszik az ellátottak fizikai aktivitásáról való gondoskodás, ezt fejlesztő tornaeszközökkel oldják meg.

Integrált foglalkozásokkal a meglévő készségek szinten tartására törekednek. Fejlesztik a társas készségeket, meglévő tudásukat kondicionálják. Minden évben részt vesznek a „Szeretet mindent elfogad” elnevezésű, fogyatékkal élők térségi kulturális találkozásánál, ahol a város vezetői is szerepet vállalnak a fogyatékos csapatok szervezésében.

A pszichiátriai betegségben szenvedők lelki egyensúlyának megőrzése a fő feladatuk. Mentális állapotukat folyamatosan figyelemmel kell kísérni.

Az intézmény szoros kapcsolatot tart több évtizede hollandiai, ausztriai és szerbiai társintézményekkel.

Évenként konferenciát és tanulmányutat szerveznek.

KÖSZI Keresztény Önkéntesek Szövetsége az Ifjúságért és Gyermekekért Egyesület

A KÖSZI 1997 óta szervez gyerek és ifjúsági táborokat. A tábor célja, a szabadidő hasznos, élményszerű eltöltése. A fiatalok személyiségének, készségeinek, hitéletének gazdagítása értékeinek elmélyítése. A táborszervezők, animátorok vallásosak, evangélikus, katolikus, reformá-

tus felekezethez tartoznak. A részvételnek nem feltétele a vallásosság vagy bármely felekezethez való tartozás, és nem akarnak senkit megtéríteni. A táborok szellemisége, a foglalkozások az élményszerzés olyan értéket mutat meg, amely később útmutatóul szolgálhat minden táborlakónak.

A táborban dolgozó önkéntesek felkészítő képzéseken vesznek részt, közösen találják ki a táborok tematikáját. Mivel nagyon sok önkéntes maga is részt vett a táborokban, így pontos ismerettel rendelkeznek arról, hogy mitől működik jól, élményszerűen egy tábor. Fontos szempont, hogy szeretetteljes közösségek és barátságok alakuljanak ki a táborlakók körében.

„Jó gyakorlat” KÖSZI

- Egyedi táborok szervezése. „Nyomkereső”, készségfejlesztő detektív tábor.
- Különleges napközis tábor „Napvető” csapatépítő, személyiségfejlesztő mesetábor.
- Életvitelt segítő Ifjúsági „Életfonal” tábor.
- Egyéni törődést igénylő táborlakók fogadása.

Eredmények:

A táborokon résztvevők rendszeresen visszajárnak és korosztályának megfelelő újabb táborokban vesznek részt a Mesetábortól az Életfonal táborig. Sokan visszatérnek, mint animátorok.

A KÖSZI táborai által közvetített értékrend meghatározóvá válik a gyerekek, és a kamaszok életében. Támponatot ad és segít eligazodni a mai világban.

A táborban dolgozó önkéntesek igazi csapatmunkában dolgoznak a köztük kialakult barátság és szeretetteli légkör példa a táborlakóknak.

Mádi Rabbiház

A Mádi Rabbiháznak jelentős szerepe van a helyi közösség életében. A felújított kulturális és turisztikai központ munkalehetőséget ad a helyi közösségnek. Szociális Segítő akciókkal támogatják a térség szociális nehézségekkel küzdő lakosságát. A Csoda Rabbik Útja zarándokút útvonalába tartozó települések turista forgalma is fellendült, így lehetőséget adva a helyi termelőknek a kézműves árujuk értékesítésére. Jelentős szerepet vállalnak ezzel a munkahelyek teremtésében. Ebben a tevékenységükben együttműködnek a település polgármesterével, melynek hatására sokan munkalehetőséget kaptak, és javult az élet minőségük.

Mádon számottevően élnek nehéz körülmények között. A felzárkóztatásuk érdekében összefogott a zsidó közösség a Római Katolikus Egyház a Görögkatolikus Egyház és a Református Egyház. Az egyházak a civil kezdeményezésekre építve az önkéntesek segítségével, különböző karitatív akciókat szerveznek. A hosszútávú együttműködés és a közösen szervezett célirányos szociális segítségnyújtás, biztosíték lehet a felzárkóztatás eredményességére.

„Jó gyakorlat”

- A helyi adottságok kihasználásával munkahelyteremtés lehetősége.
- Az egyházak összefogása a civil szervezetekkel és a helyi önkormányzattal az eredményesebb szociális és karitatív segítség érdekében.

Eredmények:

A turisztikai központ létrehozása, a helyi értékek feltérképezése, az adottságok kihasználása munkalehetőséget teremtett a térség szociális hátrányba lévő lakosai számára. Az összefogás eredménye a nehéz helyzetben lévő családok felzárkóztatását garantálja.

Pécsi Evangélikus Egyházközösség

Pécsi Evangélikus Egyházközösség vezetői és gyülekezeti tagjai változatos, sokszínű, karitatív közösségi tevékenységet folytatnak.

A Pécsi Evangélikus Egyházközösség keretein belül működik alapítvány és egyesület is. Az egyházközösség tagjai széles körben fejtik ki karitatív tevékenységüket.

A Luther Rózsa Alapítvány lehetőséget ad a gyülekezet anyagi és lelki életének segítésére. Támogatják a szociális helyzetük miatt rászorulókat, a lelki gondokkal küzdőket. Patronálják a segítségre szoruló családokat. Kiemelten figyelnek az idős korosztályra. Rendszeres programok, kirándulások szervezésével és személyes látogatással enyhítik az elmagányosodás veszélyét. Az Útközben Egyesület 2014-ben alakult civil szervezetként. Azzal a céllal jött létre, hogy több pályázati lehetőséghez jussanak, valamint közérdekű önkéntes tevékenységet szervezzenek az egyházközösség érdekében. Az egyesület több közösségi teret hozott rendbe saját erejéből. Anyagi segítséget nyújtanak a rászorulóknak. Jelentős szerepet vállalnak az önkéntesség népszerűsítésében és munkájuk megszervezésében. Aktívan támogatják az egyházközösség rendezvényeit. Rendszeresen kiveszik a részüket a gyerektáborok, a családi és ünnepi rendezvények szervezésében. Mentorálják a roma fiatalok tanulmányait, segítik az identitás és az önismeret fejlesztését.

„Jó gyakorlat” Pécsi Evangélikus Egyházközösség:

- Személyes találkozások nagyon lényes eleme a segítségnyújtásnak.
- A családi életre való nevelés. A család minden tagjára kiterjedő családi élet gondozása.
- Roma fiatalok mentorálása, lelki segítségnyújtás.
- Az egyházközösség érdekében létrejött civil szervezet több pályázati lehetőséggel bír.

Eredmények:

A személyes kapcsolatok révén olyan segítségre szoruló személyekhez is eljutottak, akik eddig nem kerültek az egyházközösség látóterébe. A családok egészére kiterjedő gondoskodás révén a családi konfliktusok kezelésében is jelentős eredményeket értek el. A roma fiatalok integrációjának segítése a magyar társadalomba a keresztény szellemiség által úgy, hogy meg tudják tartani roma identitásukat. A civil szervezet eredményes pályázata lehetővé tette, a közösségi terek, játszóterek felújítását, korszerűsítését.

Szikra Alapítvány Miskolc

A Szikra Alapítvány 2004 óta végzi a civil szervezetek és az önkéntesek munkájának segítségét, koordinálását. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében több civil szervezet „elszigetelten” működik, sok esetben nincs köztük kapcsolat. Az alapítvány közérdekű célja, hogy a megye szervezetei között kapcsolatot teremtsen. A szervezetek között összehangolja a feladatok ellátását. Folyamatosan szervezi és népszerűsíti az önkéntes munkát és annak fontosságát, képzések együttműködések kialakítását.

Pályázati információs napokat szerveznek a civil szervezeteknek. Miskolc város lakosságát érintő rendezvényeket rendeznek, erősítik a lokálpatriotizmust.

Az alapítvány tevékenységének alapja a rehabilitációs foglalkoztatás, a civil szervezetek korszerűsítése, önkéntesség fejlesztése.

„Jó gyakorlat” Szikra Alapítvány:

- A térségben működő civilszervezetek összefogása.
- Pályázati lehetőségek kibővítése, Projektmenedzser partnerség.
- Önkéntesek koordinálása, képzése.
- Munkaerőpiac – szociális programok

Eredmények:

A térségben működő civil szervezetek jobban megismerik egymás tevékenységét. Eredményesebben tudnak tevékenykedni a lakosság érdekében. Több a pályázati lehetőség és az eredményességre is nagyobb az esély. Az önkéntesek munkája, képzése színvonalasabb, célirányosabb, megfelel az igényeknek és az elvárásoknak. Munkájukat nagyobb hatásokkal lehet szervezni. A munkavállaló szakszerű felkészítése az állásinterjúra, így nagyobb eséllyel kapnak munkát. Kapcsolat a humán referensekkel a rehabilitációs foglalkoztatás érdekében.

Világszép Alapítvány

Világszép Alapítvány a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyerekekért jött létre. Missziójuk, hogy a gyerekek egyéni és folyamatos figyelemben részesüljenek.

A gyermekvédelemben felnövő gyerekek a rendszer sajátossága miatt kevés egyéni figyelemben részesülnek. A családjukból kiemelt megrázkódtatást elszenvedő gyerekek alapvetően hátránnyal indulnak az életben. A Világszép Alapítvány célja, hogy mindenki megtapasztalhassa az elfogadó szeretetet és az egyénre szabott figyelmet. Ráébreszteni a gyerekeket arra, hogy nekik is szép és lehetőségekkel teli a világ. Biztonságos pontot, hosszútávú jelenlétet adnak a gyerekek életében. Munkájuk alapelve, hogy mindenki különleges és más. Fontosnak tartják, hogy közösséget alkossanak, élményekben részesüljenek, és együtt fejlődjenek. Keressék, hogy mit tudnak egymástól tanulni. A gyerekek személyiségének kibontakozására, lehetőséget ad a mese, a szabad játék és a szabad önkifejezés. A mesemondás híd a gyermekotthonokban élő gyerekekhez.

A nyári táborok helyszínein minden gyerek megélheti a biztonságot, nyugalmat, elfogadást. Életkorának megfelelő készségfejlesztő programokon vehet részt és megkapják a számukra fontos egyéni figyelmet és elfogadó szeretetet. A Palóznaki Meseközpont mellett már négy budapesti gyermekotthonban, Miskolcon, Nagybarcán, és Gencsapátiban is jelen vannak az alapítvány munkatársai. Az önkéntesek egy képzés elvégzése után segítik az Alapítvány munkáját. Főleg a mentor - és a mesemondó program keretén belül végzik a tevékenységüket.

„Jó gyakorlat” Világszép Alapítvány:

- Meghatározott időpontban minden körülmények között biztosított a mesemondás.
- Táborokban való részvétel segít a és a pozitív megerősítésben az egészséges önbecsülés kialakításában.
- A mentor program keretén belül hosszútávú folyamatos a kapcsolattartás, és az életút végigkísérése.
- A karrierprogram a gyakorlati tudást ad és a lelki támogatást. Segíti a munkavállalást, és a munkaadók érzékenyítését is előtérbe helyezi.

Eredmények:

A feltétel nélküli elfogadó szeretet, a gyerekek egyéni figyelembe való részesítése a mesék világa és a biztos pont tudata segíti a gyerekek személyiség fejlődését. A tanácsadó program hosszútávú eredménye, hogy az elkallódó, iskolából kimaradó gyerekek aránya kevesebb. A tanulási eredmények folyamatosan javulnak. A karrier programnak köszönhetően sok fiatal talált magának állást és helyt áll a munkahelyén.

A Magyar Rákellenes Liga Hatvani Alapszervezet

Az 1994-ben megalakult Magyar Rákellenes Liga. Az első időszakban főleg nőgyógyászati daganatokkal és emlőrákkal küzdő betegekre fordított gondot. A Liga célja megalakulása idején és napjainkban is az, hogy segítő kezet nyújtson a daganatos betegeknek, és családtagjaiknak. A betegségek okozta krízis nem csak az érintetteknek van hatással, de családtagokat is megviseli, így fontos lett a családtagokkal való foglalkozás is. A Liga és minden tagszervezete elkötelezett híve a megelőzés fontosságának népszerűsítésének. Jelenleg országszerte 40 tagszervezettel működik. A legfontosabb feladatai közé tartozik az egészségnevelés, az önvizsgálat, a szűrések szervezése és népszerűsítése. A tagszervezetek képzett önkéntesei olyan településekre is eljutnak, ahol a nehéz élethelyzet miatt nem foglalkoznak a megelőzéssel és nem vesznek részt a szűréseken. Személyes beszélgetések felvilágosító munkájuk hatására egyre többen vesznek részt az ingyenes szűrővizsgálatokon. A klubfoglalkozások sokfélesége a szakmai, jogi, lelki segítségnyújtás, segíti a rehabilitációt. Tanfolyamiakat és előadásokat szerveznek, önkéntes segítők részére, hogy korszerű tájékoztatást kapjanak a daganatos betegségekkel kapcsolatos tudományosa ismeretekről.

„Jó gyakorlat”:

- A családtagok lelki gondozása az érintettek krízis helyzetének okán.
- A tünetmentes érintettek, foglalkoztatása önkéntesként.
- Színes klubélet a rehabilitáció elősegítésére.
- Személyes beszélgetések, felvilágosító munka a megelőzés fontosságáról.

Eredmények:

A családtagokkal való foglalkozás nagyban elősegíti a betegek gyógyulását, oldja a kétségbeesés feszültségét, és reményt ad a gyógyuláshoz. A tünetmentes érintettek a

betegsükről és gyógyulásukról, gondjaikról, válságaikról tudnak leghitelesebben tájékoztatást és lelki támaszt adni a daganatos betegeknek. A klubfoglalkozásokon való aktív részvétel növeli a gyógyulási esélyeket, a tünetmentesség elérését. A sorstársakkal való együttlét a "nem vagyok egyedül" érzés megtapasztalása orvosilag bizonyítottan elősegíti a gyógyulást. A tagszervezetek felvilágosító munkája során statisztikailag mérhető, a szűrővizsgálatokon résztvevők növekvő aránya.

Összefoglalás

„A professzionális szociális munka elősegíti a társadalmi változásokat, a problémamegoldásokat az emberi kapcsolatokban, valamint segíti az „empowerment” -et; az emberi képességek felszabadítását és az emberek felhatalmazását arra, hogy cselekedjenek jólétük fokozása érdekében. Az emberi viselkedésről és a társadalmi rendszerekről szóló elméletek felhasználásával a szociális munka azokon a pontokon avatkozik be, ahol az emberek egymással és társadalmi környezetükkel kerülnek kapcsolatba. Az emberi jogok és a szociális igazságosság alapvető fontosságúak a szociális munkában.”⁹⁰

A szociális munkaalapelvei közé tartozik az emberek velük született méltóságának, értékének, különbözőségének tisztelete.

A bemutatott szociális intézményekben nagy értéket képvisel az a munka, ami nap, mint nap folyik. Az állandó munkatársak és az önkéntesek elhivatottsága, teljes odaadása empátiával végzett munkája és a holisztikus módszereik teszik sikeressé a működésüket.

Az érintettek családtagjainak nyújtott érzelmi, erkölcsi, segítségére is egyre nagyobb gondot fordít minden intézmény az eredményes munkájuk érdekében.

Minden ellátó rendszernél fontos volt a munkatársak fejlesztése, továbbképzése, a korszerű módszerek megismerése.

Mindenhol elengedhetetlennek tartották a társintézményekkel, ellátórendszerekkel való rendszeres kapcsolatot, a tapasztalatok megbeszélését és a „jómódszerek” átvételét a helyi sajátosságokhoz, lehetőséghez igazítva.

Igy a BAGázs módszerét már a Miskolc környéki romatelepen is alkalmazzák. Az CEDEK az adomány-raktárak kialakításával mutatott új lehetőséget az adományozás terén.

A SPájz kialakításánál az együttműködés a Social Point Alapítvánnyal, új lehetőséget adott a rászorulóknak.

Az Egészségdokk holisztikus szemlélete, az ifjúsági ellátó rendszere, a kitalált befogadása mutathat új utat a szenvedélybetegek gyógyításában.

A Szentesi ellátó rendszer érzékenyen reagál a térségében felmerülő szociális helyzetre. Fontosnak tartják a hozzátartozók folyamatos segítségét, képzését tájékoztatását (demens, pszichés ellátottak) esetében.

⁹⁰ (Global Standards for Social Work Education and Training, Sewpaul – Jones 2004, p. 494., A szociális munka-képzés globális alapelvei 2006, 5.)

Felhasznált források:

- BAGázs Közhasznú Egyesület Letöltés helye és ideje: <https://bagazs.org>
- CEDEK EMIH Izraelita Szeretetszolgálat Egyesület Letöltés helye és ideje: <https://cedek.hu>
- Egészségdokk Közhasznú Alapítvány Letöltés helye és ideje: <https://egeszsegdokk.hu>
- Szentes Város Gondozási Központ Letöltés helye és ideje: www.gondozasikozpont-szentes.hu

MELLÉKLET

A szociális terület társadalmi felelősségvállalásának kérdései (kérdőív)

Tisztelt Kitöltő!

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség, a Transznacionális Együttműködések program keretében a szociális területen megvalósuló „jó gyakorlatok” megismerését tűzte ki célul. Ennek keretében szeretnénk felmérni a szociális területen dolgozók kapcsolatrendszerét és jó gyakorlatok alkalmazásának mértékét.

Kérjük, hogy a kérdőív kitöltésével segítse munkánkat. A válaszadás önkéntes és anonim, az így nyert adatokat összesítve kezeljük, így a kérdőívet kitöltők személyazonossága nem azonosítható. Válaszait aláhúzással jelölje, a kipontozott részre válaszát, röviden, tömören foglalja össze.

ÁLTALÁNOS KÉRDÉSBLOKK

A válaszadó szervezet típusa: (Húzza alá a megfelelő választ!)

egyházi, állami vagy civil

A válaszadó szervezet tevékenységi területe:

Telephelye:

A válaszadó szervezet formája:

A válaszadó szervezetnél dolgozók száma: (Jelölje be a megfelelő választ!)

0-5 fő

6-10 fő

10-20 fő

20-50 fő

50-100 fő

100-200 fő

200 fő felett

A szervezet alapítása:.....év

SZAKMAI KÉRDÉSBLOKK

1. Mit jelent az Ön számára a szociális szolgáltatás? (Fogalmazza meg válaszát, röviden, tömören!)

.....
.....

2. Milyen szociális feladatokat lát el a szervezete? (Soroljon fel öt ismérvet.)

1.
2.
3.
4.
5.

3. Mit gondol melyik szervezeti forma/típus képes legjobban ellátni a szociális feladatokat és miért? (Egy választási lehetősége van, a legerőteljesebb szereplőt aláhúzással válaszolja ki!)

- állami
- piaci
- nonprofit
- egyházi

4. Van-e ma Magyarországon (országra vonatkoztható) olyan szociális terület, amelyben az egyháznak még mindig fontos szerepe van? Ha igen, akkor melyek ezek a területek? (Fogalmazza meg választát, röviden, tömören!)

.....
.....

5. Mit gondol, a mai magyar társadalom tagjai ismerik az igénybe vehető szociális szolgáltatásokat? (Választát aláhúzással jelölje!)

- igen
- nem
- részben
- nem tudom

6. Ha nem ismerik, akkor vajon mi lehet ennek az oka? (Választát aláhúzással jelölje!)

- nem érdeklődnek a terület iránt
- nem jelenik meg nyilvánosan
- nem erőteljes a megjelenése
- megjelenik a társadalomban, de közömbösek vagyunk iránta
- nem tudják az emberek, mit jelent pontosan a szociális szolgáltatás
- csak a szakemberek számára világos mit jelent a szociális szolgáltatás
- egyéb:

7. Mit gondol mely csoport/csoportok számára nem elérhetőek a szociális szolgáltatások? (Sorolja fel ezeket a csoportokat!)

.....
.....

8. Ha megpróbálták elérni ezeket a csoportokat, milyen módszerekkel tették mindezt? (Sorolja fel a módszereket!)

.....
.....

9. Ismerek-e hazai és nemzetközi jógyakorlatokat e területen? (Válaszát aláhúzással jelölje!)

igen

nem

10. Ha ismer, akkor milyen jógyakorlatokkal találkozott? (Fogalmazza meg válaszát, röviden, tömören!)

.....
.....

11. Ön szerint mire lenne szüksége a szervezetnek ahhoz, hogy a megismert jógyakorlatokat alkalmazni tudják? (Fogalmazza meg válaszát, röviden, tömören!)

.....
.....

12. Vannak-e aktív hazai szakmai kapcsolatai? (Válaszát aláhúzással jelölje!)

igen

nem

13. Ha igen, akkor hány ilyen szakmai kapcsolata van? (Válaszát aláhúzással jelölje!)

0-5

6-10

10-20

20 -50

50 felett

14. Vannak-e aktív nemzetközi kapcsolatai? (Válaszát aláhúzással jelölje!)

igen

nem

15. Ha igen, akkor hány ilyen szakmai kapcsolata van? (Válaszát szám formátumban adja meg!)

.....

16. Milyen formában tudják elképzelni -hazai szinten az együttműködést a civil, az állami, a magán és az egyházi szférával? (Fogalmazza meg válaszát, röviden, tömören!)

.....

.....

17. Az esetleg létrejött együttműködések milyen módon lehetne fenntartani? Milyen eszközökre lenne szükség az hosszútávon működtethető kapcsolatokhoz? (Fogalmazza meg válaszát, röviden, tömören!)

.....

.....